

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Ar rokraksta tiesībām

IRĒNA UPENIECE

FIZISKĀS AUDZINĀŠANAS TEORIJAS UN PRAKSES
ATTĪSTĪBA LATVIJAS SKOLĀS NO 19.gs. OTRĀS
PUSES LĪDZ 1940.GADAM.

Zinātniskā vadītāja

Dr.hab.paed.,prof. A.Špona

PROMOCIJAS DARBS
PEDAGOĢIJAS DOKTORA GRĀDA IEGŪŠANAI

RĪGA 1995

S A T U R S

	lpp.
IEVADS.....	3
I. Pirmsākumi fiziskajā audzināšanā un tās attīstība Latvijā. (I9.gs. vidus- I920.g.).	
I.1. Tautas fiziskie vingrinājumi, fiziskās audzināšanas un sporta aizsākumi Latvijā.....	I7
I.2. Fiziskās audzināšanas zinātniskie un teorētiskie pamati.....	22
I.3. Fiziskās audzināšanas aizsākumi Latvijas skolās līdz I920.gadam.....	29
I.4. Vingrošanas skolotāju gatavošanas stāvoklis I9.gs. otrajā pusē.....	36
2. Fiziskās audzināšanas pedagogiskā analīze Latvijas skolās (I920. - I940.g.).	
2.1. Fiziskās audzināšanas prakse Latvijas skolās.....	4I
2.2. Fiziskās audzināšanas speciālistu sagatavošana.....	74
3. Ārpusskolas darbs fiziskajā audzināšanā un sportā Latvijā (I920. - I940.g.).	
3.1. Fiziskā audzināšana bērnu un jaunatnes organizāciju darba saturā.....	II0
3.2. Bērnu un jaunatnes sports Latvijā.....	I4I
Secinājumi.....	I54
Pielikums.....	I63
Literatūra, avoti.....	I83

IEVADS

Latvijā pašlaik noris dziļas pārmaiņas visās dzīves sfērās. Atsākts grūts un sarežģījumu pilns ceļš uz demokrātiju. Daudz jāpārvērtē, jāmaina, jāatjauno kas bija goda un cienības vērts Latvijas Republikā kopš 1918.gada.

Pašlaik ir vērojama cenšanās atteikties no pārmērīgas ideologizācijas, kas daudzus gadus traucēja reāli analizēt latviešu tautas vēsturi, arī jaunatnes audzināšanu.

Sakarā ar dziļajām pārmaiņām lielāka interese tiek veltīta tautas pagātnei. Šī tendence sasaucas ar Krišjāņa Valdemāra (1825.-1891.) teikto 1885.gadā. Recenzējot pirmā latviešu akadēmiski izglītotā vēsturnieka Jāņa Krodznieka (1851.-1924.) apcerējumu, K.Valdemārs rakstīja, ka tad, kad tauta mostas, tā runā par vēsturi un sāk ļoti aktīvi interesēties par to.¹ (46.)

Pārmaiņu centrā ir arī latvijas skola, jo tautas izglītības līmenis, izglītības sistēma spilgti raksturo sabiedrības attīstības pakāpi, liecina par sabiedrības spēju veidot savu nākotni.

Šajā sakarā ir jāatgriežas pie domām, ko izteicis skolotājs, tautas modinātājs un audzinātājs Atis Kronvalds (1837.-1875»), kurš uzskatāms par tautiskās atmodas laikmeta augstāko virsotni. Tautas vienība, kultūra un valoda bija viņam vissvētākās idejas. Lai latviešu tauta ticētu savai lielajai misijai un nešaubītos par to, latviešos ir jāmodina dziļa mīlestība pret savu tēvzemi.

Seit un turpmāk citētas un izmantotas literatūras pieraksts ir šāds: iekavās minēts darba numurs izmantotās literatūras sarakstā un nepieciešamības gadījumā arī lappuses numurs.

Šajā nolūkā A.Kronvalds apcerējumā "Tēvzemes mīlestība", min avotus, no kuriem izriet īsta tēvzemes mīlestība.

Pirmais avots ir tēvzemes ģeogrāfija..

Otrs tēvzemes mīlestības avots ir Latvijas vēsture».

Trešais tēvzemes mīlestības avots ir tautas valoda.o

Ceturtais tēvzemes mīlestības avots ir latviešu etno-
grāfija un folklorā..

Piektais tēvzemes mīlestības avots ir tautas kopības
gars..

Sestais tēvzemes mīlestības avots ir tautas varoņu
kults..

Septītais tēvzemes mīlestības avots ir reliģija, kam
jābūt par tēvzemes iesvētītāju. (24,240)

A.Kronvalda sirdslieta ir skola, par kuras uzplaukumu
viņš rūpējās. Viņš arī licis pamatus latviešu nacionālai
skolai.

A.Kronvalds nav aizmirsis arī fizisko audzināšanu skolā
un nopietni pievērsies fiziskās audzināšanas teorijai, atzī-
mējot, ka vienlīdz svarīgi ir gādāt kā par sava ķermeņa ving-
rināšanu, tā arī par garīgās pasaules paplašināšanu.

Bērniem piemīt dabiska tieksme kustēties. Tas jāievēro
skolā, lai atbilstoši attīstītu skolēnu fiziskos un garīgos
spēkus. A.Kronvalds vairākkārt, atsaucoties uz Senās Grieķi-
jas audzināšanas ideāliem, aicina katrā skolēnā izkopt iekšējo
un ārējo skaistumu, veselību, prieku, labsirdību. (24,250)

Viens no svarīgākajiem skolas uzdevumiem ir palīdzēt
harmoniski attīstīties cilvēkam, topošajai personībai. Savienot
garīgo, tikumisko un fizisko attīstību ir cilvēka personības
veidošanas pamatnosacījums.

Šajā sakarā konceptuāla ir atziņa, ko izteicis izglītības darbinieks, filozofs Jūlijs Students (1898.-1964.): "Fiziskajā audzināšanā jāienes vairāk gara» Zinātniski runājot, fiziskā audzināšana jau vispirms ir garīgā audzināšana, jo, cenšoties cilvēku padarīt veselīgu un izturīgu, vispirms taču griežamies pie viņa apziņas, apgaismodami fiziskās audzināšanas lomu un nozīmi dzīvē, un, tikai iegūdami pārlicību par šās audzināšanas vērtību, sākam cilvēku fiziski audzināt. (42,275) Harmoniskais cilvēks ir vienīgi tas, kas ar sava gara spēku noteic ķermeni. Apgarots, izturīgs, veselīgs un veikls ķermenis ir fiziskās audzināšanas mērķis, kas nozīmē to pašu, ko harmoniskais cilvēks." (42,276)

Šis cilvēka personības harmoniskas attīstības uzdevums ir spēkā arī mūsu dienās. Lai veiksmīgāk to risinātu, ir nepieciešams zināt pagātnes pedagoģisko mantojumu, pozitīvos atklājumus un pieļautās kļūdas.

Tikai skaidri zinot un objektīvi apzinoties savu vēsturi, arī pagātnes pedagoģisko mantojumu, varam risināt pašreizējos uzdevumus un prognozēt mūsu tālāko attīstību nākotnē.

Vēsturiski pedagoģiskajā aspektā interesi izraisa fiziskās audzināšanas teorijas un prakses attīstība Latvijas skolās laikā no 19.gs.50.gadiem līdz 1940.gadam, kā arī fiziskās audzināšanas vieta un nozīme izglītības sistēmā šajā laika posmā. Šī vēsturiskā perioda izvēle temata izpētē pamatojama ar šādiem apsvērumiem:

1. Fiziskās audzināšanas teorijas un prakses attīstība Latvijas skolās šajā laika posmā ma? pētīta.

2. Pētāmajā laika posmā Latvijas skolās fiziskā audzināšana - vingrošana (gimnastika) ieguva obligāta priekšmeta statusu kā zēniem (1989.gadā), tā arī meitenēm (1921.gadā).

3. Divdesmitajos gados sāka veidoties jauna Latvijas skolu sistēma, kas noteica sabiedrības vajadzības pēc labi sagatavotiem fiziskās audzināšanas skolotājiem. Viņiem vajadzēja kļūt kā fiziskās izglītības nesējiem, organizētājiem un bērnu audzinātājiem ne tikai skolā, bet arī ārpus tās»

4o Pētāmajā laika posmā raksturīga parādība ir dažādu jaunatnes organizāciju izveidošanās, kurās ievērojama vieta bija veltīta jauno cilvēku fiziskajai attīstībai.

Vēstuvēiska informācija par fiziskās audzināšanas teorijas un prakses attīstību Latvijas skolās un tās kritiska analīze ir svarīga tagadējo problēmu izpratnei un to tālākai risināšanai.

Pētījumā tika izmantoti arhīvu materiāli un zinātniskās publikācijas par fiziskās audzināšanas vēsturi, kā arī darbi par izglītības sistēmas attīstību Latvijā.

Īpaši nozīmīga informācija ir iegūta, pētot Latvijas Valsts vēstures arhīva (LWA) materiālus.

2684.fonda materiāli sniedz plašu informāciju par fiziskās audzināšanas speciālistu sagatavošanu 20.-30.gados;

Latvijas fiziskās izglītības institūts (2684.f., I.apr., I.-9.I», 438 lpp.apjomā);

Vēsturiskas ziņas par Latvijas Tautas universitātes Fiziskās audzināšanas institūtu (2684.1., 1.apr., 16.-18.1., 500 lpp.apjomā) •

6637.fonda materiāli informē par fizisko audzināšanu Latvijas skolās 20.-30.gados^

Bil skolu departamenta fonds - fizikultūras un militārās audzināšanas daļa (6637.f., 5.apr., 8., 15., 152., 256., 260., 264. I., 324 lpp.apjomā).

Fiziskās audzināšanas inspektora Valdemāra Cekula personīgā lieta (I9I4og.27.janv.-1940«g.3.aug,j 6637.f.5.apr., ĪI.I.,59 lpp.apjomā).

4246.,2415.,4820.fonda materiāli informē par fizisko audzināšanu jaunatnes organizāciju darbā:

Latvijas vanagi **1922.-1940.g.** (**4246.f.,I.apr.53.1.,149** Ipp.apjomā)j

Latvijas skautu Centrālā organizācija **I92I.-I940.g.** (**24I5.f.I.apr.,16.1.,277** Ipp.apjomā)!

Latvijas mazpulki **1929.-1940.g.** (**4820.f.,7.apr.,5.I.,47** Ipp.apjomā).

Strādājot pie disertācijas,tika izmantoti Latvijas Vēstures muzeja (LVM) pedagoģijas nodaļas foto materiāli, kuri informē par dažādām fiziskās audzināšanas stundās izmantotām sistēmām un par fizisko audzināšanu jaunatnes organizācijās ("Jaunatnes organizācijas Latvijā **20.-30.gados**").

Orģināla informācija iegūta Sporta muzeja fondos,izmantojot retas grāmatas par sportu un fiziskās audzināšanas un sporta speciālista AoRudzīša nekur vēl nepublicētos materiālus par fizisko audzināšanu un sportu Latvijā **20.-30.gados**.

1965.gadā RĪgā izdotajā A.Ķīses monogrāfijā "Fiziskā kultūra un sports Latvijā" fiziskās audzināšanas jautājumi skolās ir skatīti tikai dažos vilcienos,darbā galvenokārt uzmanība veltīta fiziskās kultūras un sporta jautājumu izklāstam pēc **1940.gada**. ASV **1970.gadā** izdotā V.Čikas un G.Gubiņa monogrāfija "Latvijas sporta vēsture (**I9I8.-I944.**)" ir veltīta tikai sportam,fiziskā audzināšana Latvijas skolās arī šinī darbā nav apskatīta. J.Anspaks savā monogrāģijā "Marksistiskās pedagoģijas nākotne Latvijā",kas izdota

Rīgā 1973«gadā, ir minējis Latvijas pedagogu domas par fizisko audzināšanu, bet dziļāk tas nav analizētas» 1994.gadā Rīgā izdotajā grāmatā "Latvijas sporta vēsture", 1. Foranda redakcijā, arī fiziskā audzināšana skolās līdz 1940«gadam skatīta maz. Izdevumā nav avotu un literatūras saraksta»

Izmantoju arī vairākus ievērojamu latviešu vēsturnieku un pedagogu darbus, kā arī iepazīnos ar mācību programmām un grāmatām» ģpaši jāatzīmē J»A»Studenta "Vispārīgā paidagogija" un Ē»Pētersona "Vispārīgā didaktika", kuru analīze ļāva izprast, kā 20.-30«gados pedagogi ir sapratuši fiziskās audzināšanas nepieciešamību bērnu audzināšanā un izsaka savu attieksmi pret fiziskās audzināšanas problēmām skolās.

Nozīmīgu materiālu par Latvijas skolu vēsturi un pedagogijas problēmām sniedza arī vēsturnieka A.Vica darbi, kuros viņš aplūko latviešu skolas attīstību laika posmā no 1700. līdz 1915«gadam»

Atziņas par skolotāju gatavošanu fiziskajai audzināšanai skolās deva krājumi par institūtiem: "Valsts centrālais paidagogiskais institūts (1923.-1930.), izdevums par Jelgavas valsts skolotāju institūtu "Gaismas pils viesi" un atmiņas par Rīgas un Cēsu skolotāju institūtiem "Atmiņu gaismā". Atzīmējams, ka divi pēdējie krājumi izdoti ārpus Latvijas. Izmantoti arī citi darbi, jo sevišķi pedagoģijas vēsturnieku L.Žukova un A.Stara darbi.

Šajā sakarībā ir lietderīgi izzināt, saglabāt un tālāk attīstīt tās pedagoģiskās vērtības, kas laika posmā no 19.gs. otrās puses līdz 1940.gadam veidoja uzskatus un speciālās zināšanas par fiziskām aktivitātēm un fizisko izglītību.

Pētāmā laika posmā tādus izdevumus kā "Izglītības Ministrijas Mēnešraksts" un "Latvijas skola" un citos žurnālos un laikrakstos dota empīriskā informācija par fizisko audzināšanu skolās un ārpus skolas dažādās jaunatnes organizācijās.

Izdoti nelieli darbi par rotaļām, vingrošanas kompleksiem, vingrošanas sistēmām, fiziskās audzināšanas programmas; 1931.gadā iznācis rakstu krājums "Fiziskā audzināšana".

Sakarā ar Latvijas izglītības sistēmas pārveidošanu fiziskās audzināšanas objektīva pētīšana un pareiza novērtēšana mūsu dienās ir kļuvusi aktuālāka un nepieciešamāka nekā jebkad agrāk.

Minētie apstākļi nosaka disertācijas pētījuma aktualitāti.

Pētījuma objekts ir Latvijas jaunatnes fiziskā audzināšana.

Pētījuma priekšmets ir skolu jaunatnes fiziskās audzināšanas teorijas un prakses vēsturiskā attīstība un to pedagoģiskā vērtība Latvijā.

Pētījuma mērķis ir apkopot fiziskās audzināšanas teorijas un prakses attīstības vēsturisko pieredzi Latvijas skolās un ārpusskolas darbā laikā no 19.gadsimta otrās puses līdz 1940.gadam, atklāt pedagoģiskās vērtības, kuras izmantojamas mūsdienu fiziskās audzināšanas praksē.

Pētījuma uzdevumi:

I. izpētīt norādītā perioda latviešu filozofisko un pedagoģisko domu par skolu jaunatnes fizisko audzināšanu;

2. izpētīt raksturīgākās jaunatnes fiziskās audzināšanas attīstības īpatnības latviešu tautas sadzīvē un tradīcijās;

3. analizēt fiziskās audzināšanas saturu un formas skolās«noteikt to īpašības un vērtības;

4. raksturot fiziskās audzināšanas skolotāju sagatavošanas sistēmu Latvijā līdz 1940.gadam;

5« izpētīt fiziskās audzināšanas un sporta darbu ārpus-skolas bērnu un jaunatnes organizācijās, atklāt pedagoģiskās vērtības.

Darba gaitā tika izmantotas vispārzinātniskās un empīriskās pētīšanas metodes.

1. Vispārzinātniskās pētīšanas metodes: vēsturiski loģiskā avotu un literatūras izpēte. salīdzināšana un analīze.

2. Pedagoģijas empīriskās pētīšanas metodes: izglītības dokumentu analīze«pedagoģiskās pārrunas un intervijas, to saturiskā un statistiskā analīze.

Disertācijas metodoloģiskais pamats ir filozofiski pedagoģiskā atziņa par cilvēka garīgās, tikumiskās un fiziskās attīstības un audzināšanas vienotību, ko izteikusi jau antīkās filozofijas un pedagoģijas pamatlicēji Platons, Aristotelis, kas fundamentāli ienākusi arī modernajā pedagoģijā - H. Pestalocijs un citi. Šī postulāta būtiska sastāvdaļa - cilvēka fiziskā audzināšana konceptuāli ietver ļoti plašu cilvēka teorētiskās un praktiskās darbības sfēru. Disertācijā pedagoģijas vēstures skatījumā ir analizēts šīs kompleksās problēmas viens aspekts - jaunatnes fiziskās audzināšanas attīstība Latvijas skolās līdz 1940.gadam.

Izglītība kā vērtība izpaužas domāšanā. Sava noteikta vieta izglītības sistēmā ir fiziskajai izglītībai. Jēdzienā "fiziskā izglītība" ietverama fiziskās audzināšanas ne tikai kā mācību priekšmeta, bet arī kā domāšanas veids, kas veido cilvēka dzīves stilu, izmantojot speciālās fiziskās izglītības zināšanas, kuras veicina cilvēka pilnvērtīgas eksistences izjūtu.

Disertāciju caurvij doma, kas bija P. Leshafta fiziskās izglītības sistēmas pamatā, ka fiziskā audzināšana pirmkārt ir garīgā audzināšana. Mūsdienīgi . skan viņa domas par skolas mērķiem un uzdevumiem. Skolēns, brīvi un loģiski domājot un spriežot, attīsta sevī personību, mācās novērtēt un pārbaudīt savas domas, izprast zinātniskus jēdzienus, pārzināt savu rīcību un ķermeni. Tādēļ skolas galvenais mērķis ir rosināt domāšanu. Ne velti P. Leshafta darbs, kurā izklāstītas fiziskās izglītības sistēmas teorētiskās un praktiskās atziņas, ir nosaukts - "Skolas vecuma bērnu fiziskās izglītības rokasgrāmata". (65)

P. Leshafta pedagoģiskā sistēma ļoti veiksmīgi integrējās Latvijā.

Pedagogi, fiziskās audzināšanas speciālisti A. Students, I. Sēja, K. Krūze, V. Cekuls izmantoja P. Leshafta oriģinālos pedagoģiskos atzinumus fiziskās audzināšanas speciālistu sagatavošanā.

Disertācijas pētījuma novitāti nosaka tas, ka fiziskās audzināšanas teorijas un prakses attīstība Latvijas skolās laikā no 19. gadsimta otrās puses līdz 1940. gadam pirmo reizi kļūst par speciāla zinātniska pētījuma objektu. Darbā dota vēsturiski teorētiska problēmas analīze Latvijai ļoti svarīgā un nozīmīgā attīstības posmā. Skatoties uz pētāmo jautājumu no vēsturiskām pozīcijām, atklātas pētāmā procesa galvenās tendences un specifiskās īpatnības. Pamatojoties uz plaša vēsturiski pedagoģiskā materiāla, ir raksturotas fiziskās audzināšanas teorijas un prakses attīstības tendences Latvijas skolās minētājā laika posmā.

Ir analizēti un sistematizēti Latvijas skolu fiziskās audzināšanas teorijas un prakses attīstības izvirzītie jautājumi.

Arhīvu, Latvijas Vēstures muzeja pedagoģijas nodaļas, Sporta muzeja fondu un citu materiālu analīze ļāvusi nozīmīgi papildināt vēsturiski pedagoģisko faktu krājumu pētāmajā jautājumā, daudzi dokumenti un materiāli zinātniskajā pētniecībā izmantoti pirmo reizi»

Pētījuma praktiskā nozīme ir tā, ka šos materiālus var izmantot zinātnieki, vēsturnieki, pedagogi, fiziskās kultūras speciālisti un citi interesenti»

Apkopoto materiālu var iekļaut monogrāfijā par fiziskās audzināšanas teorijas un prakses attīstību Latvijas skolās. Ar pētījuma materiāliem var bagātināt lekciju kursu fiziskās kultūras un sporta vēsturē, tie var noderēt, izstrādājot speciālos kursus, pilnveidojot mācību programmas un mācību metodes»

Pētāmā posma Latvijas pieredzes vēsturiskais materiāls īpaši interesē mūsu sabiedrību pašreizējā laika posmā, kad tā veido brīvas, demokrātiskas, patstāvīgas valsts modeli, pārveido un atjauno izglītības sistēmu»

Pētījuma aprobācija.

Pētījuma rezultāti tika aprobēti, uzstājoties LU doktorantu zinātniskajos lasījumos 1992., 1994. gadā; Latvijas sporta pedagoģijas akadēmijas (LSPA) zinātniskajās konferencēs 1990., 1991. gadā; 3. un 4. terburgas P. Leshafta Fiziskās kultūras akadēmijā 1994. gadā; laikrakstā "Sports" publicēts raksts: "YMGA - sporta reformatore Latvijā?", 1995. gada 2. un 4. janvārī.

Aizstāvēšanai tiek izvirzītas šādas atzinās:

Fiziskās audzināšanas teorijas un prakses vēsturiskā attīstība Latvijā pierādījusi, ka:

1» fiziskā audzināšana skolēnu attīstītāj funkciju veic tad, ja tā balstīta uz izpratni par fiziskā nozīmīgumu ķermeņa izkopšanā, bet ne uz automātisku vingrinājumu izpildi, kas sekmē dogmatisku atdarināšanu;

2» ja skolas fiziskās audzināšanas formas kļuvušas par katra skolēna apzinātu vajadzību, tās ir pedagoģiska vērtība, kas sekmē harmonisku personības fizisku un garīgu attīstību;

3o jo aktīvāka ir tautas garīgā dzīve, straujāka tautas kultūras veidošanās, izglītības iegūšana un tautas labklājības augšupeja, jo vairāk pieaug valsts un tautas interese par fizisko audzināšanu kā vienu no cilvēka harmoniskas attīstības sastāvdaļām.

Disertācijas struktūra.

Disertācijas struktūru veido ievads, trīs daļas, secina jumi, pielikums, literatūras un avotu saraksts.

Ievadā ir pamatota pētījuma aktualitāte, noteikts pētījuma objekts, priekšmets, mērķis un uzdevumi, formulēti pētāmā jautājuma metodoloģiskie un teorētiskie pamati, izvirzītas tēzes darba aizstāvēšanai, izpētīta jautājuma novitāte un teorētiskā un praktiskā nozīme un sniegta disertācijas nodaļu anotācija.

I daļā noteikti fiziskās audzināšanas pirmsākumi un tās attīstība Latvijā (19.gs.vidus - 1920.g.).

Fiziskās audzināšanas attīstības gaitas noskaidrošanai izvēlēti vairāki problēmjautājumi, kuru izpēte sadalīta Četrās nodaļās.

Izvēlētie problēmjautājumi ir:

tautas fiziskie vingrinājumi; fiziskās audzināšanas zinātniskie un teorētiskie pamati; fiziskā audzināšana Latvijas skolās līdz 1920.gadam; vingrošanas skolotāju gatavošanas stāvoklis 19.gs.otrajā pusē.

I.nodaļā atklāti latviešu tautas fizisko vingrinājumu un sacensību aizsākumi. Fiziskie vingrinājumi: rotaļas, riņķa dejas ar dziedāšanu un vārsmu skaitīšanu. Dots ieskats rotaļu raksturā, saturā un klasifikācijā.

Sacensību veidi: spēkošanās, dūru cīņa, smaguma celšana, virves vilkšana, veiklības sacensības, jāšana ar zirgiem u.c. ir tautas jaunrades mantojums, kas pārgājis no paaudzes paaudzē.

2. nodaļā atklāti fiziskās audzināšanas zinātniskie un teorētiskie pamati. Analizēti zinātnieku atklājumi fiziskajā audzināšanā, kā arī oriģinālu fiziskās izglītības teoriju attīstība.

Ir analizētas latviešu inteliģences progresīvās idejas fiziskās audzināšanas jautājumos.

3«nodaļā noteikti fiziskās audzināšanas aizsākumi Latvijas skolās līdz 1920.gadam. Šim posmam raksturīgas iezīmes: pirmo fiziskai audzināšanai veltīto grāmatu publicēšana; mācību programmā iekļauta vingrošana (1846.g. Domskolā), Rīgas skolās vingrošana zēniem pasludināta par obligātu priekšmetu (1889.gadā).

4.nodaļā analizēts skolotāju gatavošanas stāvoklis 19.gs.otrajā pusē, 19.gs.beigās skolās parādījās pirmie metodiski sagatavotie vingrošanas skolotāji, bet viņu skaits bija pilnīgi nepietiekams skolēnu fiziskās audzināšanas uzdevumu veikšanai.

2 daļā dota fiziskās audzināšanas pedagoģiskā analīze Latvijas skolās (1920.-1940.).

I.nodaļā raksturota fiziskās audzināšanas prakse Latvijas skolu attīstības svarīgākajā posmā. Dota analīze un raksturojums fiziskās audzināšanas nostādnei Latvijas skolās 20. - 30.gados, izmantoto ārzemju fiziskās audzināšanas sistēmu analīze un integrēšana Latvijas skolās.

2.nodaļā dots speciālo mācību iestāžu un kursu darbības raksturojums un vērtēta fiziskās audzināšanas speciālistu sagatavošana.

3 daļā raksturots ārpusskolas darbs fiziskajā audzināšanā un sportā Latvijā (1920. - 1940.g.).

1.nodaļā ietverta bērnu un jaunatnes organizāciju darba analīze un noteikta fiziskās audzināšanas vieta un loma šo organizāciju darbā.

2.nodaļā raksturotas skolēnu iespējas piedalīties Latvijas sporta dzīvē un viņu sasniegumi sportā»

Nobeigumā apkopotas pedagoģiskās atziņas par fiziskās audzināšanas teorijas un prakses attīstību Latvijas skolās un ārpuskolas darbu fiziskajā audzināšanā un sportā no 19.gs«otrās puses līdz 1940«gadam. Uz šo secinājumu bāzes noteiktas fiziskās audzināšanas teorijas un prakses attīstības vēsturiskā gaitā veidotās pedagoģiskās vērtības un atziņas.

I* PIRMSĀKUMI FIZISKAJĀ AUDZINĀŠANĀ UN TĀS
ATTtSttBA LATVIJĀ (19.gs.vidus -1920.g.)

I.I. Tautas fiziskie vingrinājumi.fiziskās
audzināšanas un sporta aizsākumi Latvijā.

Latviešu tautas fizisko vingrinājumu aizsākumi sniedzas dziļā senatnē.

Latviešu tautas daiļradē no senseniem laikiem ir slavīnāta darba cilvēku vīrišķība,drosme un izturība.

Latviešu tautas teiksmainais varonis Lāčplēsis simbolizē latviešu tautas mūšseno naidu pret visiem paverdzinātajiem. Tautas teiksmas viņu apveltījušas ar milzīgu fizisku spēku, vīrišķību un izturību cīņā pret Melno bruņinieku - visa ļauna simbolu»

Dzejnieks Andrejs Pumpurs (1841.-1902.) pēc šās teiksmas uzrakstījis eposu "Lāčplēsis" (1888.),kas pauž domu par tautas spēka neuzvaramību. Varonteika par Lāčplēsi vēlāk rada iemiesojumu arī Raiņa filozofisko domu bagātajā lugā "Uguns un nakts" (1907.).

Un,kaut gan latviešiem bija jāliec pleci smagā darba jūgā, fiziski vingrinājumi un rotaļas no senseniem laikiem tautā bija ļoti iecienīti.

Spēkošanās, skriešana .virves vilkšana, smaguma celšana, mērķī sviešana,peldēšana,jāšana,kustību rotaļas un riņķa dejas latviešiem deva iespēju izpaust savu enerģiju,spēku un kustību skaistumu.

19.gadsimta otrajā pusē publicētās ziņas par latviešu tautas rotaļām dod ieskatu to raksturā, saturā un klasifikācijā. Latviešu tautas rotaļu vairums ir riņķa dejas ar dziedāšanu un vārsmu skaitīšanu. Tās ir tautas daiļkdes mantojums, kas pārgājis no paaudzes paaudzē.

Dažas no šīm rotaļām vēl tagad ir skolu fiziskās audzināšanas programmā ("Kas dārzā?", "Aijā, žūžū lāča bērni" u.c).

Populārs rotaļa bija ripu dzīšana jeb sišana, kaut kas līdzīgs senatnīgajam futbolam. Ripu, tāpat kā agrāk futbolu, sita neierobežots dalībnieku skaits. No cieta koka nozāģētas ripas diametrs bijis apmēram 20 centimetru. Pa ceļiem vai norām to sita ar īpašām izturīgām paegļa vai egles zaru nūjām. Sitēju grupas novietojās apmēram 20 metru attālumā viena no otras. Uzvarēja komanda, kas bija aizdzinusi pretiniekus līdz noteiktai vienai vai sasnieuusi norunāto viduslīniju. Daži etnogrāfiski materiāli un dainas liecina, ka šajā rotaļā piedalījušies kā vīrieši, tā sievietes.

Ripu, ripu tautu meita,
 Kur adīkļu vācelīte?
 Ii vakarus ar puisiem
 Pa atmatu ripas sist
 Ne tev cimdu, ne tev zeķu,
 Ne tev balta» villaini te*. (L.t.dz.)

Es izsviedu zelta ripu
 Caur sudraba ozoliņu.
 Tā nogāja skandēdama
 Pa zariņu zariņiem. (L.t.dz.)

Īpaši izplatītas bija rotaļas ar skriešanu.lēkšanu un mērķī sviešanu»

19«gadsimta beigās progresīvajā latviešu presē parādījās raksti par ļoti senām kustību rotaļām un fiziskiem vingrinājumiem»

Laikraksta "Dienas Lapa" pielikumā. "Etnogrāfiskas zinās par latviešiem" sistemātiski tika publicēti sīki latviešu tautas rotaļu un riņķa deju apraksti» No 18[^].līdz 1894»gadam publicēts vairāk nekā 80 tautas rotaļu un riņķa deju aprakstu» "Dienas LapaS" pielikumā 1894.gadā bija ievietots J.Ansberga raksts "Par spēkošanos", kur sīki aprakstīti latviešu tautas fizisko vingrinājumu un sacensību veidi pagājušajā gadsimtā, piemēram, spēkošanās, dūru cīna, smaguma celšana, virves vilkšana, veiklības sacensības, jāšana ar zirgiem u>c* (72,152-156)

Parasti šīs sacensības par stiprākā un veiklākā godu notika tradicionālajos ziemas svētkos - meteņdienā, kas latviešiem nozīmēja jaunas gadskārtas sākumu» Sacensības bieži notika krogu tuvumā, kas 15.-19.gadsimtā bija tautas sanāksšanas vietas. Tajos tirgojās arī ar alkoholiskajiem dzērieniem, taču, ja tos lietoja kāds jauniešs, to uzskatīja par kauna un negoda pilnu rīcību.

J.Ansbergs, pamatojoties uz tautas teicēju un tautas tradīciju pazinēju ziņām, raksturo vairākus pirmatnējos nacionālos fizisko vingrinājumu veidus. Pēc viņa raksta var secināt, ka Latvijā viens no visvairāk izplatītajiem un populārākajiem fizisko vingrinājumu veidiem bija fiziskā spēka un izturības demonstrējumi.

Parasti pie kroga mūra jau gulēja iegareni akmens bluķi, ko izmantoja sacensībās spēka vīri svarcēlāji.

Savdabīgs sacensība veids bija: pacelt zobos un pārnest pāri galvai mucu, kurā ieliets spainis ūdens, tāpat arī uzlēcšana ar abām kājām uz mucas. (72)

Viens no vissenākajiem un iemīļotākajiem cīņas veidiem bija spēkošanās. Sevišķi izplatīts bijis šāds cīņas veids: cīkstoņi ieķeras viens otram svārku atlokos un tad, krītot uz muguras un ar celi paceļot pretinieku, cenšas pārsviest to pāri galvai.

Populāra bija arī sišanās ar dūrēm. "Dienas Lapas" 1894. gada pielikumā "Etnogrāfiskas ziņas par latviešiem" rakstīts: "Pretinieki sastājušies viens pret otru un pēc kārtas situši viens otram pa žokļiem. Pēc norunas tikai viens uzreiz drīkstējis sist, sitiena saņēmējs tikai tad, ja viņš nebūtu no sitiena nosviests gar zemi". (72)

Vilkšanās sacensības notika tā: sacensības dalībnieki nostājās ar mugurām kopā, uzmauca kaklā iemauktus, kuru siksnu galus izvilka starp kājām un sasēja kopā. Nometušies četrāpus, sacensības dalībnieki vilka katrs uz savu pusi, turot galvu iespējami augstāk. Tiklīdz viens no viņiem nolaida galvu zemāk, tā sāka šļūkt ar degunu pa zemi.

Jāšanas sacensības notika tā: jātnieki uzsēdās neapsegļotos zirgos ar muguru pret zirga galvu, un uzvarēja tas, kas varēja līdz mērķim nosēdēt taisni un noturēt līdzsvaru.

Klasisko sporta veidu attīstība Latvijā sākās 19. gadsimta otrajā pusē. Tad Latvijā tika nodibinātas pirmās sporta organizācijas: vingrošanas, airēšanas, zirgu sporta, smagatlētikās, vieglatlētikas un citas sporta biedrības.

Pirmo sporta biedrību Latvijā nodibināja 1862.gadā, un tā saucās "Rīgas vingrotāju biedrība" ("Rigaer Turnverein"). Tā bija Baltijas vāciešu biedrība» 1864.gadā biedrība nopirka gruntsgabalu tuvu Rīgas centram un pēc pazīstamā arhitekta Jāna Baumaņa (1834.-1891.) projekta uzcēla vingrošanas zāli» 1868.gadā Rīgā pirmo reizi tika sarīkoti vingrošanas svētki.

1866.gadā nodibināja "Strēlnieku biedrību". 1872.gadā - "Rīgas airēšanas klubu", 1879.gadā - "Rīgas jahtklubu", 1886.gadā - "I Rīgas velosipēdistu biedrību", 1887.gadā noorganizējās "Rīgas velosipēdistu amatieru biedrība", 1894.gadā - "Rīgas atlētu klubs", 1896.gadā - "I krievu velosipēdistu - tūrisma cienītāju Baltijas pulciņš", 1897.gadā - "Atlētu biedrība", bet 1898.gadā - jahtklubs "Baltika" un vēl citas organizācijas. (27)

Sporta klubus un biedrības dibināja ne vien Rīgā, bet arī Liepājā, Jelgavā, Ventspilī un citās Latvijas pilsētās. 1900»gadā Latvijā bija 21 sporta biedrība, (67,54) bet 20.gadsimta sākumā to bija jau 70. (27) Sporta klubus un biedrības pa lielākajai daļai organizēja vācu baroni un krievu muižnieki. Biedru skaits tajos bija mazs, jo tie bija slēgti plašākām sabiedrības aprindām. Sporta klubu biedri bija galvenokārt aristokrātijas pārstāvji: baroni, grāfi un citi augstmani. Klubos caurmērā bija 80-100 biedru. (22,8)

Tā, piemēram, 1879.gadā noorganizētajā "Rīgas jahtkluba" protektors bija lielkņazs Aleksandrs Mihailovičs Romanovs. Biedrības mērķis bija modināt vēlēšanos braukt uz mācību buru kuģiem un traikoņiem, uzlabot kuģu iekārtu un iepazīties ar kuģniecību. Šajā nolūkā biedrība organizēja kušu sacīkstes,

rīkoja manevrus, lai vairāk iepazīstinātu ar kuģniecību» Bez tam biedrība uzskatīja par derīgu palīglīdzekli savām nodarbībām visādus gimnastikās vingrojumus, arī peldēšanu, slidskriešanu, mērķi šaušanu utt. (67,53)

1887.gadā nodibinātās "Rīgas rikšotāju audzēšanas pabalstīšanas biedrības" priekšgalā atradās Vidzemes gubernators N.Zvegincevs (biedrības prezidents), viceprezidents bija fon Ofenbaums, bet mantzinis - Itālijas konsuls Rīgā P.Stolterfots.

Šās biedrības vēsture saistās ar Rīgas hopodroma uzcelšanu» Vēlāk, 20»gadsimta sākumā, hipodromā notika ne vien rikšotāju sacensības, bet arī citas sporta sacīkstes, tai skaitā II Viskrievijas olimpiāde 1914.gadā, Starptautiskās futbola sacīkstes u.c.»

1.2» Fiziskās audzināšanas zinātniskie un teorētiskie pamati.

19.gs. vidū feodāli dzimtbūtnieciskā Krievijas impērija pārdzīvoja dziļu ekonomisku, politisku un arī militāru krīzi. Cariskās Krievijas sakāve Krimas karā (1853.-1855.) sevišķi spilgti atsedza dzimtbūtnieciskās sistēmas atpalcību» Valdība bija spiesta veikt dažas reformas, kas skāra arī latviešu tautas kultūru un skolu. Pēc dzimtbūšanas atcelšanas Krievijā 1861.gadā sākās strauja ekonomiskā attīstība. Šajā laikā krievu nacionālajā kultūrā iezīmējās revolucionāro demokrātu idejas, kas bija virzītas arī uz fizisko audzināšanu skolās, fiziskās kultūras un sporta izplatīšanu tautā.

Kaut arī fiziskā kultūra Krievijā attīstījās lēni un ar lielām grūtībām, zinātnē bija ievērojami sasniegumi, kam bija liela nozīme fiziskās audzināšanas dabaszinātnisko pamatu izstrādāšanā. Ķirurgs Nikolajs Pirogovs (1810.- 1891.) lika pamatus funkcionālajai anatomijai, pamatojot ideju par cilvēka orgānu atbilstību to funkcijām.

Šī atziņa deva iespēju pētīt fizisko vingrinājumu ietekmi uz organismu un ķermeņa uzbūvi, Fiziologs Ivans Secenovs (1829-1905») pamatoja saistību starp centrālās nervu sistēmas darbību un muskuļu kustībām. I.Secenovs radīja materiālo pamatu cilvēka darba un sporta kustību un iemaņu veidošanai, noguruma un aktīvās atpūtas problēmu pētīšanai. (63,153)

Sevišķi jāatzīmē zinātnieks, pedagogs, sabiedriskais darbinieks Pjotrs Leshafts (1837.-1909.) kas pētīja fiziskās audzināšanas problēmas. 1874.gada rudenī P.Leshafts publicēja darbu "Dabiskās vingrošanas pamati", kurā viņš izklāstīja savas vingrošanas sistēmas detaļas, apkopodams savus novērojumus un pieredzi. (66,15-16)

Strādādams bioloģijas, antropoloģijas, pedagoģijas, anatomijas, fiziskās audzināšanas vēstures un teorijas laukā, saistīdams zinātnisko darbību ar praksi, P.Leshafts attīstīja oriģinālu fiziskās izglītības teoriju un metodes. Viņš uzskatīja, ka skolai ir milzīga nozīme bērnu audzināšanā, pat lielāka nekā ģimenei. (Jīmes negatīvas audzināšanas sekas ir jālabo skolā. Pēc Leshafta domām, skola ir labākais periods jauna cilvēka dzīvē.

Mūsdienīgi skan P.Leshafta domas par skolas mērķiem un uzdevumiem. Skolēns, brīvi un loģiski domājot un spriežot, attīsta sevī personību, mācās novērtēt un pārbaudīt savas domas, izprast zinātniskus jēdzienus, pārzināt savu rīcību un ķermeni. Tādēļ skolas galvenais mērķis ir mudināt domāšanu, sekmēt svarīgu tikumisku jēdzienu izpratni,

Cilvēka tikumiskās attīstības pamats, -uzskatīja Leshafts, veidojas no tādu jēdzienu izpratnes.kā personības neaizskaramība, taisnīgums un iemaņām izmantot šos pamatjēdzienus - domājot, darot un spriežot. (66,38)

No šiem pamatiem, secināja Lshafts, izriet garīgās un fiziskās audzināšanas uzdevumi, kas veido galveno skolas mērķi. Savu darbu "**PyKOBOfICTBO no \$K3OTeckOMy ođpa30BaHHB j\|eieP\| ИИКОЖИЛ-
Horo B03paCTa**" P.Lshafts nosauca par bērnu fiziskās izglītības, nevis audzināšanas rokasgrāmatu, ar to uzsverot bērnu apzinīgu attieksmi pret fiziskiem vingrinājumiem un to izglītojošo nozīmi.

Par savas pedagoģiskās sistēmas galvenajiem principiem P.Lshafts uzskatīja:

1. Kā garīgai, tā arī fiziskai izglītībai jāsekmē cilvēku sagatavošana ražīgam darbam visas sabiedrības labā. Cilvēkam jāstrādā r a d o š i visu dzīvi, bet ne izmantojot tikai vecus, iemācītus paņēmienus. Tikai ievērojot šo noteikumu, ir iespējama nepārtraukta cilvēka spēju attīstība un līdz ar to - visas sabiedrības kultūras progress.

2. Radoša aktivitāte kā garīgajā, tā arī fiziskajā darbībā iespējama, tikai pareizi iztēloties nosprausto uzdevumu izpildes līdzekļus. Audzēknim jāiemāca radoši domāt, analizēt vingrojumus, "tāpēc P.Lshafts iesaka vingrojumus nevis dēmonstrēt, bet izmantot vārda metodi - izskaidrot.

3. Tikai harmoniski attīstīti cilvēki spēj strādāt ar minimālu spēku patēriņu un sasniegt labāko, produktīvāko darbu īsākā laikā. Ar harmonisku attīstību P.Lshafts saprata garīgo un fizisko spēku pareizu attīstību to ciešā saistībā (fiziskie vingrinājumi ietekmē ne tikai organismu, bet arī iedarbojas uz cilvēka apziņu, emocijām, gribu, savukārt tās ietekmē cilvēka fizisko attīstību).

4. Pareizu bērna fizisko attīstību var panākt, lietojot zinātniski pamatotu fiziskās izglītības sistēmu. Šīs sistēmas līdzekļu izvēlē jādominē dabiskiem vingrinājumiem: soļošanai, skriešanai, lēkšanai, mešanai, cīņai, rotaļām, ekskursijām.

P«Lshafts visus fiziskos vingrinājumus iedalīja 4 grupās;

1) Elementārās kustības» Skolās tās lieto jaunākajās klasēs, lai iemācītu bērnu pārvaldīt savu ķermeni. Bērni kustības izdara pēc paskaidrojuma, bet nevis pēc demonstrējuma, tā panākot apzinīgu kustību izpildi.

2) Vingrinājumi ar pakāpeniski palielinātu slodzi. Šos vingrinājumus lieto skolas vidējās klasēs. Mešanas un celšanas rīku svars pakāpeniski palielinās, laiks attāluma veikšanai soļošanā un skriešanās samazinās, distances garums palielinās, bet bērni mācās pārvarēt pakāpeniski augošās grūtības un šķēršļus.

3) Vingrinājumi, kas saistīti ar laika un telpas izjūtu (soļošana noteiktā tempā, vingrinājumi, kas atšķiras pēc spēka, virziena, ātruma un citi). Šos vingrinājumus lieto vecākajās klasēs •

4) Sarežģīti vingrinājumi (rotaļas, peldēšana, ekskursijas), kurus lieto visās skolas klasēs paralēli ar pirmajām trīs grupām. (66,45)

Mācīšanas metodikas pamata - pakāpenības principa - ievērošana tieši ar šādu vingrinājumu sadalījumu atkarībā no bērnu vecuma P.Lshafta fiziskās izglītības sistēmā atšķiras no visām iepriekšējām vingrošanas sistēmām.

1896.gadā P.Lshafts saņēma atļauju un pēc savu pirmo kursu parauga atvēra audzinātāju un vadītāju kursus fiziskajā izglītībā. Gara ierēdņi tos vairākkārt slēdza, bet tie no jauna atdzima un turpināja darboties līdz pat pēdējiem P.Lshafta mūža gadiem. P.Lshafta kursu pasniedzēju vidū bija daudzi akadēmiķi un profesori: V.L.Komarovs, A.F.Jofe, N.A.Morozovs, A.A.Uhtomskis un citi zinātnieki. (66,19)

20. gs. sākumā P.Leshafta skolnieki ieviesa viņa mācību 162 Krievijas pilsētās. Kuldīgā Baltijas skolotāju semināra pedagogs Jevstahijs Līcītis «atsaucoties uz P.Leshaftu, izvirzīja prasību ievest tautskolās vispusīgu fizisko audzināšanu, lai bērni attīstītos harmoniski, nostiprinātu savus fiziskos un garīgos spēkus, veidotu morālās un gribas īpašības. (2,207) Sevišķi jāatzīmē, ka arī vēlāk, 20. gados, Latvijas pedagogi un sporta organizatori M.Krūze, L.Sēja. ņēma par pamatu P.Leshafta sistēmas pamatprincipus, izstrādājot skolu teorētiskās koncepcijas Latvijas Republikas skolās.

19. gs. 70. gados visās Eiropas valstīs un ASV lielu popularitāti guva dažādas vingrošanas sistēmas, it īpaši vācu un zviedru. Cariskā valdība pēc vispārējas karaklausības ieviešanas (1874. g.) sāka izmantot ārzemju vingrošanas sistēmas pirmiesaucamo sagatavošanā.

Uo fiziskās audzināšanas Rietumeiropas sistēmām minama arī fiziologa Ž.Demenī (1850.-1919.) franču sistēma, kuras autors, vienlaikus strādājot ar P.Leshaftu, fiziskās audzināšanas jomā izmantoja tā laika zinātnes sasniegumus. Šie izcilie darbi ir arī šodien avots, no kura var smelties zināšanas mūsdienu pedagogi.

Vācijā skolu fiziskās audzināšanas sistēmu vadīja A. Špīss (1810.-1853.). Savas sistēmas pamatus viņš izsklāstīja grāmatā "Mācība par vingrošanas mākslu". Šī sistēma Vācijā tika izmantota ar nelieliem papildinājumiem līdz pat II pasaules karam. (63,69)

Plaši tika izmantota zviedru vingrošanas sistēma, kas ir analizēta disertācijas otrajā nodaļā.

19. gs. vidū arī Latvijā veidojās fiziskās audzināšanas idejiski teorētiskie pamati, fizisko audzināšanu ieviesa skolās, sāka attīstīties klasiskie sporta veidi, organizējās pirmie sporta klubi.

Parādījās pirmā latviešu inteliģence -skolotāji«mērnieki, juristi,kas bija guvuši vidējo un augstāko izglītību.

Topošās latviešu inteliģences kustību,kas bija vērsta pret valdošajām vācu aprindām,Nīcas un Bārtas mācītājs vācietis Gustavs **Brase** (1802.- **1883.**) nosauca par jaunlatviešiem. Jaunlatviešu kustība un tās galvenais organizētājs "Pēterburgas AvīzeS",kas no 1862.gada jūlija iznāca Pēterburgā, uz stājās par latviešu tautas nacionālās pašapziņas celšanu,nacionālās valodas attīstību un klaji protestēja pret Baltijas vācu baronu neierobežotajām privilēģijām»

Jaunlatviešu kustības pirmā posma spilgtākie pārstāvji Juris Alunāns (1832.-**1864.**),Kaspars Biezbārdis (**1806.-1886.**), Atis Kronvalds (1837.-1875.), Krišjānis Valdemārs (1825.-**1891.**) nostājās krasā opozīcijā pret pārvācošanas tendencēm un dzimtās valodas vajāšanu. Viņi vienoja skolotājus darbam latviešu tautas izglītošanā un pašapziņas celšanā. Fizisko audzināšanu viņi uzskatīja par nepieciešamu faktoru personības veidošanā. K.Valdemārs vairākkārt atzīmējis,kā pēc garīgas piepūles vajadzīgas fiziskas nodarbības,kas ātrāk atjauno darbaspējas. Fiziskās audzināšanas teorijai plaši pievēršas A.Kronvalds. Viņš atzīmē,ka vienlīdz svarīgi ir rūpēties kā par sava ķermeņa vingrināšanu, tā arī par garīgās pasaules paplašināšanu. Bērniem piemīt dabiska tieksme kustēties. Tas jāievēro skolā,lai skolēnos izkoptu fiziskos un garīgos spēkus. A.Kronvalds,vairākkārt atsaucoties uz Senās Grieķijas audzināšanas ideāliem,rakstīja:"Bērnu audzināšanas gala mērķis bija šāds: priekš jaunās audzes izgādāt arīgu un iekšēju daiļumu un tikumu,miesīgu un garīgu jaunību,veselību un liksmību,proti,visus ķermeņa spēkus,visas gara dāvanas tādā

mērā saderīgi izdailēt tā, lai katrs bērns izaugtu par īstu pilnīgu cilvēku pēc savas ārienes un iekšienes, **(24,251)**

Pēc jaunlatviešu ieskatiem, audzināšana skolā **cieši** jāsaista ar **tautas** dzīvi, gatavojot jaunatni darbam kā savā, **tā arī** tautas labā»

Dzejnieks **un** pedagogs Auseklis (īstajā vārdā Miķelis Krogzemisj **1850.-1879.**) apcerējumā "Kā skolēni audzināmi krietnā garā" **1876.** gadā rakstīja: "Veselā miesā tikai vien mājo vesels, krietnis gars". To jau atzinušas vecu vecajas tautas, tādēļ tās stipri rūpējās par to, ka bērni augdami pieņemtos pilnīgā, veselā miesā. Audzinātājiem tādēļ skolās jākop arī skolēna miesa. Un tas savus audzēkņus audzinās fiziski jeb miesiski, ja tas ievēros šādus momentus: elpošanu, ādas kopšanu, kustēšanos un mieru»

Caur kustēšanas rodas jauna dzīvība un jautrība. Daži vecāki saviem bērniem uz mūrīša liek tupēt un bez mitēšanās lasīt grāmatu.. Tāda "uz mūrīša tupēšana" bērnu padara miesās un garā kroplu» No tādas..metodes skolām jāšargā jas». Dodat garam, kas pieder garam, un miesai, kas pieder miesai. Pie kustēšanās pieder miesas darbilaukā, iešana, skriešana, peļdēšana, vingrošana, dziedāšana un runāšana, zīmēšana un rakstīšana un arī instrumentu spēlēšana". **(25,19)**

Progresīvas idejas vēlāk pauda avīze "Dienas Lapa", kuras pirmais numurs iznāca **1886.** gada **3**«septembrī. Šeit pulcējās latviešu demokrātiskā inteliģence, kas izglītību bija guvusi Maskavas, Pēterburgas **un** Tērbatas universitātēs.

Pauls Dauge (1869.-1946.) un **Jānis Rainis (1865.-1929.)** uzsver, **ka ar** fiziskās audzināšanas palīdzību iespējams jaunatnē veidot, pašapziņu, **rūdot to** fiziski **un garīgi**. nostiprinot bērnu veselību un izturību.

P.Dauge uzsver, ka skolai un visai sabiedrībai jā rūpējas par bērnu veselību un augoša organisma normālu attīstību. Fiziskās audzināšanas nepietiekams novērtējums skolā veicina bērna nervu sistēmas nogurumu, izraisa nervozitāti, veicina garīgo pasivitāti un skolas dzīves pelēclgumu, (2,180) pēc P.Dauges ieskatiem, fiziskās audzināšanas ignorēšana ir viens no galvenajiem faktoriem, kas bremzē audzēkņu garīgās spējas, P.Dauges, J.Raiņa, J.Asara, V.Dermaņa darbos vairākkārt uzsvērts, ka bērnu fiziskais spēks un garīgās spējas jā attīsta vienoti, saistībā ar sociālajiem apstākļiem»

J.Raiņa literatūras un mākslas vēstures muzejā glabājas dzejnieka dienasgrāmatas un piezīmes, kas stāsta par Raiņa attieksmi pret fizisko audzināšanu, par dzejnieka dienas režīmu, kādu viņš centies ievērot visu mūžu.

1.3* Fiziskās audzināšanas aizsākumi Latvijas skolās līdz 1920.gadam.

Pirmie fiziskajai kultūrai veltītie darbi latviešu valodā publicēti 1877.gadā, kad nāca klajā Kārļa Kļaviņa sarakstīta grāmata "Praktisks vingrošanas jeb turnēšanas vadonis priekš tautas skolām" un Skultes baroneses R.Freitāgas-Loringhovēnas "Par miesas kopšanu skolās", kurā viena nodaļa veltīta bērnu vingrošanai.

Uz K.Kļaviņa grāmatu "Baltijas Vēstnesī" 1877.gadā atsauca rakstnieks Matīss Kaudzīte (1848.-1926.): "Mūsu priekšā divējādi ievērojama grāmata. Līdz šim nepazīts autors pasniedz mums līdz šim latviešu valodā nepazītu skolas mācību vingrošanā jeb turnēšanā. Šo priekšmetu jeb mācību var saukt ne tikvien latviešu valodā par nepazītu, bet arī starp pašiem latviešiem līdz šim par nesaprastu.

Kaut gan atrodas skolas, kurās vingrošana jau ilgāku laiku kārtīgi iekļauta mācību stundu sarakstā un tai ierādīta tāda pat cienība kā jebkuram citam priekšmetam, tomēr daudzkārt pret to kurnējuši ne vien vecāki, ka bērnus palaižot, taisot "karātavas", liekot stiepties un lauzties, līdz ar to veselību gandrīz, bet arī starp skolotājiem atrodas tādi, kuri pavisam nesen tādā pat prātā likuši nopostīt vingrošanas aparātus, ko jaunākie amata brāļi uztaisījuši."

Kaudzītes Matīss atzīst, ka "grāmatiņa ir krietns un kārtīgs vadons, pēc kura var rīkoties arī tie, kas paši nav apguvuši sistematisku vingrošanu. Par lielu palīgu der zīmējumi, kuros izrādītas vingrošanas dažādās kustēšanās un darbošanās"» (75)

Parādījās arī pirmie direktīvie dokumenti. Tā "Mācīšanas rādītājos priekš Vidzemes Evaņģēliskās Luteriskās ticības lauku skolām" ko izdevusi Vidzemes laukskolu virstiesā **1874 gada** janvārī, noteikts, ka vienklasīgajā pamatskolā "turnēšanai prieks . puisēniem" **iedalāma 3** apakššķirā **3** stundas nedēļā, vidusšķirā **3** stundas un virsšķirā arī **3** stundas» (50,556)

Draudzes skolā stundu skaits "uz katru mācāmu lietu un uz abām šķirām vai klasēm izdalās tā": "turnēšanai" 2.klasē 2 stundas nedēļā un I.klasē arī. (50,55"8)

Noteikts arī mācību saturs. "Turnēšana jeb vingrošanās pagastskolā: turnēšanai, pie kam puisēni vien piedalās, nav tik vienas mērķis, ka tiem ar klusu sēdēšanu.. bērniem jāgādā locekļu kustēšana, bet arī šis mērķis, ka bērnu veiklība tiek pavairota un ka uz kara dienestu tiek gatavots, bet jāpietiek ar brīvturnēšanu un ar vieglākām spēka spēlēm vien, tādēļ ka mūsu skolas vairāk turētas tik ziemā vien." (50,569)

Draudzes skolās minētais rīkojums nosaka nedaudz serežģītāku saturu, interesanti arī tas, ka priekšmeta programma tiek dēvēta: turnēšana un dārza kopšana. "Caur turnēšanu un dārza kopšanu

to vien nebūs panākt, ka bērni locekļus dabū kustēt, bet turnēšana arī uz to lai piepalīdz, ka viņi dabū attīstīties un ka top veifcli. Kur iespējams, iegādāt turnēšanas rīkus un kur skolmeistars īsti māc turnēt, to var uzsākt ar rīku turnēšanu; bet brīvturnēšana un spēka spēles arvien paliek tā vajadzīgākā lieta (2 st.). "**(51,574)**

Saturā bija ieteikts : "Pie turnēšanas vajaga prātīgas ierādīšanas un vadīšanas no skolotāja puses. Kur tāda atronama, tur pa vasaru lai bērni pastāvīgi turnē pie turnēšanas rīkiem, bet to tāpat brīvistundās". **(50,330)**

Vingrošana skolās ieviesās ar lielām grūtībām, vecās rutīnas un jauno atziņu cīņā. Kaut arī ārzemēs vingrošana kļuva populāra jau **19*gs.** sākumā, Rīgā vingrošanas ieviešanai skolās pretojās reakcionārās aprindas, kas vingrošanā saskatīja kaut ko nepiedienīgu un aizdomīgu. **1846.** gadā Domskolas mācību programmā izdevās iekļaut gimnastikās vingrinājumus un ierīkot pagalmā pirmo vingrošanas laukumu Rīgā. **(97,560)** yēlāk to izmantoja arī citas pilsētas skolas. Rīgas mācību apgabala skolās vingrošanu zēniem pasludināja par obligātu mācību priekšmetu 1889. gadā.

"Instrukcijā par vingrošanas mācīšanu tautas izglītības resora mācību iestādes zēniem" bija ne vien vispārīgie ieteikumi par jauniešu fiziskās audzināšanas uzdevumiem, bet arī sīka fizisko vingrinājumu programma. **(69,353)**

Instrukcijā bija norādīti fiziskās audzināšanas uzdevumi skolā:

- 1) veicināt fizisko attīstību;
- 2) izkopt kustību veiklību un precizitāti;
- 3) iemācīt samērīgi izmantot fizisko piepūli šķēršļu pārvarēšanā;
- 4) vingrināt zēnus cara armijas ierindas mācības vienkāršākajos paņēmienu utt.

Šos uzdevumus vajadzēja realizēt ar vingrošanas, rotaļa, pastaigu un ierindas mācības palīdzību. Sevišķi lielu uzmanību veltīja dažādām rotaļām. Nodarbības bija paredzētas ārā, svaigā gaisā, pat ziemas salā. Tomēr šīs labi izstrādātās instrukcijas skolās ne vienmēr tika praktiski izpildītas, **jo** vingrošana gan programmā bija ieviesta, bet nebija speciāli gatavoti ne vingrošanas skolotāji, ne arī radīta materiālā bāze. Par to liecina Rīgas mācību apgabala vidējo mācību iestāžu pedagoģisko komisiju darba atskaites un sēžu protokoli. Tā atskaitē "Par gādības pastiprināšanu attiecībā uz vidusskolu audzēkņu fizisko attīstību" (**69**) vērojama liela uzmanība, kādu sabiedrība pievērsa zēnu ģimnāziju audzēkņu fiziskajai audzināšanai.

Rīgas Aleksandra ģimnāzijas, Rīgas Nikolaja ģimnāzijas, Jelgavas ģimnāzijas un citu mācību iestāžu pedagoģiskās komisijas sīki izstrādāja ierosinājumus, kuros arī plaši analizēja fiziskās audzināšanas līdzekļus un metodes.

Ieteicamās literatūras sarakstā un skolu fiziskās audzināšanas programmās ieteica P.Leshafta darbus, čehu "Sokolu" vingrojumus, V.Goriņevska un citu darbus. No Rīgas mācību apgabala komisiju ziņojumiem varam secināt: kaut arī vingrošana ieviesta kā obligāts mācību priekšmets, to nemāca visās skolās un visās klasēs. Pati mācīšana ir neapmierinoša. Daudzās skolās nav vingrošanas telpu, bet, ja arī ir, tad tās neatbilst sanitārajiem noteikumiem. Vingrošanas zālēs nav ierīču un sporta inventāra. Pie skolām nav laukumu rotaļām un slidotavu ierīkošanai. Vingrošanas stundās piedalās pārāk daudz audzēkņu - **no** vairākām klasēm vienā laikā. Vingrošanas stunda praksē tiek realizēta tikai reizi nedēļā. Speciālistu trūkuma dēļ vingrošanas nodarbības uztic maz pieredzējušiem cilvēkiem, piemēram, virsniekiem, kas māca tikai militāros paņēmienus, bet maz domā par vingrošanas higiēnisko un pedagoģisko nozīmi. (22,13)

Medicīnas doktora P.Kandidova (Jelgavas ģimnāzija) ziņojumā "Par skolēnu fizisko attīstību" teikts : "Mūsu skolu audzēkņu fiziskā attīstība pa lielākajai daļai nav apmierinoša. Mūsu skolēni ir bāli, sakumpuši, ar šaurām krūtīm un pavisam neizskatās pēc ziedošas, veselīgas jaunatnes. Un par to nav jābrīnās, nelabvēlīgie apstākļi mājās un skolā nevar neietekmēt bērna organisma attīstību". (69,277)

Izglītības ministrijas ierēdņi, virsnieki, aristokrātija sāka pastiprināti organizēt jaunus sporta pulciņus un organizācijas. Sabiedrībā atbalstu guva skautu un sokolu kustības.

Fiziskās audzināšanas jautājums tika apspriests Latvijas skolotāju pirmajā kongresā, kas notika 1905.gada novembrī Rīgā. Tika sastādītas jaunas mācību programmas, kurās ievērojama vieta bija ierādīta fiziskajai audzināšanai. (6)

Pirmais pasaules karš sākās 1914.gada 1.augustā. Latvijas teritorija tika ierauta kara notikumu virpulī jau ar pirmajām dienām. 1914.gada augusta pirmajā pusē Vācijas jūras karaspēks vairākkārt uzbruka Kurzemes piekrastei. 1915.gada aprīlī vācu armija iebkura Rietumlietuvā un Kurzemē, nonākot līdz Jelgavai. Rīgas frontē vācu karaspēku izdevās apturēt tikai pie Tīreļpurva, Babītes ezera un Ķekavas. Vidzemi un Latgali pārplūdināja Kurzemes bēgļi. Vairums no viņiem, bēgdami no vācu okupācijas, devās tālāk uz Krievijas iekšieni. Pirmā pasaules kara laikā Latvijas teritoriju atstāja vairāk kā pusmiljons cilvēku. (97,188) 1915.gadā no Latvijas un Iekškrēviju izveda 537 uzņēmumus. Nō Rīgas evakuēja apmēram 90% darbgaldu un ražošanas iekārtu. Kopā ar rūpniecības uzņēmumiem evakuējās lielākā daļa Rīgas strādnieku. Līdz 1916.gadam Rīgu bija atstājuši vairāk nekā 200 tūkstošu iedzīvotāju, viņu vidū arī daudz sportistu un fiziskās audzināšanas speciālistu.

Krievijā veidojās latviešu bēgļu skolaso Okupētajā Kurzemē, **1917./1918.** mācību gadā arī vācu karaspēka ieņemtajā Rīgā, sāka veidot skolu sistēmu pēc Vācijas parauga. Galveno vērību **skolās** veltīja vācu valodai» Par vingrošanas stāvokli ziņu ir maz,

Neraugoties uz sarežģīto politisko un ekonomisko situāciju, vāfiu neokupētajā Latvijas daļā tika risinātas arī skolas problēmas» Par to liecina otrā Latvijas skolotāju kongresa darba (**1917.** gada jūnijā) Tērbatā. Kongresā tika pasvītrots - jauns laikmets sprauž jaunus uzdevumus tautas skolai. Skolai ir **ne-**pieciešams ar mācību un darba palīdzību sagatavot skolēnus dzīvei zinātniski tehniskā laikmetā ar izteiktu ražošanas progresu. **Šo** jautājumu risināšanā pamatoties uz skolēnu garīgām un fiziskām spējām un cilvēces kultūras vērtībām,

Tērbatas skolotāju kongresa lēmums ietekmēja Latvijas skolu dzīvi visus turpmākos gadus» **1918**» gada **18.** novembrī Rīgā notika Latvijas valsts neatkarības pasludināšana. To pasludināja Tautas padomes priekšsēdētāja biedrs Gustavs Zemgals (**1871**»-**1939**»). Par pirmo Ministru prezidentu ievēlēja agronomu Kārli Ulmani (**1877.** - **1942.** ,).

Jaunās valsts un tās valdības stāvoklis bija ļoti grūti. Jaunajai Latvijas valstij nebija pietiekoša spēka aizstāvēt savu **neatkarību** Un **1918.** gada decembra beigās Latvijas Tautas padome un Pagaidu valdība bija spiestas atstāt Rīgu un uzturēties Liepājā. Sākās padomju varas posms. Valdības priekšgalā atradās Pēteris Stučka (**1865.** - **1932.**).

Savas pastāvēšanas neilgajā laikā padomju vara Latvijā izdarīja pārkārtojumus visā tautas izglītības jomā.

1919. gadā publicētajā dekrētā "Par Latvijas audzināšanas un izglītības iestādēm" (**87**), ko parakstījis P. Stučka, Latvijā tika

pasludināta obligāta vispārēja politehniska izglītība bez maksas visiem bērniem līdz 17 gadu vecumam, mācīšanās skolā dzimtajā valodā, skolēnu apgādāšana uz valsts rēķina ar apģērbu, pārtiku, apaviem un mācību līdzekļiem.

1919. gadā pie "Rīgas skolotāju arodnieciskās biedrības" radīja fiziskās audzināšanas sekciju, kas izstrādāja programmu fiziskās audzināšanas skolotāju kursiem. Programmu apstiprināja Izglītības komisariāta Skolu higiēnas nodaļa. Kursu organizēšanai deva arī nepieciešamos līdzekļus. Latvijas fiziskās audzināšanas skolotāju kursi sāka darboties **1919.** gada I. martā I. pilsētas ģimnāzijā.

Kursos mācījās 200 cilvēku, galvenokārt skolotāji. Apmācība bija bez maksas.

Tajos gados padomju fizikultūras masu darbu veica vispārējās militārās apmācības organizācija "Vseobuč". Šī organizācija, realizējot vispārējo militāro apmācību, lielu uzmanību veltīja arī fiziskās kultūras kadru sagatavošanai. Tā organizēja kursus, lai sagatavotu sporta instruktorus. Daudzi sportisti, kas atradās latviešu strēlnieku divīzijas rindās, bija mācījušies šajos sportaursos, kā arī pirmsiesaukuma sagatavošanasursos. Organizācijas "Vseobuč" kursus bija beiguši J. Spāre, K. Grantiņš, V. Ozols, A. Ozoliņš un citi. (22,25)

"VseBrobuča"ursos aktīvi strādāja arī V. Cekuls, kas no 1926. gada vadīja Latvijas Tautas universitātes Fiziskās audzināšanas institūtu.

Par šo laiku Antons Birkerts (1876.-1971.) rakstīja: "Roku rokā ar valdības komunistisko politiku gāja arī garīgās dzīves veidošana: skola, rakstniecība, māksla. Visredzamākās pārmaiņas notika skolu dzīvē: zināšanas bija jāiegūst ne tik daudz no grāmatas, kā darbā, kamdēļ arī pašu skolu sauca par darba skolu.

Savu nodomu sasniegšanā Padomju valdība bija neatlaidīga un nesaudzīgā Cīņā ar saviem pretiniekiem viņa lietoja bargu teroru. Bet ne ar kādiem spaidiem komunisms nevarēja pie mums nostiprināties, jo tam pašā dzīvē nebija pamata. Visā zemē izcēlās tikai jukas un posts". (9,198)

Padomju valdības iekārta pastāvēja tikai dažus mēnešus.

1919.gada maija otrajā pusē komunistiem bija jāatstāj Rīgā. Padomju vara līdz 1919.gada beigām vēl pastāvēja Latgalē.

1920.gada II.augustā tika neslēgts ar Padomju Krieviju miera līgums.

1.4. Vingrošanas skolotāju gatavošanas stāvoklis I9.gs. otrajā pusē.

Sevišķi jāanalizē skolotāju gatavošana vingrošanai I9.gs. otrajā pusē. J.Cimze, Vidzemes skolotāju semināra direktors, beidzot Veisenfelses semināru, ieguva skolotāja tiesības un viņa speciālcenzūrā minēti mācību priekšmeti ar atzīmēm labi: ticības mācība, vācu valoda, rēķināšana, ģeometrija, dabas mācība, veselības mācība, dārzkopība, ģeogrāfija un vēsture, zīmēšana, dziedāšana, skolturība, pedagoģiskās zināšanas un ērģeļspēle. (51 i34) Kā redzams no priekšmetu uzskaitījuma, vingrošanas nav. Vienīgā saskare ar to varētu būt veselības mācība.

J.Cimzes sastādītajā plānā Vidzemes skolotāju semināram minēti II.priekšmeti, kas mācāmi audzēkņiem. Vingrošanas to vidū nav. (51,153)

Vingrošanas nav arī Tērbatas semināra 1843.gadā apstiprinātajos plānos. (51,169)

Irlavas semināra vadīja K.Sadovskis no Kēnigsbergas. Arī šajā seminārā vingrošana nebija iekļauta mācība plānā» (50,53)

1874»gadā mācītāju sinodē pieņemtajā O.Poruka, "V.Lindberga un J,Bethera izstrādātājā Kurzemes tautskolu mācību un stundu normālplānā vingrošana nav paredzēta, (50,298)

Iespējams,ka pirmo reizi valdības dokumentā vingrošana ir minēta **1875ogada** likumā "Likumi priekš evang.luteru tautskolām un skolotāju semināriem Igaunu zemē un Kurzemē,no Ķeizara maj-, 'estgtes apstiprināti 25.aprīlī 1875«gadā"»

ĶirspBles skolās bija paredzētas katrā klasē pat 2 vingrošanas stundas» šādas skolas tomēr netika atvērtas. (50,268)

Likumā minēts,ka arī skolotāju semināros jāmaca vingrošana. (50,327)Kaut gan 1877.gadā izdotajā "Mācību rādītājā Kurzemes tautskolām"vingrošana nebija paredzēta,taču tā bija mācāma tā saucamajās gada skolās ,kas bija domātas tiem,"kas ziemas mācībā grib stiprināties un jo pilnīgāki palikt" vai otrā kārtā tai (gada skolai būs sataisīt tos bērnus,kas augstākās skolās (kreis skolā un seminārā) grib iestāties". (50,327)

Tātad 19«gs. 70.gadus var uzskatīt par vingrošanas sākumu skolās,kaut gan Kurzemes un Vidzemes skolotāju sagatavošana Irlavas un Valkas seminārā atpaliek.

Tikai pēc 1879.gada,kad Cimzes seminārs kļuva četrgadīgs,tajā tika ieviesta vingrošana, (54,26)

1878.gada 8.aprīlī Krievijas iekšlietu ministra apstiprinātājās mācību programmās Kurzemes muižniecības skolotāju semināram Irlavā vingrošanas vēl arvien nav. Taču vingrošana dažās skolās notiek,to māca skolotāji bez sevišķas metodiskas sagatavotības. 1875.gadā Priekules mācītājs Hasenbergas pārskatā par Kurzemes tautskolām min šādus datus: Dobeles apriņķi vingrošanu māca fakultatīvi 12 skolās,Grobiņas apriņķī - I skolā obligāti,

6 - fakultatīvi, Bauskas apriņķī 2 skolās obligāti, 9-fakultatīvi, Piltenes iecirknī 4 skolās fakultatīvi, Sēlpils iecirknī - 2 skolās obligāti, 9-fakultatīvi, Kuldīgas iecirknī 6 skolās fakultatīvi, Kandavas iecirknī nevienā skolā vingrošanu nemācīja, Jelgavas iecirknī 8 skolās fakultatīvi.

(50,178)

Tātad visa Kurzemē 5 skolās vingrošana tika iekļauta obligāto priekšmetu sarakstā, 54 skolās to mācīja fakultatīvi.

Šāds stāvoklis izskaidrojams galvenokārt ar skolotāju nesagatavotību vingrošanas mācīšanā. Tikai Baltijas skolotāju seminārā, kas bija pakļauts Tērbatas mācību apgabala kuratoram un kur mācības notika krievu valodā, semināra statūtos (curs parakstīja lēmumu par Baltijas skolotāju semināra atvēršanu 1370.gada 2.martā) vingrošana bija iekļauta mācību priekšmetu skaitā. (51,462) Tādā kārtā šajā seminārā tika uzsākta skolotāju gatavošana vingrošanā. To darīja daudz plašāk Valmieras skolotāju seminārā, kurš darbojās no 1894» līdz 1919.gadam. Valmieras skolotāju seminārā mācāmo priekšmetu stundu tabulā bija iekļauta vingrošana I.kl. - 2 st., 2.kl. - 2st., 3«kl. - 2 st. nedēļā. (36,53)

Likumos un instrukcijā par vingrošanu bija teikts:

1. Vingrošanas mācības mērķis ir:

- a) attīstīt ar vispusīgu darbību muskuļus un fizisku spēku un. ar to sekmēt pareizas fizioloģiskas darbības ķermenī^
- b) padarīt kustības veiklas un glītas un
- c) iepazīstināt audzēkņus ar vingrošanas mācības paņēmieniem tautskolā.

2. Vingrošanas kursā ietilpst šādi • . • *, .!, vingrinājumi:

- a) brīvās kustībasj
- b) ierindas mācība, kas tuvināma pēc iespējas karaspēkā pielietojamiem paņēmieniem*

c) vingrojumi **uz un ar** vienkāršākiem vingrošanas rīkiem, piemēram, **uz** vertikālām **un** slīpām kāpnēm, **kārts**, virves **u.tml. un** beidzot

d) gimnastiskās rotaļas»

3» Vingrošanas mācībā jāizslēdz visas akrobātiskā rakstura kustības un galvenā vērībai jāpiegriež brīvām kustībām un ierindas mācībai, kas noderē par pamatu visai vingrošanas mācībai tautskolā*

4» Vasarā vingrošanas mācība jākārtu brīvā dabā, bet vingrošanas vajadzībām aukstā laikā iekārtojamas plašas un siltas telpas, par kādām vajadzības gadījumā var noderēt pat koridors, aktu zāle vai ēdamistaba. **(35,68)**

Semināra darba sākumā seminārs strādāja Rīgā (līdz 1902.g.). Vingrošana Rīgā notika svaigā gaisā, jo vingrotavas seminārā nebija, visbiežāk Torņakalna priedēs, kur tagad atrodas Rīgas pilsētas bērnu slimnīcas teritorijā» Slapjdraņķī un ziemā dziļā sniegā vingrošanas vietā semināristi soļoja kolonnās pa Jelgavas šoseju» Valmierā šajā ziņā ar telpām bija labāk, arī plašais semināra laukums bija ļoti noderīgs vingrinājumiem brīvā dabā. Lai vingrošanu labāk nostādītu seminārā un visās Valmieras skolās, Dr. Apinim radās ideja nodibināt centrālo vingrotavu, bet Valmieras pilsētas valdei un pašam ierosinātājam neizdevās šo ideju realizēt. Arī dažas mācību iestādes, kas bija pret kopmācību, nostājās pret šo projektu, jo negribēja pieļaut, ka zēni un meitenes apmeklētu vienu kopēju vingrotavu.

Arī sportam jauno skolotāju audzināšanā bija liela nozīme - galvenokārt sporta spēlēm, slidošanai. **Šajās spēlēs** semināra pirmajos **gados** dzīvu dalību ņēmuši **arī** skolotāji.

Tātad tikai **I9.gs** .beigās skolās parādījās pirmie vairāk vai mazāk metodiski sagatavotie vingrošanas skolotāji. To skaits bija pilnīgi nepietiekams skolēnu fiziskās audzināšanas uzdevumu veikšanai o

2. FIZISKAS AUDZINĀŠANAS. PEDAGOĢISKĀ ANALĪZE LATVIJAS. SKOLĀS (1.920.- 1940.)

2.1. Fiziskās audzināšanas prakse Latvijas skolās.

1922.gada 15.februāri tika pieņemts Likums par Latvijas Republikās Satversmi,tajā bija noteikts,ka Latvija ir patstāvīga un neatkarīga republika ar demokrātisku valsts iekārtu. Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai. (93) Latvijā tika ievestas plašas reformas politiskajā,sociālajā,saimnieciskajā un garīgajā dzīvē.

Plašas un dziļas bija **tu3** pārgrozības,ko Latvijas valsts politika realizēja **skolā3**. Skolai vairs nebija jākalpo pārkrievošanas vai pārvācošanas nolūkiem,bet tā varēja kalpot pašas tautas izglītības vajadzībām un mērķiem.

Pasaules karš bija novedis latviešu nāciju pie ekonomiska un nacionāla sabrukuma sliekšņa.

Vispirms **35** tūkstoši pašu spēcīgāko jaunekļu un vīru bija krituši kaujas laukos. (**39,6**) Šim sāpīgajam zaudējumam pievienojās otra tikpat liela nelaime - bēgļu problēma,**760** tūkstoši Latvijas iedzīvotāju bija devušies bēgļu gaitās vai aizbraukuši sakarā ar rūpniecības uzņēmumu evakuāciju uz lešskrieviju.(**39,6**) Simts tūkstošu latviešu bija gājuši bojā,sevišķi bēgļu bērni. Kara laikā Latvijā plosījās dažādas epidēmijas,prasīdamas daudz upuru. Vācu okupācijas un lielinieku laikā arī pārtike.s stāvoklis bija grūts. Tauta bija fiziski novājināta un mirstība tālu pārsniedza dzimstību. Tādēļ tautas dzīvē viens no galvenajiem skolas un ģimenes uzdevumiem bija tās dzīvā spēka atjaunošana, saglabāšana un stiprināšana.

Pēc Pirmā pasaules kara fiziskās audzināšanas darbs Latvijas skolās pamatos tika veidots «sekojot darba metodēm un saturam, kādu pazina cariskajā Krievijā. Skolā bija vingrošana, vai precīzāk - gimnastika. Jaunas atziņas, kādas sāka dzimt Zviedrijā, Vācijā un dažās citās Rietumeiropas valstīs, vingrošanas skolotājiem Latvijā bija maz zināmas. Jaunas ierosmes bija radušās arī Padomju Krievijā. Par to stāstīja tie latviešu sporta darbinieki, kas pēc kara atgriezās Latvijā. Tomēr kaut ko jaunu ieviest mūsu izglītības sistēmā nebija viegli. Tālaika pedagogu paaudzei fiziskā audzināšana kā vispārīgās audzināšanas nepieciešama sastāvdaļa bija sveša, nesaprasta un šķita arī nevajadzīga. Vairums vadošo izglītības darbinieku, skolu direktoru, universitātes mācībspēku un skolotāju vispār neinteresējās par fizisko audzināšanu. (120)

Tomēr Latvijas Republikas veidošanas posmā daži pedagogi un sabiedriskie darbinieki saprata fiziskās audzināšanas lielo nozīmi jaunās paaudzes audzināšanā.

Pēc Tērbatas skolotāju kongresa 1917.gadā "Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā" par fizisko audzināšanu L.Sēja rakstīja: ". . . Katra apzinīga pedagoga svēts pienākums darīt šinī ziņā visu, ko viņi spēj, ja negribam, lai nākošā paaudze būtu fizisku un daļai arī garīgu nīkuļu paaudze."

Tālāk L.Sējas rakstā lasām: "Par fizisko audzināšanu skolās jau pirms kara ne mazumu interesējusies pedagogi, visa sabiedrība, kamēr daži ministri, kuratori un citi mazāka kalibra ierēdņi ar to pat mēģināja taisīt karjeru. Bet nevienam nav noslēpums, ka birokrātijai pietika savu melno roku pielikt, lai pati dzīvības spējīgākā lieta sāktu nīkt.

Tā tas bija arī ar fizisko audzināšanu. Skolu ministrijas ierēdņi viņu drīz vien falsificēja un apmainīja pret nederīgiem un kaitīgiem surogātiem, kā skolu bataljoni, kara gimnastika - bij. skautisms (vismaz tāds viņš izvērtās krievu vidusskolās)» Bet arī sabiedrībai, pat pedagogiem šinī jautājumā nav bijis zinātniski pamatotu skaidru veselīgu ieskatu.¹

(88)

L.Sēja kritizē "futbolismu"ⁿ Petrogradas skolās, sacīkstes godalgu dēļ, arī jaunā cilvēka tipu - garīgi aprobežotu, ar šauriem uzskatiem, kas nesniedzas pāri spēļu laukumam, bez gara dzīves un ar truliem ideāliem. Starp skolēniem izplatījās ļoti antipātisks, pašapzinīgs, no savu biezo muskuļu augstuma visu nicinošs tips, L.Sēja kritizē huligānismu spēļu laikā - tīšu sāpju radīšanu, locekļu dragāšanu, cenšanos pēc iespējas vairāk pretinieku izsist no ierindas ar neatļautiem, brutāliem paņēmieniem.

Pirmais princips, ko izvirza L.Sēja: primum non nocero - (1/) jāizmanto tikai tādi fiziskās audzināšanas paņēmieni, kuri nevar būt kaitīgi, kuru lielāks vai mazāks derīgums nav apšaubāms»

Lai gimnastika vai kura katra kustēšanās atnestu bērniem patiesu labumu, nepieciešami zināmi nosacījumi - kā svaigs, tīrs gaiss, ērta un tīra telpa (ja nevingro laukā), pietiekami veselīgs uzturs. Fiziskās audzināšanas vadītājam noteikti jāpazīst cilvēka organisms, īpaši fizioloģija, kā arī bērna fizioloģijas īpatnības, lai varētu visur ieturēt mēru un nekaitētu savu audzēkņu veselībai. (88)

Laika gaitā Latvijas skolas pārvērtās par mācību iestādēm ar latviešu valodu, veidojās par nacionālajām skolām.

^primum non nocere- vispirms nekaitēt.

Skolu reforma pārgrozīja visos pamatos skolu pārvaldi, veidu, sistēmu, programmu.

Visus Latvijas izglītības un audzināšanas jautājumus pārzināja Izglītības ministrijas Skola departaments, kas bija izveidots **1919 o g a d a 23**, jūlijā. Izglītības un audzināšanas iestādes dibināja un uzturēja valsts un pašvaldības, ar ministrijas zinu arī privātpersonas un sabiedrības. Pie katras skolas pastāvēja skolas padome, kurā piedalījās arī vecāki.

Visas skolas iedalījās pirmsskolas, pamatskolās, vidusskolās, papildu skolās un augstskolās.

1919 gada 8. decembrī Latvijā deklarēja obligātu sešgadīgu pamatskolas izglītību visiem bērniem vecumā **no 9** līdz **14** gadiem, bērniem **no 7** gadiem - pirmsskolas apmācību, bet papildskolu (15 - **16** g.). (**47, 14**)

Pastāvēja skolas minoritātēm, kur attiecīgo tautību bērni varēja mācīties dzimtajā valodā. Atzīmējams, ka gada vidū tika prasīts, lai šo skolu pedagogi nokārtotu eksāmenu latviešu valodā, pretējā gadījumā viņiem nebija tiesību strādāt par skolotājiem. G9J59)

Izglītības ministrijas izdevumā "Latvijas skolu departamenta darbība 1919.-1924. (VII-VIII)" atzīmēts, ka fiziskā audzināšana pamatskolās ieviesta kā obligāts mācību priekšmets pa 2 stundām nedēļā visās klasēs, izņemot divas beidzamās klases, kur fiziskā audzināšana tika pasniegta tikai I stundu nedēļā. 1925. gadā pārstrādājot pamatskolu mācību plānu, bija paredzēta fiziskās audzināšanas stundu skaita palielināšana.

Galvenie skolu politikas virzieni tika izstrādāti Latvijas Republikas Saeimā. Līdz 1934»gada 15. maijam izglītības politikas jautājumos cīņa risinājās starp divām frakcijām:

sociāldemokrātiem, no vienas puses, un Zemnieku savienību, ar citu partiju atbalstu, no otras puses. Tomēr katru gadu palielinājās valsts budžeta asignējumi tautas izglītībai, izvirzot Latviju vadošajā pozīcijā Eiropas valstu vidū, krasi samazinot analfabētismu.

Latvijā 15% no budžeta tika asignēti izglītībai, Eiropas valstīs caurmērā - 12%, (40)

20.gados fiziskai audzināšanai pedagoģiskajā procesā skolās bija diezgan neievērojama vieta, par to liecina izglītības nodaļu programmas un pārskati. Par to, ka fiziskajai audzināšanai netika veltīta vajadzīgā uzmanība, liecina dažu pedagogu un fiziskās audzināšanas skolotāju raksti tālaika preses izdevumos, Latvijas fiziskās audzināšanas darbinieks M.Krauze raksta: "Bērni skolu atstāj garīgi un fiziski noguruši, bez enerģijas un dzīves prieka. Tam par iemeslu ir garīga piepūle un nepietiekama fiziskā audzināšana." (79)

Fiziskās audzināšanas programmā visbiežāk varēja lasīt vienīgi vingrinājumu uzskaitījumu, tikai dažās programmās bija arī metodiski norādījumi. Fiziskās audzināšanas stundas saucās par vingrošanas stundām. Piemēram, izvilkums no vienas 1925.gadā publicētās programmas, kas domāta bērniem no 5 līdz 15 gadu vecumā. Programmā bērniem no 8 līdz 10 gadiem paredzēti šādi nodarbību veidi:

1. vingrošana ierindā;
2. vispārēji ķermeņa vingrinājumij
3. rotaļas;
4. dejas;
5. sports: soļošana un skriešana, skriešana un kūleņošana.

No 10 līdz 12 gadiem (3.-4.klasei):

- I. vingrošana;
- 2» vispārēji ķermeņa vingrinājumi;
3. rotaļas;
4. dejas;
- 5» sports: vieglatlētika, 3 km skriešana, 5 min sporta soļošana, zemais un augstais starts, augstlēcšana un tāllēcšana, zēniem - disks I un 1,5 kg, meitenēm - šķēpa mešana ar cilpu»

No 12 līdz 15 gadiem (5.-6.klasei):

- tas pats, kas jau iepriekš minēts, tikai vēl ritmika un daži metodiski norādījumi.

1925.gada vingrošanas programma kā pēc apjoma, tā satura maz mainījās arī turpmākajos gados. Vispārizglītojošo mācību priekšmetu programmā fiziskās audzināšanas programma aizņēma tikai 2-3 lapas, turpretim ticības mācībai bija vairāk nekā 13 lappuses.

Latvijas skolās, sākot ar 5.klasi, tika ieviesta 1923.gadā militārā apmācība, kas bija paredzēta valsts izdotajā likumā par karaklausību. Likumā teikts: "Visi Latvijas vīriešu kārtas pilsoņi, kas atrodas valsts, sabiedriskajās un privātajās mācību iestādēs, pakļauti militārai audzināšanai un apmācībai." (85)

Nolikumu par militāro audzināšanu un apmācību izstrādāja kara ministrs kopīgi ar izglītības ministru, to apstiprināja Ministru kabinets. Kontroli par militārās audzināšanas un apmācības realizēšanu uzdeva kara ministram. Sākot ar 1923.gadu, visu tipu skolās militārajai apmācībai bija iedalītas 2 stundas nedēļā, bez tam vasarā tika organizētas militāras nometnes. Skolēniem, kam bija labas sekmes militārajā apmācībā, pēc kara ministra apstiprināta nolikuma bija priekšrocības

karaklausības laikā. Tiesības vadīt militāro apmācību skolās un augstskolās bija armijas virsniekiem un **1925.** gadā atvaļinātiem virsniekiem.

1925.gadā visām Latvijas skolām tika izsūtītas anketas, lai ievāktu ziņas par fiziskās audzināšanas stāvokli skolās: cik un kāds ir inventārs, vai ir kvalificēti pedagogi utt. Pēc aptaujas bija saņemtas šādas ziņas: no 911 skolām vingrošanas stieņi bija tikai 22 skolās, līdztekas - 40, apļi - 27, vingrošanas kāpnis - 18, vingrošanas paklāji - **6**, vālītes - 48, nūjas - **166** un lecamauklas - 20 **3kolās**. Ziemas sporta inventārs, kā arī disks un lode, bija tikai - 4-5 skolās. 70% skolu nebija nekādu sporta inventāra» Tabulā redzams, par kādiem līdzekļiem bija iegādāts pat šis niecīgais inventārs:

	Valsts līdz.	Pašpār- valdes līdz.	Skolu līdz»	* Skolas .padomes līdz.	Ziedo- jumi	'Speciā- .11 at- *rasti līdz.	.Nav 'datu
Gadījumu skaits	6	23	105	72	16	64	31

Tikpat nabadzīgi bija arī ar sporta laukumiem un sporta zālēm. 419 skolām bija sporta laukumi rotaļām, bet tādu trūka 496 skolām. Sporta zāles bija tikai 39 skolās, 874 skolās tādu nebija. Un nav grūti uzminēt, kur skolēni šajās skolās pavadīja brīvo laiku. "Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā", tālaika izglītības resora oficiozā, rakstīts: "Tie (skolēni - I.U.) trinas pa tumšajiem koridoriem un priekšnamiem jeb, vēl vienkāršāk - paliek turpat klasēs, kuras tādā kārtā paliek nevedinātas."

Kādā stāvoklī skolas bija medicīniskās apskates zinā, liecina šādi skaitļi:

Medicīnisko apskašu biežums	1 x : gada	2 x : gadā	3 x : gada	4 x : gada	1 x : mēnesi	pec : vajadz.	'pavisam nenoteik ti
Skolu skaits	364	214	5	3	14	30	222

45% fiziskās audzināšanas skolotāju nebija speciālās izglītības, Pārējie **55%** bija beiguši Fiziskās izglītības institūtu, dažādus kursus ārzemēs vai pie Rīgas mācību apgabala pirms Pirmā pasaules kara» (85)

Gandrīz visi skolotāji, ar nedaudziem izņēmumiem, mācīja ne vien vingrošanu, bet arī citus priekšmetus. Pēc aptaujas lapās sniegtajām ziņām, fiziskajā audzināšanā pirmo vietu ieņēma zviedru un soku vingrošanas sistēmas, otro vietu - spēles. Dažās skolās pieturējās pie vācu sistēmas, kā arī darbojās pēc P. Leshafta, Ž. Demeni metodēm un Ž. Dalkroza sistēmas. Taču atbildes uz aptaujas lapas jautājumiem ir pārāk dažādas un dažkārt arī neizprotamas. Tas norāda, ka vairumam fiziskās audzināšanas skolotāju nebija šajā nozarē teorētisko zināšanu. No atbildēm var secināt arī to, ka daudziem skolotājiem nebija skaidri ne fiziskās audzināšanas mērķi, ne pamatprincipi. Izejot no anketu datiem un, protams, arī no citiem avotiem, iespējams secināt, ka skolās bija vingrošanas stundas ar auguma vingrojumiem tālaika stilā un vingrojumi rīkos. Galvenam kārtām tie bija vingrojumi līdztekās un lēcieni pāri bukam vai zirgam.

Ka vingrošanu, sportu, rotaļas un spēles varētu izmantot kā audzināšanas līdzekļus ne tikai fiziskajā audzināšanā, bet arī daudzu citu īpašību audzināšanā un veidošanā, par to tika maz domāts. Tie skolotāji un sporta darbinieki, kas fiziskās audzināšanas uzdevumus saprata daudz plašākā plāksnē, bija vieninieki, un viņus vadošās instances neuzklausīja,

1922. gadā Izglītības ministrijas Skolu departamentā nodibināja fiziskās audzināšanas instruktora-inspektora amatu.

Par pirmo fiziskās audzināšanas instruktoru-inspektoru 1922. gadā aprīlī apstiprināja Voldemāru Cekulu, kurš darbojās šajā amatā visu brīvās Latvijas pastāvēšanas laiku. (Hļ)

Fiziskās audzināšanas inspektora uzdevumos ietilpa dot visus nepieciešamos norādījumus un paskaidrojumus gan tehniskos, gan organizatoriskos jautājumos par fizisko audzināšanu un militāro apmācību skolās.

Inspektora pārziņā bija arī deju kursu organizēšana un vadīšana.

Fiziskās audzināšanas inspektors sniedza instrukcijas skolu pārziņiem un fiziskās audzināšanas skolotājiem vingrošanas telpu un sporta laukumu iekārtošanā, vingrošanas piederumu un sporta rīku iegādē un pagatavošanā.

Fiziskās audzināšanas inspektora darbības rezultātu materiālu vidū ir ne tikai lietas par fiziskās audzināšanas stāvokli skolās, bet arī visa bijušās brīvās Latvijas augstākās sporta instances - Latvijas sporta organizāciju apvienības un Olimpiskās komitejas-sarakste ar Izglītības ministriju par Latvijas sportistu piedalīšanos olimpiskajās spēles, kā arī lietas par atsevišķām sporta organizācijām.

V»Cekula darbība raksturo ne tikai fiziskās audzināšanas jautājumus, bet dod arī pārskatu par Latvijas sporta dzīvi no 1919. līdz 1940. gadam. (Par V. Cekulu sk. pielikumā.)

1924. gada rudenī, kad Rīgā bija iebraukuši provinces fiziskās audzināšanas vadītāji-vingrošanas skolotāji, notika skolēnu sacīkstes vingrošanā un vieglatlētikā. Kopējās sarunās un kopējā darbā radās doma par fiziskās audzināšanas darbinieku apvienošanos īpašā biedrībā. Šī doma īsā laikā pārvērtās darbībā. Radās Latvijas fiziskās audzināšanas darbinieku biedrība, kuras mērķi: apvienot Latvijas fiziskās audzināšanas darbiniekus, veicināt viņu izglītību, kā arī tiesiskā un materiālā stāvokļa drošību, sekmēt zinātniski pamatotas fiziskās audzināšanas ieviešanu skolās, veicināt jaunatnes fizisko attīstību vispār, popularizēt fiziskās audzināšanas idejas un principus sabiedrībā. Plaši izstrādātos statūtus iesniedza Apgabala tiesai, kas 1924. gada 29. septembra sēdē tos apstiprināja un 3. oktobrī biedrību reģistrēja. (13,36) Biedrības aktīvie dibinātāji: N. Šiliņa - Rozenberga, M. Bete, A. Apše, A. Svedrevics, R. Ķirkums, V. Cekuls, J. Ošs, A. Miezītis un J. Bernsons. Tie ir parakstījuši statūtus. Pēc statūtu apstiprināšanas dibināšanas sapulcē, 21. oktobrī, ievēlēja pirmā valde. 12. novembrī notikusi tās sēde, kurā piedalījušies - J. Ošs, I. Rinka, J. Kivuls, I. Šiliņa, A. Cīrulis, J. Reihenhahs un vēlākās sēdēs arī A. Lukstiņš.

Šī pirmā valde darbojās līdz 1926. gada pavasarim. No veiktās darbības atzīmējami - Kivula peldēšanas kursi 1925. gada pavasarī, nacionālo deju kursi I. Ripas vadībā, bibliotēkas nodibināšana u.c. (13,37)

Otrā valde darbojās no 1926. gada maija līdz 1927. gada janvārim. Tās sastāvs: J. Ošs, A. Lukstiņš, J. Reihenhahs, N. Šiliņa, I. Rinka, J. Kivuls.

Šajā laikā rīkotas V.Cekula vadītās brīvo kustību stundas, Kogeres - ķermeņtehnikas stundas, I»Rinkas - latviešu un zviedru tautas dejas, notikusi fiziskās audzināšanas un sporta propagandas nedēļa u»c»

It sevišķi jāmin 1926.gada 26.septembrī sarīkotie pirmie Rīgas skolēnu vingrošanas svētki ar 1100 dalībniekiem» Tajā laikā tas bija liels sasniegums, jo līdz 1926»gadam nekas līdzīgs nebija noticis gan organizācijas, gan skaita ziņā» Programma svētkos bija šāda: vingrotāju uzgājiens, trīs kopvingrinājumi, nogājiens, A.Miezīša vadītais vingrojums ar kārtīm, J.Aronieša kundzes vadītais plastiskais vingrojums, rotaļas (ar un bez dziesmām); nacionālās dejas: lietuviešu "Suktinis" un "Klumpakojis", latviešu "Ačkups", bet beigās noslēdzošais gājiens» Svētku galvenais vadītājs bija fiziskās audzināšanas inspektors V»Cekuls. Atzinīgas atsauksmes bija iespiestas laikrakstos un žurnālos (['Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā", "Mūsu Nākotnē" u.c.) (1338)

H.Traubergs rakstu krājumā "Fiziskā audzināšana" (1931»g«) rakstā "Fiziskā audzināšana mūsu skolās un ārzemēs" dod sekojošu materiālu salīdzinājumam»

Latvijā 1928»gadā 13»jūnijā izglītības ministrs A.Tentelis apstiprināja šādu vingrošanas stundu skaitu: pirmsskolā, I. un 2»pamatskolas klasē - 2 stundas vingrošanai un rotaļām; 3»-6» pamatskolas klasē - stundu plānā vingrošana nav paredzēta» Vidusskolās un klasiskajās ģimnāzijās visās klases - 2 stundas nedēļā vingrošanai un militārai apmācībai»

Somijā vingrošanai bija jābūt visās klasēs 2 - 3 stundas nedē

Čehoslovākijā vingrošana bija obligāta visās skolās 2 stundas nedēļā un 4- stundas nedēļā rotaļām»

Ungārijā vingrošana bija obligāta visās skolās un klasēs - 3 stundas nedēļā, izņemot meiteņu skolas, kurās bija 2 stundas nedēļā.

Vācijā vingrošana bija obligāta 3 - 4 stundas nedēļā un 1-2 dienas mēnesi bija veltītas ceļošanai; noteikta vingrošanas sasniegumu obligāta vērtēšana.

Zviedrijā vingrošana bija obligāta 3 - 4 stundas nedēļā. Mācību gadā pamatskolās 6 - 8 dienas un vidusskolās 15 dienas paredzētas tikai sportam.

Japānā vingrošana bija obligāta 3 - 5 stundas nedēļā.

Turcijā vingrošana bija obligāta 4 - 6 stundas nedēļā.

Salīdzinājuma rezultātā varam secināt, ka vingrošanai ārzemju skolās bija veltīta lielāka uzmanība.

Iepriekš minētajā rakstu krājumā Aleksandrs Bieziņš (1897.-1975.), bērnu ķirurgs ortopēds, medicīnas zinātņu doktors, viens no ārstnieciskās fizikultūras pamatlicējiem Latvijā, raksta par fizisko audzināšanu un ortopēdiju (grieķu vārds - pareiza audzināšana), dodot pārskatu par šo problēmu risināšanu mūsu skolās. A. Bieziņš rakstīja: "Mēs aprobežojamies ar to, ka bērnu, kurš fiziski vājš vai kropls, nosūtām pie skolas ārsta. Pēdējam tagadējos apstākļos neatliek nekas cits, kā tādu bērnu pavisam atsvabināt no skolas vingrošanas. Patiesībā tas ir aplami. Fiziskā audzināšana visvairāk vajadzīga fiziski vājākiem bērniem, cik nepareizi mūsu skolās vēl nostādīts fiziskās audzināšanas jautājums".

Viņš norāda, ka fiziskus vingrinājumus skolā māca šabloniski, atkarībā nevis no bērna individuālām prasībām, oet no attiecīga vingrošanas skolotāja "skolas". Fiziskā audzināšana neaprobežojas ar dažu stundu uzņemšanu mācību plānā. Visai skolas dzīvei jāpiemērojas bērnu veselības un fiziskās attīstības prasībām.

Pats mūsu "istabas" un "sēdēšanas" skolas veids, saka A. Bieziņš, ir noteikti naidīgs un kaitīgs bērnu veselībai. Skolai pašai ir jāpārveidojas» No sprostā ar četrām sienām bērni jāved brīvā gaisā. Skolas disciplīna tagad bērnu spiež rātņi sēdēt stundām ilgi uz neērta skolas sola, nedabīgi sakumpušiem, ar saspīestām krūtīm un līku muguru. Un tas viss taisni pretēji bērna fizioloģijas pamata prasībai, ka kaitīgs katrs ilgstošs stāvoklis, ka nepieciešama kustību brīvība» Laiks skolas disciplīnai raudzīties uz to, lai bērni nesēž pārāk ilgi un pārāk mierīgi! Mūsu skolas patlaban ir bērnu veselības bojātajās. Viņām vajadzētu būt veselības labotājām. Citādi skola nav bērna audzināšanas, bet gan bojāšanas iestāde, vismaz no ārstnieciskā un no fiziskās attīstības viedokļa raugoties. Autors pasvīturo, ka fiziskai audzināšanai jāatrodas līdzsvarā ar garīgo respektīvi prāta audzināšanu. Viņš ieteic skolām iekļaut kaut mazāku prasību: dienā divas fiziskās audzināšanas pusstundas (ik pēc 2-3 mācību stundām) vai viena pilna stunda reizi nedēļā pēcpusdienas spēles, reizi mēnesī lielāka ekskursija pilsētas bērniem.

Pēc katras klasē nosēdētās mācību stundas būtu ieteicami zināmi vingrinājumi, 10-15 min ilgi svaigā gaisā. Sevišķa vērība piegriežama elpošanas un muguras vingrinājumiem. Bez tam vismaz tikpat ilgi bērnam dodama pilnīga kustību brīvība» Un visu to var veikt ne īpašs fiziskās audzināšanas skolotājs, bet katrs skolotājs» Citādi mūsu pedagogi neattaisno savu audzinātāja vārdu.

No katra skolotāja, saka A. Bieziņš, būtu prasāmas elementārās zināšanas par bērna veselības kopšanu» Katram skolotājam būtu jāzina vispārējos vilcienos normāla bērna fiziskās audzināšanas principi, kā teorētiski, tā praktiski.

Pašu skolas vingrošanas stunda vadība jāveic fiziskās audzināšanas skolotājam» Te jāizšķir trīs vingrošanas veidi:

- 1» vispārējā skolas vingrosana, kas ieviesta Rietumeiropā apm.pirms 60 gadiem, pie mums apmēram pirms 30 gadiem;
- 2» papildu vingrošana fiziski vājākiem un
- 3» ārstnieciskā vingrošana jeb ortopēdiskā vingrošana bērniem ar ortopēdiskām kaitēm.

A»3ieziņš šajā rakstā dod dziļu analīzi un raksturojumu fiziskās audzināšanas nostādnei Latvijas skolās 30»gados»

1934.gadā ar Saeimas likvidāciju mainījās arī skolu politika, un no 18. jūlija stājās spēkā jauns likums par tautas izglītību.

Obligātā izglītība kļuva latviskāka - par to liecina tautību skolu samazināšana.

1934.gadā izglītību sāka diferencēt: tika izveidoti daudzveidīgi mācību plāni un programmas.

Zināšanu pārbaudes struktūra kļuva daudzpusīgāka, kas palīdzēja spējīgāko bērnu atlasē vidusskolām» īpaša uzmanība tika veltīta intereses audzināšanai par lauksaimniecību.

1936.gadā bija apstiprinātas jaunas mācību programmas pamatskolām»

Ilfemot vērā to, ka 20«-30»gados, kā jau iepriekš minēts, populārākās sistēmas, kuras bija ņemtas par pamatu fiziskās audzināšanas nodarbībās Latvijā, bija čehu (sokolu) un zviedru sistēmas, tāpēc arī pakavēsimies pie šo sistēmu vēsturēs, mērķiem, uzdevumiem, satura, metodikas un šo sistēmu modernizācijas laika gaitā»

Sokolu sistēma izveidojusies Čehijā (Behēmijā)-zemē, kur tai pedagogs

laikā valdīja Austrijas monarhija. 1862.gadā^{LI}.Tiršs (1832.-1884.) un lieltirgotājs I.Figners (1822.-1865»), kā dedzīgi čehu patrioti un slāvu nacionālās apvienības idejas piekritēji, nodibināja Čehu vingrotāju biedrību.

Pēc diviem gadiem tā guva nosaukumu "Sokol" (- veiklības.drosmes un prāta emblēma). **(63,61)**

Militāri noskaņotā čehu pilsonība sāka izmantot savos nolūkos arī fizisko audzināšanu. Tā organizēja biedrību "Sokol" kā militāru vienību, kuras mērķis bija Čehijas atbrīvošana.

Sokolu biedrības ātri vien izplatījās. To ideja bija - cenšanās sasniegt visas tautas fizisku un morālu pilnību, attīstīt nacionālās un vienotības jūtas. **(62JL7)**

Sokolu organizāciju skaits pieauga ļoti strauji ne tikai pašā Čehijā, bet arī slāvu kaimiņvalstīs - Serbijā, Polijā. 19.gs. 90.gados arī Krievijā - Pēterburgā, Maskavā, Rīgā, Tiflisā un citās pilsētās nodibināja sokolu biedrības.

Sokoli attīstīja vienotības, nacionālās kultūras un atbrīvošanās idejas. Šai nolūkā viņi organizēja sokolu salidojumus un vingrošanas uzvedumus ļoti greznos apstākļos, mūzikas un nacionālo himnu pavadījumā.

1882.gadā, lai paceltu "nacionālu garu" bija organizēts I.sokolu salidojums Prāgā, kur piedalījās **1600** sokoli savā parādes formā.

Sokolu organizācija veica lielu darbu ar skolu jaunatni. Skolēni tika sadalīti divās grupās: vecumā no **6** līdz 14 gadiem un no 14 līdz 18 gadiem. Skolēniem bija sava forma un organizatoriskā struktūra. **(62,23)**

Līdz 1940.gadam tika sarīkoti desmit grandiozi sokolu salidojumi ar lielu dalībnieku skaitu.

Astotais sokolu salidojums notika 1932.gadā, tajā piedalījās pārstāvji no Somijas, Francijas, Beļģijas, Latvijas, Šveices, Holandes un Rumānijas sporta organizācijām. **(62,3)**

Salidojuma laikā notika daudz dažādu skolu jaunatnes sporta sacensību. Šajos svētkos vingroja 23400 pusaudžu un 34124 skolu jaunieši un jaunietes. **(6231)**

Lai saprastu sokolu sistēmas būtību, jāanalizē tās mērķi.

Vingrošana jeb ķermeņa vingrinājums - pēc sokolu sistēmas apzīmējuma - aptver visas tās kustības, ko cilvēks izdara apzināti, lai attīstītu un saglabātu spēku. (62.IT-)

Sokoli vingrošanas mērķi deklarē vispārējā veidā: "nostiprināt un saglabāt cilvēkam veselību, padarīt viņu neievainojamu, dot viņam drosmi un aukstasinību, spēku un veiklību, apņēmību, drošsirdību **un**, beidzot, aizsargāt no vienpusīgu nodarbību sekām." (62,18)

Bez vingrošanas sistēmas sokoli kultivēja dažus militārās apmācības veidus: jāšanas sportu, šaušanu utt.

Brīvās kustības sokolu sistēmā izskatījās šādi: nekad tajās nebija slaidu kustību pa lieliem lokiem kustību raksturs bija galvenokārt sasprindzināts, ass, ar šauru amplitūdu, ar retiem atbrīvošanās, stiepšanās momentiem.

Sokolu sistēmā sīki izstrādāja tā saucamās dažādības (brīvo kustību tipa vingrojumus), kas bija pamatā akrobātikai.

Dejas organizēja estētisko mērķu dēļ, bet tām piemita arī liela disciplīnas audzināšanas nozīme. No vienas puses, izmantoja tautas deju tās īpatnējā formā, no otras puses - salona dejas ar vingrošanas elementiem, kas pārvērtās par sadalītiem, analītiskiem deju soļiem brīvo kustību garā, mūzikas pavadijurnā, kas var atrisināt dažus uzdevumus, saistītus ar vispārējās koordinācijas izkopšanu.

Galvenie sokolu sistēmā bija rīku vingrojumi.

Vingrojumi ar vingrošanas rīkiem - nūjām, vālītēm, karodziņiem, rungām, pīķiem u.c. - ir tās pašas brīvās kustības.

Rīku vingrojumi (stienis, līdztekas, zirgs, apļi, galds, āzis, redeles, baļķis, milžu soļi u.c.) iedalījās 12 veidos. (63,62)

Sokoli lielu vērību pievērsa kustību stilizācijai (izstiepti pirkstgali, noteikts galvas stāvoklis, izvērsta krūtis; to neizpildīšanu skaitīja par rupju kļūdu). Rīku vingrojumos viņi izdalīja visas kustību nianšes un, sistematizējot tās, dabūja 12 vingrojumu veidus, savukārt tos iedalot daudzos veidos (elementos). Tādējādi otrajā plānā izvirzās kustību nolūks un pirmajā plānā ir kustību forma, tās nianšes un detaļas.

Sokolu vingrošanas stunda skolā bija organizēta pēc formāliem principiem. Tā sastāv no trijām daļām:

1. Sagatavošanas daļa (kārtības vingrojumi, soļošana, skriešana, riņķa dejas, brīvie vingrojumi u.tml.) - iesaistīta visa grupa.

2. Pamatdaļa - šeit apmācāmos iedala apakšgrupās (nodaļās) atkarībā no spēka, gatavības u.c.; trīs reizes jāmainās lomām, izpildot šādas kustības:

- a) balsta, kāriena un jaukti balsta un kārienu vingrojumi (stienis, līdztekas, apļi, zirgs ar rokturiem, virves, redeles, kārtis u.c.);
- b) lēcieni, vienkāršie un jauktie;
- c) vingrojumi ar aktīvu roku darbu, t.i., vālītes, paukošana, mešana, rotaļas ar mešanu, un visa ķermeņa vispārējie vingrinājumi - pretestība, dažādības, līdzsvars uz baļķa, rotaļas, bokss un cīņa, rāpšanās ar roku un kāju palīdzību.

3. Noslēguma daļa: soļošana, mierīgais solis - izdara visa grupa kopīgi.

Stundas sākums un beigas ir pēc noteikta standarta, vidū pieļaujami varianti. Fizioloģiskās slodzes līkni neņem vērā.

Sokolu sistēmas metodika norāda, ka vajag sākt ar viegliem vingrojumiem un pāriet uz grūtiem, no pazīstamiem uz jauniem;

lai nodarbības būtu interesantas, jā sastāda skaisti un nobeigti vingrojumi.

Divdesmitajos gados sokolu fiziskās audzināšanas metodikā bija izdarīti būtiski grozījumi: lielā mērā ieviests sports un militāri lietišķu vingrinājumu kompleksi, ieviesta speciāla militārā apmācība ar mācībām nometnēs un manevriem» Tas bija spilgti demonstrēts sokolu 9» un IO. salidojumā Brīvās kustības pārveidojās, ieguva lielāku amplitūdu, kļuva slaidākas un ietvēra raksturīgus vingrinājumus - kā spēka, tā arī lokanības un atbrīvošanās attīstībai.

Daudzi Latvijas vingrotāji un fiziskās audzināšanas skolotāji bija sokolu sistēmas piekritēji un sokolu biedrības biedri. Ar sokolu sistēmu iepazīstināja mācību procesā Fiziskās izglītības un vēlāk Fiziskās audzināšanas institūtā, ka arī skolotāju fiziskās audzināšanasursos.

Bērnu un jaunatnes sporta un skolu svētkos tika plaši izmantoti tradicionālie sokolu sistēmas brīvo kustību elementi un **(lentēm, karodziņiem, nūjām, vālitēm)** kombinācijas bez rīkiem un ar rīkiem, tāpat sokolu sistēmai ļoti raksturīgās piramīdas, kā arī vingrinājumi rīkos. Sokolu sistēmas vingrinājumi bija plaši ieviesti fiziskās audzināšanas stundās.

Par sokolu sistēmas izmantošanu svētkos, bērnu un jaunatnes organizācijās (skautu, mazpulku u.c.), fiziskās audzināšanas stundās liecina saglabātais foto materiālu klāsts, kas spilgti demonstrē sokolu sistēmas izplatību Latvijā.

Zviedru sistēmas nodibinātājs ir zviedrs Pērs Heinrihs Lings (1776.-1839.). 1803.gadā mācījies vingrošanas institūtā Kopenhāgenā. Tā bija pirmā fiziskās audzināšanas mācību iestāde Eiropā. Vispār jāatzīmē, ka vingrošanas attīstībā un tās iekļaušanā armijā un skolā Dānija tai laikā bija progresīvākā valsts Eiropā.

Dānijā, un arī Francijā, radās pirmais sabiedriskais pašdarbības vingrošanas organizācijas veids, kas kļuva par paraugu analogiskām organizācijām citās valstīs. 1799. gadā Nahtegals nodibināja Kopenhāgenā vingrošanas biedrību skolēniem un jauniešiem ar nacionāli patriotisku mērķi» Pēc P. Linga iniciatīvas Stokholmā 1813. gadā tika nodibināts fiziskās audzināšanas institūts. P. Lings pārzināja J. Pestalociju un J. Gūtsa-I. lūtsa uzskatus par audzināšanu.

Pēc J. Gūtsa-Mūtsa uzskatiem vingrošanas mērķis ir izveidot cilvēku ar veselu virkni iemaņu, kas raksturo cilvēka fiziskās attīstības pakāpi, P. Lings turpretim apgalvoja, ka vispirms jāpanāk vispārējā ķermeņa attīstība, kas radīs iespēju viegli izkopt jebkādu iemaņu. **SI** mērķa realizēšanai bija izdomāti maksimāli fiziskie vingrinājumi, kas gan neizveidoja konkrētas iemaņas, bet nodrošināja veselību, vispārēju ķermeņa attīstību.

Gentošies sasniegt vispārēju veselības nostiprināšanu, P. Lings dod elementārus vingrinājumus atsevišķām ķermeņa daļām nostiprinot muskuļu grupas, un ieteic dažus vingrinājumus, kas ietekmē visu organismu (elpošanas un asinsrites sistēmu - soļošana, skriešana, lēcieni) •

Par sistēmas pamatu P. Lings ņēma organisma anatomiski fizioloģiskās īpatnības.

P. Lings izšķīra šādus vingrošanas veidus:

1. pedagoģiskā vingrošana;
2. militārā vingrošana (paukošana un cīņa);
3. ārstnieciskā vingrošana;
4. estētiskā vingrošana.

Pedagoģiskā vingrošana bija pamatā kā militārai, tā arī citiem vingrošanas veidiem. Tuvāk aplūkojama pedagoģiska vingrošana.

Pērs Lings nepaspēja iesākto darbu paveikt līdz galam, to turpināja dēls Jalmars Lings (1820.-1886.) un viņa skolnieki J.Lings izstrādāja stundas shēmu, sakārtoja un sistematizēja vingrojumus, ieviesa speciālus rīkus un metodiskos norādījumus.

Pērs Lings ar dēlu Jalmaru, kopā ar Brantingu, Ierngrinu un citiem, kas izveidoja tā saucamo zviedru pedagoģiskās vingrošanas sistēmu, uzskatīja, ka "vingrošanas augstākais mērķis - rūpes par cilvēka ķermeņa harmonisku attīstību". Viņi izvēlējās tieši tās kustības, kas pareizi lietotas, palīdzēja šo mērķi sasniegt.

Bez tam zviedru vingrošana palīdzēja sagatavot disciplinētu kareivi ar atbilstošu militāru stāju. Tas nodrošināja panākumus zviedru vingrošanas sistēmai kareivju militārajā apmācībā daudzās Eiropas valstīs.

Zviedru sistēma prasa, lai katrs vingrinājums:

1. iedarbotos uz vienu vai otru muskuļu grupu tās attīstībai,
2. dotu noteiktu, iepriekš zināmu, fizioloģisku efektu (pa lielākai daļai lokālu) **ķ**
3. iegūtu precīzi noteiktu formu un būtu izdarāms ar iepriekš zināmu piepūli.

Zviedru sistēmā sakopoti un sagrupēti vingrinājumi, galvenokārt vadoties no to ietekmes uz atsevišķām ķermeņa daļām un organismu visumā. Šī pazīme ir vingrinājumu klasifikācijas pamatā. **(63,49)**

Stunda sastāvēja no 14-**16** daļām:

1. Kārtības vingrinājumi.
2. Sagatavošanas vingrinājumi.
3. Vingrinājumi kājām.
4. Vingrinājumi stājas izkopšanai.
5. Pievilksanās.
6. Līdzsvara vingrojumi.

7. Vingrinājumi plecu, muguras un pakauša muskuļiem»
8. Vingrinājumi vēdera preses muskuļiem»
- 99** Ķermeņa pārmaiņus sānu vingrinājumi.
- 10» Vingrinājumi kājām un vingrinājumi organisma nomierināšanai.
- II» Pievilkšanās»
- 12» Vingrinājumi kājām»
- 13• Lēcieni»
- 14» Tas pats, kas nr. I2.
- 15• Elpošanas vingrinājumi*
- 16.** Stundās nobeigums: pārvietošanās, soļošana, skriešana»

Kā iepriekš norādīts, zviedru sistēmā vingrinājumi sakopoti pēc to ietekmes uz atsevišķām ķermeņa daļām, pie kam katra vingrojuma uzdevums dod iepriekš noteiktu fizioloģisko efektu - lokālu vai vispārēju - un katram vingrinājumam jābūt stingri noteiktai formai» To veicina oriģinālie izejstāvokļi un speciālās konstrukcijas rīki (zviedru siena, zviedru sols, baļķis, āzis, plintuss un rīki rāpšanās vingrinājumiem - kārtis, virves, kāpnes).

Izejstāvokļa mērķis - izolēt, fiksēt to ķermeņa daļu, kurai nav jāpiedalās attiecīgajā kustībā, Mainot izejstāvokli, var palielināt (vai samazināt) slodzi un vingrinājuma izpildīšanas grūtumu.

Zviedru sistēmas vingrinājumu un to metodikas analīze ļauj dot sekojošu raksturojumu.

Lielākā **daļa** vingrinājumu sastādīta tā, lai ietekmētu atsevišķas muskuļu grupas. Vingrinājumi ir analītiski un tiem piemīt statisks raksturs; katrs vingrinājums sākas ar noteiktu izejstāvokli. Daudz vingrojumu veltīts stājas izkopšanai. Vingrinājumu izpildot, tiek prasīta taisnu līniju, plakņu un leņķu ievērošana. Taisnas ģeometriskas līnijas neievērošana tiek uzskatīta par kļūdu.

Vingrinājumi ir vienkārši atcerēties un izpildīt. Zviedru sistēmā ir maz tādu vingrinājumu, ko izkopj līdz iemainām, un tiem piemīt tīrs vingrošanas raksturs, Nav tādu vingrinājumu grupu kā, piemēram, mešanas ātruma un izturības vingrinājumi, Nav arī pietiekami daudz materiāla darbam ar kustību koordināciju, ar pagaidu un telpas attiecībām, ar uzņēmību utt. Galvenā vingrinājumu daļa vērsta uz veselības veicināšanas uzdevumu atrisināšanu savdabīgā ceļā, strādājot pie visa ķermeņa pa atsevišķām daļām.

Zviedru sistēmā pirmo reizi skārts jautājums par slodzes fizioloģisko līkni, tas ir, fizioloģiskās slodzes (pēc pulsa) pieauguma un krituma grafisko attēlu stundas procesā. Zviedru sistēmā mēģināja izveidot tādu plānu, kas pats par sevi noteiktu nepieciešamo līkni. Tā tad, stundas shēma un stundas fizioloģiskās slodzes līkne, pēc zviedru sistēmas, sakrīt.

Stunda zviedru sistēmā ir standarta tipa; tā var saīsināties laika ziņā, bet sēriju secība un slodzes līkne vienmēr paliek ne-grozītas.

Stundas metodikas tēzes:

1. stundā jāietilpst visiem vingrinājumu veidiem, lai nodrošinātu visa organisma darbu;
2. visām kustībām un izejstāvokļiem jābūt precīziem;
3. vingrinājumiem jābūt vienādiem, simetriskiem ķermeņa labajai un kreisajai pusei;
4. jābūt nepārtrauktai un tekošai vingrinājumu gaitai;
5. jāievēro pakāpenība un secība slodzes pieaugumā.

Rīku vingrojumi nomaināmi pēc kārtas pret vingrojumiem bez rīkiem.

Stundā plaši lieto tā saucamos atpūtas vingrojumus, lai noregulētu asinsriti pēc vingrinājumiem, kas prasījuši piepūli.

Visus vingrinājumus izpildot, jāievēro pareiza elpošana, bez tam liela vērība jāpievērš elpas attīstībai speciālu elpošanas vingrinājumu ceļā. Elpošanas vingrinājumi stundas norisē visbiežāk apvienoti ar vingrinājumiem visa organisma nomierināšanai. Kustības jāizdara vidējā vai lēnā tempā.

Militārās prasības noteic nodarbību raksturu un komandu valodu. Tas iespaido kustību formas, pakļaujot tās taisnām līnijām un ieturot kustības noteiktās, iepriekš paredzētās robežās. Tas arī palīdz panākt disciplīnu, kas tieši ir vajadzīgs kareivju audzināšanai. Tiek ievērotas sieviešu un bērnu organismu īpatnības, samazinot slodzi (bērniem dod dažreiz rotaļas, kas atvieto stundas vienu vai otru sēriju).

Zviedru vingrošanas stundas shēma, no mūsdienu viedokļa raugoties, tiek kritizēta. Tā kā stundas slodzes līkne ir standartizēta, tā neatbilst ķermeņa atsevišķo daļu un kopumā visa organisma patiesajai piepūlei stundu sistēmā.

Lai izpildītu slodzes fizioloģiskās līknes standartu, vajag speciāli piemērot vingrinājumu noformēšanas un organizācijas metodikas, bet tad organisms pieradinās pastāvīgai, nemainīgai fizioloģiskai slodzei, standartizētam, šabloniskam darba veidam. Bet tas pašos pamatos neatbilst vispārējās fiziskās attīstības prasībām.

Visa organisma, kā arī atsevišķu orgānu piepūle fizisko vingrinājumu nodarbībās atkarīga no vairākiem iemesliem, tomēr galvenais ir vingrinājumu organizācija un mācību metodika.

Šajā sakarā pašā Zviedrijā un citās Skandināvijas valstīs no 20. gs. sākuma zviedru sistēma sāka piedzīvot lielas pārvērtības. Radās papildinājumi un pārgrozījumi, piemēram, Linharda, ?alka, Knudsenā, līlisa Buka sistēmas. Zviedrijā sāka propagandēt vācu rīkus.

3eidzot arī Stokholmas vingrošanas institūts sāka grozīt savus tradicionālos uzskatus un pievienojās vingrošanas metodikas progresīvai kustībai.

Neraugoties uz daudzajiem trūkumiem, zviedru vingrošanas sistēmai bija vairākas priekšrocības» salīdzinot ar vācu vingrošanas sistēmu: bija speciāli izstrādāta stundas shēma; liela vingrinājumu izvēle; izstrādāti vērtīgi metodiskie norādījumi, kas radīja tai popularitāti vairākās valstīs.

Arī Vācijā bija daudz zviedru vingrošanas piekritēju. Zviedru vingrošanas sistēma bija atzīta un ilgu laiku skaitījās kā zinātniski pamatota vingrošanas sistēma. Tikai 19.gs.beigās to sāka kritizēt vairāki speciālisti.

P.Leshafts norādīja, ka šie vingrinājumi neatbilst cilvēka anatomiskās uzbūves īpatnībām un organisma fizioloģiskajiem procesiem, ka netiek ievērota vingrošanas izglītojošā nozīme. (6286)

20.gs. sākumā zviedru vingrošanā notiek ievērojami grozījumi « Rodas jauni vingrošanas virzieni, kas veidojas par sistēmām.

Tā Dānijā pirms Pirmā pasaules kara radās Nilsa 3uka "Pamatvingrošanas sistēma". N.Buka sistēmas uzdevums ir attīstīt spēku, veiklību un lokanību, kas ir cilvēka fizisko īpatnību pamatīpašības. Šo uzdevumu atrisina, izmantojot vingrinājumus ar rīkiem, bez rīkiem, soļošanu, lēcienus, veiklības vingrinājumus, rotaļas ar dziesmām u.c.

Pēc būtības N.Buka sistēma bija P.Linga zviedru vingrošanas sistēmas zināma modifikācija, bet lielā mērā tajā izpaudās novirzīšanās no zviedru sistēmas principiem. Tā, piemēram, statiskums bija novests līdz minimumam, sevišķa vērība pievērsta kustību amplitūdas palielināšanai utt.

Kaut arī šai sistēmai ir ievērojami trūkumi kā klasifikācijas (anatomiska pazīme), tā arī stundas uzbūves ziņā, īpaši vērtīga sistēmas sastāvdaļa ir vingrinājumu bagātība stājas izkopšanai, kustību amplitūdas palielināšanai, kustīguma saglabāšanai locītavāso N.Buka sistēma sevišķi plaši izplatījās pēc Pirmā pasaules kara.

N«3uks, demonstrējot savu sistēmu, apmeklēja daudzas valstis. N.Buka grāmata "Primitive Gimnastik eller Gryndgymnastik" ir tulkota II valodās.

Dānijā, Ollerupes pilsētā, viņš atvēra savu skolu. No visām pasaules malām uz Ollerupi brauca fiziskās audzināšanas darbinieki, lai iegūtu zināšanas, kā vingrošanu padarīt interesantu un saistošu un kā īsākā laikā gūt vislielākos panākumus.

Viens no pirmajiem Latvijas fiziskās audzināšanas speciālistiem, kas beidza N.3uka skolu, bija Ādolfs Grasis, dedzīgs N.Buka sistēmas piekritējs. Pēc atgriešanās no Ollerupes Ā.Grasis 1935. gadā publicēja grāmatu "Nilsa Buka dabīgā auguma vingrošana" un vēlāk, **1938.** gadā, otru grāmatu "Vingrošana". Grāmatā "Nilsa 3uka dabīgā auguma vingrošana" Ā.Grasis rakstīja: "Līdz šim Latvijā vispazīstamākā bija zviedru vingrošanas sistēma, kas savā laikā bija ļoti izplatīta, bet tagad tā ir tāla no mūsu laika prasībām, un daļai tāpēc vingrošana pie mums nav populāra. Zinātniski tā ir visvairāk pamatota, bet praksē ļoti garlaicīga un nedzīva ar savu stāvokļu ieturēšanu. Amerikāņi zviedru vingrošanu pārveidoja, nepiegiezdami tik lielu vēribu izejas stāvokļiem un vingrojot brīvāk, un stundas noslēgumā lietojot vācu-čehu gimnastiskos rīkus, kā stieni, līdžtekas, zirgu u.c.

Ar amerikāņu sistēmu jau no **1920.** gada mūs iepazīstināja '/*CA amerikāņu direktori R.Hansens, A.Andersons un J.Greiners.

Bet neviena no minētām sistēmām un darba metodēm nevar uzrādīt panākumus, kas kaut cik tuvotos dāņa II. Buka vingrošanas metodes uzvaras gājienam pa pasauli."

Latvijas fiziskās audzināšanas inspektors V. Cekuls augstu novērtēja Ā. Graša grāmatu "līlska Buka dabīgā auguma vingrošana" un tās priekšvārdā rakstīja: "Mūsu tautas dzīvības spēks un valsts stiprums nav meklējams daudzumā - kvantitatē, tāpēc mūsu jaunatnei jāaug veselīgai, spēcīgai, daiļai, krietnai tikumos, darba priecīgai un cīņas spējīgai. To panāksim tikai tad, ja audzināšanas un izglītības darbs jau no mazām dienām, no mātes klēpja līdz pat brieduma gadiem, tiks pareizi un saprātīgi vadīts.

Zinātne māca un pieredzējumi rāda, ka harmonisko pilnvērtību sasniedzam tikai tad, ja līdztekus prāta un gara izglītošanai rūpējamies arī par miesas attīstību - fizisko audzināšanu.

Nevaram teikt, ka fiziskā audzināšanā mēs būtu guvuši ievērojamus sasniegumus. Taisni otrādi - fiziskās kultūras laukā mēs stāvam tālu aiz citām tautām. Pat mūsu tuvākie kaimiņi vingrošanu un sportu ir pratuši novērtēt labāk kā mēs.

Tamdēļ ar prieku apsveicams katrs pasākums, kas var sekmēt fiziskās kultūras darbu mūsu zemē. Instruktora Ā. Graša sakopots vingrojumu komplekss pēc N. Buka vingrošanas, metodes paraugiem būs labs palīgs mūsu vingrošanas un sporta instruktoriem.

Padarīt vingrošanu iespējami vienkāršu, interesantu un pieejamu plašākām aprindām ir uzdevums, ko jaunatnes audzināšanas darbā redzamā vietā izvirza mūsu dienu fiziskās kultūras pamatprincipi.

N. Buka vingrošanas metode šo uzdevumu cenšas atrisināt un ir jau guvusi ievērojamus panākumus.

Vingrinājumu sakopojums, lokanības, spēka un veiklības attīstībai ir pietiekoši kupls.

Tā ir māksla, ko, protams, no grāmatām nevar smelties. To var iegūt vienīgi lietpratēja vadībā un pēc tam nostiprināt pedagoģiskā praksē."

Tādu dziļu vērtējumu dod V.Cekuls, analizējot ne tikai Ā.Graša veikto darbu N.Buka sistēmas popularizēšanā, bet arī vērtējot fiziskās kultūras stāvokli 30.gados Latvijā.

30.gados parādījās vairāk grāmatu un brošūru. 1930.gadā - Latvijas fiziskās audzināšanas darbinieku biedrības izdevums "Fiziskā audzināšana", rakstu krājums; 1937.gadā - A.Melnalkšņa "Rotaļas" ^vecās un jaunās, maziem un lieliem, telpās un laukā; J.Oša, J.Rinka "Rotaļnieks skolām un jaunatnei"; R.Ķirkuma "Jaunākais rotaļnieks" ^rotaļas pagalmā, telpā, ūdenī, bērnu svētkos un jaunatnes nometnēs; V.Brieža "50 rotaļas bērniem brīvā dabā un telpās"; A.Krūkas "Vingrošana meitenēm" un citas.

Reizē ar atziņu, ka fiziskā audzināšana ir cilvēka audzināšanas nepieciešama sastāvdaļa, sākušies arī tādu jaunu ceļu, metožu un sistēmu meklējumi, kuras vislabāk un visātrāk dotu vajadzīgos rezultātus. Cik savādi tas arī neizliekas, pats fiziskās audzināšanas pamats -vingrošana- līdz pat mūsu dienām vēl ir meklējumu stadijā. Sevišķi ražīgi šajā meklēšanā ir 20.-30.gadi. Vesela rinda dažādu tautību vingrošanas pārstāvju un teoretiku nākuši klajā ar savām vingrošanas metodēm un tehnikām.

Arī Latvijā saskaņā ar Izglītības ministrijas rīkojumu un norādījumiem 1935.gadā trīs vingrošanas skolotāji: Valmieras kurlmēmo skolas vingrošanas skolotājs Hugo Traubergs, Rēzeknes skolotāju institūta un komercskolas vingrošanas skolotājs Aleksandrs Švedrevics un Daugavpils skolotāju institūta un valsts ģimnāzijas vingrošanas skolotājs Arnolds Rudzītis tika komandēti uz Skandināvijas valstu vingrošanas svētkiem Revingeheidā, Zviedrijā (no 20.jūnija līdz 15.jūlijam). (n o)

Komandējuma mērķis bija - iepazīties ar dažādām vingrošanas sistēmām, to saturu un metodēm»

Vingrošanas svētkos piedalījās fiziskās audzināšanas speciālisti no Anglijas, Vācijas, Ēģiptes, Čehoslovākijas, Beļģijas, Francijas, Polijas, Dienvidslāvijas, Rumānijas un Latvijas.

Vingrošanas **svētkā3** vadīja Ziemeļvalstu vingrotāju savienības prezidents Majors Thulins. Svētku laikā tika demonstrēti lieli vingrošanas uzvedumi.

A. Rudzītis savā pārskatā par komandējuma rakstīja "Revingehedas nometnē savu vingrošanu demonstrēja zviedri, norvēģi, dāņi, angļi, somi un vācieši. Bija vērojams, ka katrā valstī ir savi īpatnēji ceļi un bieži vien pilnīgi pretēji kā savos mērķos, tā arī izpildījumā. Ar sevišķu interesi vērojām zviedru vingrošanas demonstrējumus. Linga jeb tā sauktā zviedru vingrošanas sistēma ir pazīstama visā pasaulē un kopš 1912. gada olimpiādes Stokholmā to uzskatīja par labāko vingrošanas sistēmu. Laikmetā, kad no cilvēka prasīja brašu stāju, skaistu, spēcīgu muskulatūru un spēku. Šī vingrošana tiešām visu to arī deva. Bet pēdējā laikā kad esam nākuši pie atziņas, ka bez visa tā cilvēkam daudz vairāk vajadzīga veiklība, lokanība un izturība, zviedru vingrošana vairs nespēja savu uzdevuma pildīt un pamazām nogāja no skatuves. To jūta arī paši zviedri, un šajā vingrotāju parādē vajadzēja plašākai ārzemju pārstāvju saimei parādīt, kā zviedru sistēma reagējus uz šīm jaunlaiku prasībām.

Dāņu vingrotājus skāris N. Buka gars, lai gan zviedri ne labprāt šo vārdu dzird. Dāņi uznāca laukumā dziedādami. Viņu auguma vingrojumi bija plūstoši, bez pārtraukuma un labi savirknēti. Daudz vairāk lokanības kā zviedru priekšnesumā.

Norvēģijas vingrotāji savu programmu izveda īsti meistariski. Bija efekts un paliekošs iespaids. Zviedriem nebija tas, ko varētu apzīmēt par uzstāšanos publikai, norvēģiem tā bija daudz.

Somu vingrotāji. Patiesībā tas, ko sniedza somi, nebija vingrošana, bet kustību dzeja. Dominēja muskuļu atbrīvošana un sasprindzināšana. Somietes demonstrēja Elli Bjorksten metodes vingrojumus, kas sevī apvieno ritmiku, vēzienu gimnastiku un auguma vingrojumus.

Vācija reprezentējās ar Klappa rāpšanās vingrojumiem. Vingrošanas pamatā mugurkaula stiprināšana.

Angļi savu vingrošanas demonstrējumu izveda pēc N. Buka metodes, papildinot ar akrobātiskiem vaiklības priekšnesumiem.

Novērojot visu redzēto, ir jāatzīst, ka kopējās universālās vingrošanas šodien vēl nav. Lai atrastu universālu vingrošanu, ir jāņem no visa noderīgākais un vingrošanas darbs jābūvē pa gabalam. Tikai tad, kad vingrotājs pazīst un pārvaldīs visas ķermeņa kustības iespējas, viņš būs pilnīgs. Jo sevišķi tas jāattiecina uz vingrošanas skolotājiem, lai tie nenonāktu kādā galējībā.

Vingrošanas programma ir jāpilda ne šabloniski, bet ar vērtīgāku un labāku no daudz un dažādām metodēm.

Mūsu. skolu fiziskās audzināšanas programma ir vispusīga, bet mazā stundu skaita dēļ tā nav izvedama kā pie zviedriem." (110)

Vingrošanaž svētki Revingehedā nodemonstrēja to, ka daudzās Eiropas valstīs tika pieņemta vingrošana vienu un to pašu mērķu virzienā - veselība, darbaspējas, dzīvesprieks un jauniesaucamo sagatavošana dienēšanai armijā-, kaut gan metodes vienā otrā valstī bija dažādas, kas savukārt deva iespēju vingrotājiem, skolotājiem un skolniekiem vienam no otra šādās nometnēs daudz ko mācīties •

Tas bija vērtīgs Latvijas skolotāju brauciens pieredzes apmaiņas ziņā, jo visu jaunāko un modernāko vingrošanā varēja redzēt daudzu valstu pārstāvju speciāli sagatavotos priekšnesumos.

Fiziskās audzināšanas skolotājs A. Rudzītis savās atmiņās par darbu fiziskās audzināšanas laukā 30. gados Latvijā rakstīja:

"Tomēr viss vēl nebija līdz galam izdomāts un apgūts. Interesējāties par darba metodēm Zviedrijā, Vācijā, Polijā un arī Padomju Savienībā. Iepazināties ar Padomju Savienībā praktizēto un propagandēto ODA kompleksu. Līdzīgs komplekss bija arī Polijā, un arī poļi to slavēja un propagandēja. Sākām domāt, ka šādu kompleksu vajadzētu izveidot arī Latvijā. Bija visādi" priekšlikumi, projekti, skices un strīdi. Pagaidām gan tikai neoficiālas pārrunas un domu apmaiņa. Pie tieša projekta izstrādāšanas vēl neviens nebija sadūšojies ķerties. Tādam kompleksam būtu ārkārtīgi plaša nozīme Latvijas fizikultūras dzīvē, bet tādēļ arī bija vajadzīgs ļoti dziļi pārdomāts projekts. Jāņem vērā arī tas, ka tāds pasākums mums ir svešs un, varbūt, ne visiem pa prātam. Kompleksa projekts palika pārdomu stāvoklī, jo uzpeldēja cits projekts. Radās doma iepazīstināt fiziskās audzināšanas skolotājus, un reizē arī plašāku sabiedrību, ar visdažādāko vingrošanas materiālu fiziskās audzināšanas nodarbībās." (120)

30. gados galvenā virzītāja loma bija Latvijas vingrošanas savienībai (LVS). Gandrīz visi Rīgas fiziskās audzināšanas skolotāji bija LVS biedri, un šai saimē notika visplašākā domu apmaiņa fiziskās audzināšanas darba jautājumos. Skolās, kur tagad strādāja institūtu beigušie skolotāji, vairs nebija vecās vingrošanas. Te strādāja pie jaunām atziņām un novērtēja arī sporta lielo nozīmi audzināšanā.

Latvijas vingrošanas savienība nolēma sarīkot vingrošanas darba skati un par visu to, kas skatē tikt demonstrēts, izdot grāmatu ar nosaukumu "Vingrošanas darba viela."

Grāmatai bija jāiznāk skates laikā, lai apmeklētāji varētu grāmatā redzēt to, ko rāda zālē. Šī grāmata it kā izpildīja sarīkojuma programmas uzdevumu.

Par skates atbildīgo un tehnisko vadītāju nozīmēja A. Rudzīti. Un tā, 1939. gada ziemā sākās ļoti intensīvs un atbildīgs darbs. Sarīkojuma centrs atradās Latvijas Universitātes fiziskās audzināšanas kancelejā (Latvijas Konservatorijas ēkā). Te sanāca rediģēšanai visi manuskripti, un vingrotājs Murevskis, kas bija arī lielisks ilustrators, zīmēja vingrojumu elementiem nepieciešamās ilustrācijas. Pavisam bija 40 demonstrējumu ar vairāk nekā 500 ilustrācijām. Daļu ilustrāciju bija zīmējuši paši skolotāji.

Latviešu fiziskās audzināšanas literatūrā otras līdzīgas un tik plašas grāmatas nav vēl tagad.

Par tās saturu grāmatas priekšvārdā IM fiziskās audzināšanas inspektors V. Cekuls raksta: "Rotaļas, vingrojumi un dažādo demonstrējumu materiāli, kas ievietoti "vingrošanas darba skates" sakopojumā, aptver piemērotu mācības vielu un ne tikai dažādām skolēnu auguma pakāpēm, bet arī organizāciju un vingrotāju grupu darbam." (57)

Savukārt skates atbildīgais vadītājs A. Rudzītis grāmatas ievadrakstā atzīmēja: "... Vingrošanas darba viela būs nevien vērtīgs, paliekošs dokuments visplašākai līdz šim notikušajai vingrotāju sanāksmei, bet arī mēraukla līdzšinējam un ceļa rādītājs turpmākam darbam.. Izvēlot un rediģējot demonstrējumu materiālus, rīkotāji vēlējās sniegt pēc iespējas vairāk vielas un panākt dažādību.

Skolu vingrojumu virknējumos pamatā likta vingrošanas stundas shēma, reizē izkārtojot darba vielu arī priekšnesuma plāksnē.

Šai sakarībā jāaizrāda, ka grāmatā aprakstītie un skatē rādītie demonstrējumi ir galvenā kārtā viela, kas ikdienas darbā lietojama, piemērojoties apmācāmo fiziskai gatavībai.. Lielā vingrošanas skate un šī grāmata būs pamats turpmāko vingrošanas darba vadītāju līniju nospraušanai." (57)

Vingrošanas darba skates programma sastāvēja no 40 demonstrējumiem.

Skate ilga trīs dienas. Vingrojumu demonstrējumi notika divas reizes dienā - priekšpusdienā un vakarā. Interese par šo sarīkojumu bija milzīga. Atklāšanas akts tika pārraidīts Latvijas radiofonā, un tas piesaistīja arī tādus apmeklētājus, kas parasti reklāmai nepievērš uzmanību. Goda vietās sēdēja vairāki tā laika ministri un izglītības vadītāji. Senāk tāds pagodinājums nebija piedzīvots. Sabiedrības atsauksmes un spriedums par skati liecināja, ka tagad fiziskajā audzināšanā var sākties tas ceļš, par kādu entuziasti sapņoja jau vairākus gadus. Skate parādīja, kas īsti ir vingrošana, kas ir fiziskā audzināšana.

Sarīkojums notika lieliskajā sporta namā pie Brašas stacijas. Tā bija uzvara, bet vajadzēja sākt domāt par fiziskās audzināšanas darba pārveidošanu arī atpalikušajās skolās un visā Latvijā.

I.āza vērtība būtu šai skatei, ja tā paliktu tikai kā skaists priekšnesums. Pamatskolu pārziņi un ģimnāziju direktori nemaz nebija tik ieinteresēti par otrās šķiras priekšmeta, par kādu mēdza uzskatīt fizisko audzināšanu, pielīdzināšanu visiem pārējiem priekšmetiem. Vajadzēja sākt rūpēties, lai fiziskās audzināšanas stundas atbilstu savāra nosaukumam. Bija skaidrs, ka nepieciešama nopietna fiziskās audzināšanas vadības darba reorganizācija un stingra kontrole. Skolās mācību gads tuvojās beigām, un vasaras brīvlaikā vajadzēja skaidrot, kā iesākt jauno mācību gadu, kā realizēt fiziskās audzināšanas darba izkārtojumu iecerētā virzienā.

Šīs ieceres tomēr nevarēja īstenoto Drīz vien pēc vingrošanas darba skates» 194-0.gada vasarā,padomju vara atnesa pārmaiņas ne tikai politiskajā dzīvē,bet arī fiziskajā kultūrā.

2.2. FIZISKĀS AUDZINĀŠANAS SPECIĀLISTU SAGATAVOŠANA 20.- 30.GADOS.

Latvijas Republikā fiziskās audzināšanas speciālistu sagatavošanai tika veltīta lielāka vērība.

Fiziskās audzināšanas lielo pedagoģisko un higiēnisko nozīmi bija pietiekami izpratuši Latvijas izglītības darba vadītāji. Bez kvalificētu speciālistu sagatavošanas nav iespējams atrisināt fiziskās audzināšanas problēmas. Bet, lai savus uzdevumus veiktu, fiziskās audzināšanas vadītājiem un skolotājiem ir nepieciešama speciāla sagatavošanās.

Pie Izglītības ministrijas Pedagoģiskās komitejas 1919.gada beigās tika izveidota fiziskās audzināšanas sekcija, kurā uzaicināja darboties kvalificētākos speciālistus šajā nozarē. (80)

Sakarā ar mācību programmu un plānu izstrādāšanu sekcijā tika izvirzīts jautājums par skolotāju plašu iepazīstināšanu ar fiziskās audzināšanas pamatprincipiem un fiziskās audzināšanas pasniedzēju sagatavošanu, jo Latvijā fiziskās audzināšanas speciālistu bija ļoti maz. Bija izteikta atzina, ka nekavējoties ir noorganizējami centrālie fiziskās audzināšanas skolotāju kursi Rīgā, restaurējot un pārveidojot lielinieku laikā iesāktas fiziskās audzināšanas kursus. Bez tam fiziskajai audzināšanai iedalāmas stundas visos Izglītības ministrijas rīkotajos skolotāju sagatavošanasursos.

Kā Rīgā, tā arī provincē Skolu departamenta sekcijas projekts bija atzīts, un 1919.gada rudenī jau praktiski varēja uzsākt darbu. **Tādā** veidā bija likti pirmie pamati fiziskās audzināšanas ideju izplatīšanai Latvijas skolās un izglītības darbiniekos.

Kursi turpināja iesākto darbību, bet tika izlemts jautājums arī par speciāla institūta atvēršanu»

1921»gada sākumā tika nodibināts Latvijas Centrālais fiziskās izglītības institūts» Tā bija privāta mācību iestāde» Kā institūta dibinātāji un pirmie līdzstrādnieki jāatzīmē M.Krūze, J.Kalniņš, A.Ašmane, I.Rinka, M.Šulce, K.Dēķens un J.Bernsons (visu darbinieku sarakstu sk.pielikumā Nr.I),

Institūta atvēršanu radīja dzīves nepieciešamība. Skolu jaunatnes fizisko audzināšanu, ņemot vērā zinātniski organizēto fizisko audzināšanu ārvalstīs, nevārēja vairs veikt tikai vienvirzīgās vingrošanas stundas ietvaros» Ar empīriskām zināšanām vien par mācību stundu bija par maz. Bija jāzina bērnu auguma attīstības īpatnības» Tika izvirzīts mērķis - izaudzināt vispusīgi attīstītus jauniešus, citiem vārdiem, bija jāpāriet uz zinātniski pamatotu fiziskās audzināšanas mācīšanu» Diemžēl jāatzīmē, ka vairums skolotāju nebija sagatavots šo uzdevumu veikšanai, tādēļ arī nācās domāt par tādas mācību iestādes izveidošanu, kas spētu sagatavot fiziskās audzināšanas skolotājus ne vien praktiski, bet arī teorētiski»

Pirmie Centrālā fiziskās izglītības institūta soļi bija saistīti ar lielām grūtībām, jo valsts nekādu pabalstu šās idejas veicināšanai nepiešķīra, bet audzēkņu maksa tikko sedza saimnieciskos izdevumus»

Lielākā daļa pasniedzēju strādāja bez jebkādas atlīdzības.

Pateicoties institūta dibinātāju neatlaidīgām pūlēm, Ministru kabinets 1921.gada 6.septembrī apstiprināja šo institūtu par valsts mācību iestādi ar nosaukumu - Latvijas fiziskās izglītības institūts. Institūta statūtus parakstīja Ministru prezidents Z.Meierovics un izglītības ministrs A.Dauge.

Institūta materiālā puse līdz ar to uzlabojās, bet budžets bija piešķirts tikai no 1922.gada 1.aprīļa.

Tika formulēti šādi institūta mērķi:

1. fiziskās audzināšanas teorētisko un praktisko jautājumu zinātniskā apstrādāšana un dažādu fiziskās izglītības problēmu atrisināšana;
2. fiziskās attīstības un audzināšanas lietu pārraudzība visā valstī Izglītības ministrijas uzdevumā;
3. fiziskās audzināšanas skolotāju sagatavošana Latvijas pamatskolām, vidusskolām un speciālajām skolām, kā arī sabiedriskām organizācijām, kuru darbībā ietilpa fiziskā audzināšana. (103)

Institūtā uzņēma abu dzimumu personas, kas sasniegušas 18 gadu vecumu, kuru veselības stāvokli un fizisko attīstību institūta ārsts atzinis par pietiekamu un kuras beigušas pilnu vidusskolas kursu. Abosursos bija 62 audzēkņi. Institūtā tika mācīti šādi priekšmeti: anatomija un fizioloģija, fiziskās audzināšanas vēsture, higiēna un pirmās palīdzības sniegšana nelaimes gadījumos, pedagogija, psiholoģija, metodika, masāža un ārstnieciskā vingrošana, ierindas vingrošana, sokolu vingrošanas sistēmas fragmenti, zviedru vingrošanas sistēma, P.Leshafta sistēma, ritmiskā vingrošana, kalistēnija, dejas un rotaļas. (106)

Institūta programmā bija uzņemtas vairākas sistēmas, bet tā kā katrai ir pozitīvās un negatīvās puses, tad, kā atzīmēja M.Krūze - pirmais institūta vadītājs, institūts pamatosies uz principiem, kas pa daļai bija pazīstami jau Senajā Grieķijā. Šos principus papildināja un atzina F.Rablē, M. Montēns, Ž.Ž. Russo, R.Ovens u.c., vēlāk arī V. Goriņevskis, P. Leshafts u.c.

M.Krūze savā darbībā bija liels P.Leshafta sistēmas piekritējs. Līdz ar to liUKrūze fiziskās audzināšanas skolotāju sagatavošanā ieviesa tos principus un mērķus, kuri atspoguļoja P.Leshafta sistēmu. M.Krūze ražstīja:

- fiziskajai audzināšanai jāveicina cilvēka harmoniska attīstība;
- jākopj un jāuztur veselība;
- fiziskajai audzināšanai jābūt pedagoģiskai: smadzenes un nervi tā jāvingrina, lai tie pilnīgi pārvalda kaulu un muskuļu sistēmu, lai vienkāršas un saliktās kustības muskuļi izpildītu pareizi, ar vajadzīgo spēku, ātrumu un noteiktību. Fiziskajai audzināšanai vajag attīstīt uzmanību, vingrināt gribu, pieradināt pie ātras apķērības, vajag iemācīt savaldīties un ar mierīgu prātu izturēt uzbudinājumus, ieturēt stingru kārtību un patstāvību;
- fiziskajai audzināšanai jāiemāca kustību ekonomija, lai visīsākā laikā ar vismazāko enerģijas patēriņu sasniegtu darba pilnīgākus rezultātus, jāiemāca kustību koordinācija;
- fiziskajai audzināšanai jāveicina cilvēka tikumiskā izglītība, jāattīsta stipra griba, vīrišķība, jāiemāca ierobežot savas darbības patvaļa, gribasspēka vadībai jāpakļauj tieksmes un kaislības un jāattīsta sociālās jūtas;
- fiziskajai audzināšanai jāveicina estētiskā izglītība.

(80)

Tādā kārtā pirmo reizi Latvijas Republikā formulēts fiziskās audzināšanas mērķis, kura realizēšanai bija virzīta skolotāju gatavošanas programma.

1922.gada vasarā notika pirmais institūta izlaidums, tajā bija 27 absolventi. Sākot ar 1922.gada rudeni, institūtu vadīja

J.Dille. 1922./1923.māc.gadā I kursā bija 21 audzēknis, II kursā - 22 audzēkņi. Ievērojot pirmā izlaiduma audzēkņu vēlēšanos, bija nodibināta papildu grupa, kurā institūta absolventi papildinājās tajos priekšmetos, kuros jutās vēl nepietiekami sagatavoti. Katram kursantam bija 28 mācību stundas nedēļā, bet papildu grupā - 8 stundas nedēļā. Vispār mācību stundas bija I kursam: teorētiskās - 114, praktiskās - 711 (kopā - 825); II kursam: teorētiskās - 290, praktiskās - 621 (kopā - 911); papildu grupai - 147 praktiskās stundas. Teorētiskie priekšmeti bija tie paši, kas pirmajā gadā, tikai nāca vēl klāt kustību fizioloģija. Arī praktisko priekšmetu skaits tika papildināts ar vieglatlētiķu, ziemas sportu, peldēšanu un rokdarbiem. Bez tam II kursa audzēkņiem notika arī hospitēšana fiziskās audzināšanas stundās citās mācību iestādēs un paraugstundu vadīšana institūtā pēc iepriekš izstrādāta konspekta.

1922./1923.māc.gadā institūtu beidza 12 audzēkņi. Tā kā institūtam savu telpu nebija, mācības noritēja pamatskolas telpās, Kronvalda bulv.8, un I.pilsētas vidusskolas telpās, Raiņa bulv.8.

1923./1924.māc.gadā I kursā bija **36** audzēkņi, II - 17 audzēkņi. Teorētisko priekšmetu skaits tika papildināts ar kustības teoriju. Praktiskie priekšmeti tika papildināti ar ķermeņa tehniku. Vingrošanu soku sistēmas rīkos atzina kā nevajadzīgu un pat kaitīgu skolas bērnu fiziskajā audzināšanā. Stundu skaits bija šāds: I kursam teorētiskās stundas - 176, praktiskās - 760; II kursam teorētiskās - 294, praktiskās stundas - **675**. II kursa audzēkņiem mācību gada 2.pusgadā pienācās vadīt katram vairākas praktiskās stundas dažādu pakāpju bērnu grupām. Pēc stundas vadīšanas notika tās iztīrājums no pedagoģiskā, metodiskā un praktiskā viedokļa. Izlaiduma eksāmeni beidzās 19.jūnijā. Kursu beidza 10 audzēkņi.

Jāatzīmē, ka mācību gaita pati noveda pie pārlicēģības, ka mācību saturā un metodēs ir daudz kas jāmaina. Skolu sistēmas fragmentus - brīvās kustības, vingrošanu ar nūjām, vingrošanu ar vālitēm - mācīja atsevišķi skolotāji» Prakse pierādīja, ka izdevīgāk apvienot tos viena pasniedzēja rokās» Tas pats sakāms arī par ritmikas, plastikas vingrojumiem un dejām» Sākumā pārāk maz uzmanības bija piegriezts sportam. Arī šeit hācās kļūdas labot. 1923./1924.»māc.»gadā bija labi nostādīta slēpošana, un ar Kultūras fonda palīdzību organizēti skolēnu slēpotāju pulciņi, kurus vadīja institūta audzēkņi» Arī audzēkņu praktizēšanās fiziskās audzināšanas un vingrošanas stundu vadīšanā tika pārveidota. Tā kā pirmajos divos gados šīs stundas bija uzticētas pašu audzēkņu grupām, tām nebija lielas pedagoģiskās vērtības. Pēdējā mācību gadā pie institūta bija noorganizētas vairākas bērnu grupas, kā arī privāta vingrotāju grupa, ar kurām audzēkņi pasniedzēju kontrolē praktizējās stundu vadīšanā» Tas pozitīvi ietekmēja darbu, un 1923.»/1924.māc.»gada izlaidums sagatavotības ziņā pārspēja iepriekšējos divus izlaidumus.

Institūta zinātniskā darbība vēl nebija paspējusi sasniegt pienācīgu līmeni. Kā stipri traucējošs apstāklis jāmin tas, ka institūts visu laiku strādāja svešās telpās. Skolas bērnu auguma attīstības pētīšana nav arī viena vai divu gadu darbs, bet jānovēro ilgāku laiku liels skolēnu skaits. Līdz šim sistemātiski antropometriski mērījumi bija izdarīti tikai vienas pamatskolas bērniem, institūta audzēkņiem un dažām sportistu grupām (vieglatlētiem un smagatlētiem). Šo apstākļu dēļ arī eksperimenti nevarēja tikt realizēti pietiekamā apjomā» Neraugoties uz daudzkārtējiem lūgumiem un Skolu departamenta solījumiem, telpu jautājums nebija nokārtots un sakarā ar institūta priekšā stāvošo likvidāciju arī vairs netika cilāts»

Institūta mācību līdzekļi tīfa ar katru gadu papildināti. Institūtam bija zviēdru zāles iekārta - redeles, soli, baļķi, gandrīz visi vieglatlētikas piederumi sievietēm un vīriešiem, daži sokolu sistēmas vingrošanas rīki, sporta rotaļu piederumi, paukošanas piederumi, vairāki desmiti slēpju pāru utt.

Antropometriskais un eksperimentālais kabinets bija pietiekami apgādāts ar zinātniskās pētniecības darbam nepieciešamāko aprīkojumu» Jāatzīmē, ka institūta bibliotēka bija tolaik Latvijā vienīgā, kurā tik plaši **bija** atspoguļota fiziskā audzināšana.

Nav šaubu, ka institūtam būtu liela nozīme tālākajā fiziskas audzināšanas attīstībā mūsu valstī, jo tas 1924. gadā jau bija izgājis no tapšanas un meklēšanas stadijas uz plaša perspektīva darba ceļa, bet priekšā stāvošā likvidācija anulēja visu tā līdzšinējo darbu.

LATVIJAS FIZISKĀS IZGLĪTĪBAS INSTITŪTA
AUDZĒKŅU SKAITS (1921./22.m.g. - 1923./24.m.g.)

Mācību gads	Kurss	l, 'acī jas	Institūtu beidza
1921./22.	I - II	62	27
1922./23.	I	21	
	II	22	12
1923./24.	I	36	
	II	17	10
K o p a :		158	49

Pēc Latvijas Fiziskās izglītības institūta darbības izbeigšanās Latvijas Tautas universitātes Padome atzīdama speciālas fiziskās izglītības mācību iestādes vajadzību un nepieciešamību, pēc Skolu virsvaldes fiziskās audzināšanas inspektora V.Cekula ierosinājuma nolēma 1926./1927.māc.gadā atvērt Latvijas Tautas universitātes ietvaros Fiziskās audzināšanas institūtu ar akadēmisku raksturu. (LTU Padomes 1926.gada 4.jūnija sēdes lēmums. Prot. nr.38.). (104)

Mācības institūtā bija paredzēts sākt tikai tādā gadījumā, ja būs pietieciens vajadzīgais klausītāju skaits. (LTU Valdes 1926.gada 10.augusta lēmums.Prot.nr.28.). (104)

Institūts darbu sāka 1926.gada 2.oktobrī,izraugoties par savu darbības vietu I.Rīgas pilsētas ģimnāzijas telpas,Raiņa bulv.8.

institūta dibinātāju sastāvā ir V.Cekuls, J.Dille, T.Fanteļejevs, J.Bernsons un J.Broka. (32^30&)V.Cekuls vadīja institūtu visā tā pastāvēšanas laikā,viņš bija ievērojams fiziskās audzināšanas un sporta darbinieks un pieredzējis organizators. (par V.Cekula biogrāfiju un darbību fiziskās audzināšanas un sporta laukā sk. . pielikumu Nr.2)

Institūta praktisko un teorētisko mācību priekšmetu kursu paredzēja trīsgadīgu,mācību gadu sadalot trimestros. (LTU Padomes 1926.gada 14.oktobra lēmums. Prot.nr.39). (104) Latvijas Tautas universitāte,dibinot institūtu,vadījās no domas sagatavot ³?ējīgus skolotājus un instruktorus fiziskās audzināšanas priekšmetu mācīšanai skolās un organizācijās un dot institūta absolventiem pilntiesīga vingrošanas skolotāja tiesības. Absolventiem paredzēja Latvijas Tautas universitātes Fiziskās audzināšanas institūta diplomus;projekts apstiprināts 1929.gada jūnijā.(104)

Institūta dibinātāji saskaņā ar Latvijas Tautas universitātes vadību izvirzīja šādus mērķus:

- a) veicināt zinātnisku un praktisku pētīšanu fiziskās kultūras laukā, piemērojoties mūsu tautas raksturīgām īpašībām un īpatnējiem dzīves apstākļiem;
- b) sagatavot kvalificētus darbiniekus fiziskās audzināšanas pedagoģiskam un sabiedriskam darbam, skolotājus pamatskolām, vidusskolām, speciālām skolām un dažādām mācību iestādēm, kā arī instruktorus tām sabiedriskām organizācijām, kuru darbībā ietilpst fiziskā attīstība;
- c) dot plašākai sabiedrībai (bērniem, jaunatnei, pieaugušiem) iespēju gādāt par fizisko attīstību, nodarbojoties ar racionālu vingrošanu, rotaļām, ritmoplastiku, sportu lietpratēju vadībā un ārstu uzraudzībā.

Lai veiktu norādītos uzdevumus, pie institūta pastāvēja vingrotavas, sporta un rotaļu laukumi, zinātniski eksperimentālā laboratorija, antropometriskais kabinets un bibliotēka.

Institūts aptvēra:

- a) zinātnisko nodaļu ar eksperimentālo laboratoriju un antropometrisko kabinetu;
- b) pedagoģisko nodaļu ar skolotāju un instruktoru kursiem;
- c) sabiedrisko nodaļu ar pieaugušo, jaunatnes, bērnu un speciālām sporta grupām.

Institūtā bija paredzēti arī dažādi ar fizisko audzināšanu saistīti speciāli papildu kursi, kā arī ritmikas, deju, baleta un plastikas studijas jeb kursi.

Institūts darbojās pēc Izglītības ministrijas apstiprinātiem mācību plāniem un programmām.

Pedagoģiskās nodaļas kurss bija trīs gadīgs» Sekmīgi beigušie .izturējuši attiecīgus pārbaudījumus.ieguva tiesības mācīt vingrošanu visās mācību iestādēs»

Mācības notika vakaros **16 - 20** stundas nedēļā»

Institūta mācību plānā ietilpa šādi mācību priekšmeti:

I

1. Anatomija (dinamiskā).kustību mehānika.
2. Ievads bioloģijā,fizioloģijā,kustību fizioloģijā,auguma pakāpju anatomiski fizioloģiskās īpatnības»
- 3»** Pedagoģija,pedagoģiskā psiholoģija,kustību psiholoģija.
4. Vispārīgā higiēna,skolas higiēna,fizisko vingrinājumu un sporta higiēna.
- 5» Pirmās palīdzības sniegšana dažādos nelaimes gadījumos»
- 6»** Antropometrija **un-** anatomiskā kontrole par fizisko attīstību»
7. Fiziskās audzināšanas vēsture,sistemātika un vispārējā metodika.

II

1. Ierindas mācība (kārtības vingrojumi).
2. Vingrošana pēc zviedru sistēmas.
- 3»** Brīvās kustības.
4. Vingrojumi ar gimnastikas rīkiem (nūjas,kārtis,vālītes,riņķi,karodziņi,vītnes un citi)»
- 5» Ķermeņtehnikā»
- 6»** Vingrošana pēc Žorža Ebēra,Nilsa Buka un citām metodēm»
7. Rotaļas,gimnastika ar dziedāšanu un sporta rotaļas.
8. Ritmika.
- 9»** Plastika.
- 10.** Deja (ievads deju soļos,gimnastiskās dejas,nacionālās dejas).

III

1. Vieglatlētika (soļošana, skriešana, sviešana, lēkšana).
2. Peldēšana.
3. Airēšana.
- 4» Slidskriešana, daiļslidošana (fakultatīvi).
5. Slēpošana.
- 6,, Ekskursijas,
- 7, Vingrošana gimnastikās rīkos (fakultatīvi).
- 8, Praktiskas vingrošanas paraugstundas.

Sākot mācības savā pirmajā darbības gadā, institūts jau pulcināja 51 klausītāju, un mācības notika caurmērā **16**-18 stundu nedēļā.

Savu darbību institūts sāka ar lielām cerībām un ticību, bet ne visai labvēlīgos apstākļos, jo nebija visu nepieciešamo mācību līdzekļu un vingrošanas piederumu, nebija arī šāda veida mācību iestādei atbilstošu telpu. Pašā sākumā institūts ar Skolu virsvaldes piekrišanu lietoja bijušā Latvijas Fiziskās izglītības institūta inventāru un mācību līdzekļus.

Sākumā mācības notika tikai **I.** pilsētas ģimnāzijas telpās, bet ar laiku darbība paplašinājās un institūts izmantoja arī **2.** pilsētas ģimnāzijas, Kronvalda pamatskolas un Olava komercskolas telpas. Nodarbībām brīvā dabā, peldēšanai un vieglatlētikai, institūts izmantoja Rīgas pilsētas peldētavu, Rīgas pilsētas stadionu, Jaunekļu kristīgās savienības laukumu, Latvijas Sporta biedrības laukumu, Armijas sporta laukumu, sporta biedrības "Ķeizarmežs" peldētavu un sporta laukumu Mežaparkā. Vasaras mācības peldēšanā, vieglatlētikā un sporta spēlēs bija organizētas sportistu nometnē Ī. Iellužos.

Rīkoti arī institūta audzēkņu izbraukumi uz slēpošanas apmācībām ziemas mēnešos Silciemā un citur.

Rosīga ir bijusi arī sabiedriskā darbība. Tā, piemēram, institūts piedalījies gadskārtējos Rīgas bērnu svētkos - par kārtības uzturētājiem un par darbiniekiem stendos un rotaļu laukumos, par organizatoriem un tiesniešiem.

Institūta audzēkņi piedalījušies arī par grupu vadītājiem Izglītības ministrijas rīkotajās vidusskolu skolēnu vingrošanas nodarbībās sestdienas vakaros Rīgas pilsētas Olava komercskolā.

1935.gada 10.maijā skolu sarīkojumā institūta audzēkņi piedalījās ar vingrošanas priekšnesumiem; 1935.gada 8.decembrī Rīgas vidusskolu un arodskolu sarīkojumā Nacionālajā operā - ar priekšnesumiem par labu kara aviācijas fondam; 1936.gada 20.maijā - pamatskolu gājienā uz Brāļu kapiem; 1936.gada 17.novembrī Brāļu kapu izbūves iesvētīšanā - par kārtībniekiem.

Tāpat institūta audzēkņi piedalījušies arī citos dažādos sarīkojumos Rīgā un provincē. Gandrīz visos lielākajos sabiedriskos sarīkojumos - par tehniskiem darbiniekiem un kārtības uzturētājiem.

Sevišķi jāatzīmē institūta darbs slēpošanas sporta propagandā, sarīkojot pirmo slēpotāju izbraukumu uz Cēsīm 1927.gada janvārī. Šis izbraukums ir arī filmēts Latvijas kinohronikā. Tas deva ierosmi slēpošanai izvērsties par sevišķi populāru sporta veidu Latvijā.

Institūts ir uzņēmis arī ārzemju vingrotājus - viesus: 1930.gadā - somu; 1933.gadā - norvēģu un 1936.gadā - zviedru vingrotājus.

Pie institūta darbojās speciālas grupas (tautisko deju) skolotājiem, un 1936.gadā institūts sagatavoja studentu grupu (30 dalībnieku), braucienam uz studentu sportā nometni Berlīnē Olimpiādes laikā. (109)

Ari citādi institūts ir atbalstījis fiziskās kultūras darbu dažādās organizācijās un skolās, gan aizdodot savus vingrošanas rīkus, gan sūtot audzēkņus par instruktoriem.

Savā pastāvēšanas laikā institūts pakāpeniski veidoja un uzlaboja mācību priekšmetu kursu kvalitatīvi un kvantitatīvi, piemērojoties jaunākajām atziņām un fiziskās kultūras attīstības gaitai. Institūta darba mērķtiecīgā ievirze deva iespēju sagatavot fiziskās kultūras un sabiedriskā darba laukā daudzus priekšzīmīgus vingrošanas skolotājus un fiziskās kultūras un sporta instruktorus.

Pēc institūta beigšanas jauno skolotāju darbā izveidojās ļoti dzīva savstarpēja sacensība: kurā skolā ir vislabāk nostādīta fiziskā audzināšana. Šī sacensība nebija organizēta, tā nebija ne ieplānota, ne stimulēta, bet izveidojās tīri stihiski. Sevišķi spilgti tā izpaudās starp vairākām Rīgas vidusskolām. Neatpalika arī dažas pamatskolas.

Šo skolu fiziskās audzināšanas skolotāji centās radīt savā darbā ko jaunu, neparastu, interesantu, tādus vingrinājumus, spēles vai darba paņēmienus, kādi nebija pazīstami. Jāpiemin bijušā Rīgas 23. pamatskola ar skolotāju Artūru Buku, 10. pamatskola ar Jāni Elksni, 27. pamatskola ar Robertu Senakolu un vēl vairākas citas skolas. (120)

Visasākā sacensība risinājās starp Rīgas 2. ģimnāziju, kur strādāja Valija Priedite, Rīgas 3. ģimnāziju ar Elfrīdu Karlsoni-Kukaini un Draudziņas ģimnāziju ar skolotāju Emīliju Krūmiņu.

(120)

Šīs skolas katru gadu rīkoja vienu vai divus fiziskās audzināšanas darba sarīkojumus. Tur demonstrēja vienu otru noslēpumu, interesantus priekšnesumus utt.

Tāpat daudz tika domāts par savas skolas goda aizstāvēšanu dažādās sporta sacensībās» Te tad arī atklājās, kā un kāds fiziskās audzināšanas darbs skolā tiek veikts. Tā bija tāda klusa sacensība, kas parādīja, cik aktīvs, izdomas bagāts un izdarīgs ir šīs skolas fiziskās audzināšanas skolotājs. Varēja nezināt un nepazīt šīs skolas direktoru, bet fiziskās audzināšanas skolotāju pazina. Šajos gados fiziskās audzināšanas lielā nozīme un vērtība cilvēka fiziskajā un garīgajā audzināšanā jau bija tik tālu nostiprinājusies, ka 1938. gada rudenī Latvijas Universitāte ieviesa obligāto fizisko audzināšanu pirmā un otrā kursa studentiem. Tas bija milzu solis uz priekšu uzskatos par sportu un fizisko audzināšanu.

Zināma ietekme te bija tam, ka Izglītības ministrijā atbildīgos amatos nāca jaunas personas ar moderniem uzskatiem. Fiziskās audzināšanas institūts bija izaudzinājis veselu rindu spējīgu, jaunajām prasībām sekojošu un saprotošu skolotāju. "Vingrošanas jeb gimnastikās" skolotajā vietā bija stājies "fiziskās audzināšanas" skolotājs • Inspektoram V. Cekulam tagad bija izauguši spējīgi un ietekmīgi jauna darba virziena propagandētāji. Stāvoklis reformām bija nobriedis. Varētu arī sacīt: "pamats revolūcijai fiziskās audzināšanas darbā bija nobriedis".

Institūts sagatavoja ne tikai skolotājus skolām, bet spējīgākos absolventus paturēja par asistentiem institūtā, piešķirot tiem, un arī dažiem lektoriem, speciālus ārzemju komandējumus zināšanu papildināšanai.

No institūta beigušajiem tajā palika strādāt asist. Z. Briede-Hāzenfūse (vingrošana rīkos un vēzienu vingrošana), E. Arvalde (plastika), lekt. E. Karlsonē-Kukaine (vieglatlētika, rotaļas, koriģējošā un mazbērnu vingrošana), vec. asist. B. Krūmina (ķermentehnika, vēzienu vingrojumi), asist. J. i. Ialovka (vingrošana rīkos,

slēpošana), asist, R.Senakols (vingrošana rīkos), vec.asist.A.3prukste (ierindas mācība, slēpošana,) (**JG4.**)

(Datus par institūta mācībspēkiem no **1926./27** «m.g, līdz **1936./37**.m.g, sk.pielikumā Nr.3 un par 1939./40.m.g. sk.pielikumā Nr.4).

Beigušo vidū ir daudzi fiziskās audzināšanas speciālisti, kurus līdz šim atceramies kā cienījamus pedagogus - R.Senakols, A.Žeibe, A.Zvejnieks, A.Lilisone, V.Ringa, A.Pētersone, Ā.Grasis, A.Briedē un daudzi citi, kuri ilgus gadus sekmīgi strādāja fiziskās audzināšanas un sporta laukā.

Klausītāju un beigušo skaitu pa atsevišķiem mācību gadiem **sko** pielikumā Nr.5.

No pielikuma Nr.5 datiem var secināt: no 1926./1927.māc.g. līdz 1939./1940.māc.g.institūtu beidza 222 absolventi. Tabulā doti skaitļi pa kursiem un gadiem, bet tā neatspoguļo audzēkņu kopskaitu. Faktiskais audzēkņu skaits bija lielāks. Daudzi audzēkņi nebija spējīgi mācīties līdz institūta beigšanai grūtu materiālo apstākļu dēļ, un daudziem nebija ērtas mācības vakara stundās. Par mācībām institūtā bija jāmaksā: līdz 1936.gadam - Ls 120, no 1936.gada - Ls 150 gadā. (105) Nodarbības notika vakaros (no pīkst.17).

Institūtu apmeklēja brīvklausītāji. 1935./1936.māc.g. 30 brīvklausītājus institūts sagatavoja uz studentu sporta nometni Berlīnē, Olimpiādes laikā (1936.g.).

Institūtu beidza 160 sievietes un 62 vīrievi. Var secināt, ka par fiziskās audzināšanas pasniedzēja profesiju interesējās vairāk sievietes nekā vīrieši - tam pamatojums ir lielais sieviešu - institūta absolventu skaits.

1928./1929.,; 1931./1932.,; 1933./1934.,i 1935./1936.mācību gadā pirmajā kursā studenti nebija uzņemti.

Fiziskās audzināšanas institūta ieguldījums fiziskās audzināšanas skolotāju sagatavošanā Latvijā bija nenoliedzams, bet tomēr institūts nebija iekļauts akadēmisko mācību iestāžu skaitā. Tas nedeva augstākās izglītības diplomu, jo institūta absolventi, Vočekula vārdiem runājot «ieguva tikai tehnisku un teorētisku, nevis akadēmisku izglītību.

1940. gadā Institūtu beidza 35 audzēkņi, un pēc tam sakarā ar pārkārtojumiem izglītības sistēmā institūts tika slēgts.

Fiziskās audzināšanas skolotājus sagatavoja arī Valsts centrālais pedagoģiskais institūts, kas no 1925. gada līdz 1930. gadam darbojās Jelgavā, 2. Jelgavas valsts ģimnāzijas telpās. Institūta direktors bija G. Odiņš.

Institūta mācību plānos bija paredzēta nozarošanās. 1927. gadā bija atvērta fiziskās audzināšanas nodaļa. Trijos fiziskās audzināšanas nodaļas pastāvēšanas gados tika sagatavoti 36 speciālisti. Kurša ilgums bija divgadīgs. (49, 11)

Audzēkņu rīcībā bija vingrošanas zāle ar 165 priekšmetiem, vālītēm, nūjām, lielām un mazām bumbām, diskiem, šķēpiem, basketbola piederumiem utt. Bez tam bija laiva, peīdēšanas apmācības ierīces u.c.

Institūta fiziskās audzināšanas skolotājs A. Apše izdevumā par Valsts centrālā pedagoģiskā institūta darbību rakstīja: "Institūtā vingrošanai piegrieza lielu vērību. Katrā nodaļā bija paredzētas divas obligātās stundas. Bez tam tiem audzēkņiem, kas gribēja dabūt atsevišķu atzīmi vingrošanā, lai varētu pasniegt vingrošanu pamatskolās, tika iekārtotas vēl grupu stundas. Pēdējās apstrādājām visu pamatskolas vingrošanas programmu: brīvās kustības, vingrina jumus ar nūjām un vālītēm, rotaļas • Visu materiālu vispirms izņēmām praktiski. Tas bija samērā viegli,

jo audzēkņi, ar retiem izņēmumiem, vidusskolā jau bija vingrojuši. Tad pārgājām uz teorētisko pusi, kuru attiecīgi vēl papildinājām ar praktiskiem vingrojumiem metodiskā kārtībā." (49,84)

1927.gada rudenī Valsts centrālajā pedagoģiskajā institūtā fiziskās audzināšanas nodaļā par speciālisti ritmikā un ķermeņtehnikā sāka strādāt Alma Krūka. Viņa izglītību bija ieguvusi Rīgas fiziskās audzināšanas institūtā un Helleravā (netālu no Drēzdenes). A.Krūka, rakstot par savu darbu institūtā, atzīmē, ka darba apstākļi bija ērti: - laba gaiša zāle, labas klavieres un audzēkņu labā griba censties panākt jo vairāk, lai savā nākošajā darba laukā varētu strādāt droši un apzinīgi. Alma Krūka raksta: "Centos kā praktiski, tā teorētiski iepotēt saviem audzēkņiem kustības prieka izjūtu, kas atstāj vēlamas sekas uz psihiskiem procesiem. Vingrošanas skolotājam ir nepieciešama šī kustības prieka izjušana, jo tikai tad viņš spēs vēlamā virzienā iespaidot savus audzēkņus. Ķermeņtehnika jo spilgti izceļ, šo nepieciešamību. Arī pārejās vingrošanas sistēmas rada kustību prieku, tikai viņas zināmā mērā ir vienpusīgākas.

Ķermeņtehnika kā tāda ir pēc iespējas lielāku tehnisku spēju sasniegšana katram individuāli.

Izteikt ar savu ķermeņi to, ko esam raduši teikt vārdiem, ir augstākais sasniegums.

Šis ceļš nav viegls, vajag pārvarēt dažādas grūtības un arī plašo ķermeņtehniku pašu. Sīki jāpārzina katra locekļa un muskuļu padošanās iespējamība, jāpazīst sevi» Nepieciešama fantāzijas attīstīšana, jo bez tās esam sausi manekeni. Kā ierosinošākais faktors ir nepieciešams ārējs iespaidojums, šinī ga&ijuraā-mūzika."

Bet ko gan spētu vingrošanas skolotājs, ja visas minētās nepieciešamības tas būtu ieguvis, bet trūktu - ritma izjūtas»

Emils Žaks-Dalkrozs (1865»-1950»), ritmikas pamatlicējs, konservatorijas profesors Ženēvā, novērojis, ka lielākam vairumam viņa skolnieku trūkst ritma izjūtas. Tā nepieciešamība ir spiedusi Dalkrozu meklēt ceļu šīs nevēlamās parādības novēršanai. Radās **Žaka**-Dalkroza iritmikas sistēma.

Ists kustības prieks var rasties vienīgi tad, kad kustības izdarām ritmiski. Neritmiski izpildītās kustības prasa nelietderīgi iztērēt spēku un nerasniedz savu mērķi.

Fiziskās audzināšanas nodaļas audzēkņi izprata darba lielo vērtību un nozīmi un cītīgi centās visu mācīto apgūt. **(49,85)**

Kā trešais priekšmets, kura vadību uzņēmās A«Krūka, bija nacionālās dejas. Par to vērtību un nozīmi rakstīts daudz. Tautas dejās izpaužas tautas būtība, un tās veicina savstarpēju tuvināšanas. No svešautiešu nacionālajām dejām Latvijas skolās visvairāk pazina zviedru tautas dejas. **(49,85)**

Katrs vingrošanas skolotājs bija spiests vismaz reizi gadā, Ziemassvētkos, dot kādus priekšnesumus savā nozarē. Te plaši vajadzēja mācēt izmantot iegūto materiālu. Šāda veida priekšnesumos ir nepieciešams saturs, skaidrība, vienkāršība un gaume. **(49,85)**

Dr.K.Bušs grāmatā "Valsts centrālais pedagoģiskais institūts" izsaka vairākas svarīgas domas par fiziskās audzināšanas un higiēnas saistību.

Līdz ar obligāto skolas apmeklēšanu Latvijā, skolai morāli arī jāgādā, lai skolēni skolā ne bojātu veselību un neciestu miesīgi un garīgi. Tāpēc katram skolotājam jāzina veselības kopšanas pamatnoteikumi, t.i., jāzina skolas higiēna.

Valsts centrālajā pedagoģiskajā institūtā šis priekšmets sadalījās **2** daļās:

1. skolas higiēna un
- 2.** fiziskās audzināšanas higiēna.

Pirmo daļu mācīja obligāti visās nodaļās,otru-tikai fiziskās audzināšanas nodaļai.

Visas šīs skolas higiēnas nozares ietver fizisko audzināšanu,kā,piemēram,vispārīgi bērnu audzināšanas aizrādījumi -kāds ļaunums no ilgas stāvēšanas,kā pareizi stāvēt,kā sēdēt,kā saudzēt redzi,dzirdi utt.

Lai audzēkņiem dotu iespēju labāk sagatavoties darbam otrās pakāpes pamatskolās,organizējamās papildu skolās,ārpusskolas izglītības organizācijās un ģimnāzijās,visiem Valsts centrālā pedagoģiskā institūta audzēkņiem mācības notika **5** dažādās nodaļās,kur plašākā apjomā varēja apgūt papildu priekšmetus.

Fiziskās audzināšanas nodaļā mācīja arī higiēnas priekšmetus {dinamisko anatomiju un fiziologiju,bērna attīstības posmus,vingrošanas higiēnu,pirmo palīdzību nelaimes gadījumos,kustību mehāniku,antropometriju, (**49,76**)

Institūtā rīkoja kursus skolotājiem,lai dotu tiem iespēju papildināties tajos priekšmetos,ko agrāk nemācīja skolotāju semināros,bet kas ar jaunajām programmām bija ieviesti Latvijas pamatskolu kursā»

No **1927»**gada **20.**oktobra līdz **1928»**gada **26.**maijam institūts rīkoja rokdarbu kursus un fiziskās audzināšanas kursus skolotājiem. Fiziskajā audzināšanā mācības notika **3** reizes nedēļā vakaros. Katra grupa strādāja **270 3tundas**.

Fiziskās audzināšanas kursus mācīja cilvēka anatomiju un fiziologiju,bērna attīstības posmus,antropometriju,higiēnu,pirmo

palīdzību nelaimea gadījumos, ierindas mācību, figūrālo soļošanu, brīvās kustības, zviedru vingrošanu, vingrinājumus ar nūjām un vālītēm, sokolu vingrinājumus, rotaļas (bez un ar dziedāšanu), vieglatlētiķu, ritmiku, plastiku, ķermeņtehniku, deju soļus, zviedru dejas, latvju dejas, fiziskās audzināšanas metodiku un sistematiku. (49,19)

Par pasniedzējiem strādāja Dr.K.3ušs, P.3altgalvis, A.Apše un A.Krūka.

Fiziskās audzināšanas kursos mācījās 19 skolotāji. (49,14)
Pēc pārbaudījumu izturēšanas teorētiskajos priekšmetos 1928.gada pavasarī kursanti saņēma apliecības, iegūdami tiesības mācīt fizisko audzināšanu pamatskolās.

Fiziskās audzināšanas nodaļas audzēkņiem bija vasaras praktiskie darbi vingrošanā, vieglatlētikā, rotaļās, rokbumbu, kājbumbu u.c sacensību spēlēs, peldēšanā un airēšanā. Nodarbības notika 2.Jelgavas valsts ģimnāzijas parkā, Vald.ek.os un Liepājā; sporta vajadzībām lietoja 2.Jelgavas valsts ģimnāzijas laivas un citus rīkus. Darbus vadīja A.Krūka, P.3altgailis un A.Apše.

Par vasaras darbu sekmīgu pabeigšanu audzēkņiem bija jādabū atzīmes lekciju grāmatīnās. Kas vasaras darbus nebija veikuši, tie netika pārceļti uz otro kursu.

Valsts centrālā pedagoģiskā institūta neilgajā pastāvēšanas laikā tika sagatavoti kvalificēti skolotāji. Kopējais beigušo skaits piecos pastāvēšanas gados ir 396 audzēkņi. (49^14)
Fiziskās audzināšanas nodaļu trijos pastāvēšanas gados beidza 36 audzēkņi.

Institūtā strādāja kvalificēti pasniedzāji, kas paši bija guvuši labu speciālo izglītību Latvijā un ārzemēs.

Diemžēl dažādu ekonomisku un politisku iemeslu dēļ institūts tika slēgts 1930.gadā. Šajā sakarībā izvērās plašas diskusijas.

1929.gada 5.maijā Saeimas plenārsēdē deputāts K.Dēķens aizstāvēja priekšlikumu atjaunot institūta budžetu, bet deputāts L.Ausējs centās pamatot priekšlikumu - institūtu slēgt. L.Ausējs uzskatīja, ka, pirmkārt, esot skolotāju pārprodukcija, otrkārt - Jelgavā esot par daudz skolu. K.Dēķens: "Skolotāju pārprodukcija ir tāds jautājums, par kuru varētu diezgan daudz strīdēties, sevišķi par pedagoģisko pārprodukciju."

"Ļoti maz ir tādu audzēkņu, kam darbs būtu vajadzīgs, kas darbu meklētu un nebūtu to atraduši. Pedagoģiskā izglītība nevienam nenāk par ļaunu. Sievietēm, kas iestājās pedagoģiskajā institūtā - sievietes tur ir pārsvarā - šī izglītība nekādos apstākļos nevar kaitēt. Skolās ir vairāk nekā 700 latviešu nepilntiesīgu skolotāju. Ja 700 nepilntiesīgos atlaidīsim, tad pilntiesīgo pietrūks." (49,18).) Iā tad skolotāju pārprodukcijas nav.

ITeraugoties ne uz kādiem pamatotiem iebildumiem, institūts tika slēgts. Šajā gadījumā sociāldemokrātu frakcija zaudēja, labējais Saeimas spārns uzvarēja.

Valsts centrālais pedagoģiskais institūts savu laiku un līdzekļus nav velti tērējis, jo institūta sasniegumi ir augsti vērtējami. Fiziskās audzināšanas nodaļā nebija daudz speciālistu sagatavots, bet sagatavotības līmenis bija diezgan augsts. Liela nozīme bija arī institūta rīkoti skolotāju kursiem fiziskajā audzināšanā.

30.gadu beigās Latvijā darbojās četri valsts skolotāju institūti: Cēsu Valsts skolotāju institūts (direktors K.Oprnānis);

Jelgavas Valsts skolotāju institūts (direktors 3.pētersons) -, Daugavpils Valsts skolotāju institūts (direktors V.Seile), Rēzeknes valsts skolotāju institūts (direktors P.Jaunzerns). Sājos institūtos gatavoja skolotājus pamatskolām. Skolotājus sagatavoja tā, lai vini varētu mācīt visus pamatskolas programmā iekļautos priekšmetus, tajā skaitā arī fizisko audzināšanu.

Skolotāju sagatavošanas sistēmā lielākā vai mazākā mērā fizisko audzināšanu organizēja visos pamatskolu (tautskolu) skolotāju sagatavošanasursos. Jau pašos pirmajos, 1919. rudenī un ziemā Indriķa **Ritina** vadītajos, tā sauktajos skrejošajosursos, neraugoties uz visai ierobežoto laiku, fiziskajai audzināšanai tika iedalītas 6-10 stundas. Protams, tik īsā laikā kursantus varēja iepazīstināt vienīgi ar galvenajiem fiziskās audzināšanas principiem un organizācijas jautājumiem, atstājot praktisko un metodisko darbu uz nākošajiem ilgākiem kursiem. "Skrejošajosursos" lektori un pirmie fiziskās audzināšanas ideju paudēji bija J. Bernsons, M. Krūze, M. Preimante. **(31,454)**

Skolotāji-kursanti ne tikai ar lielu interesi un aizraušanos uzņēma pirmos norādījumus fiziskajā audzināšanā, bet arī uz priekšu, nākošajos gados, gan skolotāju sagatavošanas, gan arī speciālos fiziskās audzināšanasursos ar dziļu nopietnību un darba mīlestību turpināja papildināt savas zināšanas fiziskās audzināšanas praksē un teorijā. **(31/154)**

Arī turpmāk fiziskā audzināšana tika ietverta visos skolotāju sagatavošanasursos.

1919./1920. mācību gadā Rīgā un Jelgavā organizētajos paplašinātajos skolotāju sagatavošanasursos no mācību plānā paredzētajām 1000 stundām fiziskajai audzināšanai tiek atvēlētas 50 stundas. Jelgavasursos par pasniedzēju strādāja **I. Krūze**. Rīgasursos vingrošanu mācīja **I. Rinka**, rotaļas - **A. Līce**.

Arī 1920.gada vasarā sarīkotajos pirmajos pirmskolas skolo-
tāja sagatavošanasursos bija iekļauta fiziskā audzināšana, ro-
taļas mācīja A.Līce, vingrošanu - I.Rinka.

1920.gada vasarā līdztekus jau pastāvošajiem kursiem tika
rīkoti saīsināti skolotāju sagatavošanas kursi Rīgā, Rēzeknē,
Jelgavā, Ventspilī, Liepājā, Valmierā, Biržos, arī tajā pašā laikā
notika Latgales skolotāju kursi Rīgā. Tā kursu mācību plānā
paredzētajām 400 stundām fiziskajai audzināšanai iedalītas 25
stundas. (31,454)

Visos šajosursos fiziskā audzināšana tiek mācīta tīri
praktiskā veidā, iepazīstinot kursantus ar elementārajiem ving-
rošanas paņēmieniem un piemērotām rotaļām, ko būtu iespējams
realizēt dzīvē skolā, apmācot bērnus, rēķinoties ar esošiem ap-
stākļiem. Fiziskajai audzināšanai paredzētais kopējais stundu
skaits tika sadalīts: vingrošanai - 15, rotaļām - 10 stundas.

1920./1921.māc.gadā viengadīgos skolotāju sagatavošanas
ursos Jelgavā fizisko audzināšanu (50 stundas) vadīja Krū-
ze.

Šādos pašosursos Rēzeknē fiziskajai audzināšanai bija
iedalīts ļoti maz stundu (12). Par pasniedzēju strādāja - Dār-
ziņa.

Līdztekus viengadīgiem kursiem 1921.gada vasarā darbojās
4 mēnešu skolotāju sagatavošanas kursi dažādos Latvijas centros.
Fiziskā audzināšana šajosursos bija jau pietiekami labi no-
stādīta un Liepājasursos pat ieņēma ievērojamu vietu. Jelga-
vasursos fiziskai audzināšanai tika iedalītas 50 stundas,
Rīgasursos - 3 grupās, katrā grupā 35 stundas, Valmieras - 30 st.,
Daugavpils (divas grupas) , katrā grupā - 45 stundas, Liepājas-
123 st. un Rēzeknesursos 32 stundas. Par pasniedzējiem šajos
ursos strādāja: M.Krūze, J.Bernsons, J.Kalniņš, K.Ķirkums,
A.I.leija, M.Freimanis. Mācībām galvenokārt bija praktisks rak-
sturs ^

1921.gada vasarā, no 7.marta līdz 7.jūlijam, kā iepriekšējā gadā inspektora H.Štāla vadībā notika pirmskolas skolotāju sagatavošanas kursi. Šajosursos vingrošanai atvēlētas 13 stundas, rotaļām - 12 stundas. Vēl bija paredzētas 4 paraugstundas fiziskajā audzināšanā ar metodiskiem iztirzājumiem.

Līdz ar skolu darba tālāku attīstību arī prasības attiecībā uz fiziskās audzināšanas organizēšanu skolā palielinājās. Nepietika ar tām zināšanām fiziskajā audzināšanā, kādas skolotāji guva īslaicīgajos skolotāju sagatavošanasursos. Radās vajadzība pēc speciāliem fiziskās audzināšanas kursiem ar plašāku programmu un lielāku stundu skaitu.

Šādi speciāli fiziskās audzināšanas vasaras kursi skolotājiem pirmo reizi tika rīkoti 1921.gada vasarā Rīgā. Darbojās 3 grupas, katrā grupā notika 168 stundas. Mācību plānā ietilpa šādas fiziskās audzināšanas disciplīnas: zviēdru vingrošanas sistēma, čehu (sokolu) sistēma, sports, rotaļas (vienkāršas un ar dziedāšanu), sievietēm - plastika-kalistēnija. Bez tam bija lekcijas higiēnā un pirmās palīdzības sniegšanā. Kursus beidza 100 kursantu, kuriem izsniedza attiecīgas apliecības. Kursus vadīja **M.Krūze**. (82,1286)

Neraugoties uz samērā prāvo stundu skaitu (168), kā kursu pasniedzēji, tā arī kursanti juta, ka fiziskās audzināšanas teorija un prakse nav tik ātri apgūstama, un, kursiem beidzoties, tika izteikta vēlēšanās, lai kursus atkārtotu un turpinātu nākošajā vasarā. Skolu departaments šajā zinā bija atsaucīga un Izglītības ministrijas budžetā tika paredzēti attiecīgi līdzekļi.

1922.gada vasarā fiziskās audzināšanas kursi tika turpināti jau plašākā mērogā un darbojās Fiziskās izglītības institūtā. Šie kursi jau notiek pēc iepriekš izstrādāta un institūta padomē pieņemta mācību plāna, un visa darbībaursos norit noteiktāk un plānveidīgāk. Iepriekšējo kursu dalībnieki tiek iedalīti II koncentrā, iesācēji - I koncentra.

Firma koncentra mācību plāns:

1. Vingrošana (teorija un prakse)	65	(stundas)
2. Sports	25	- "-
3. Rotaļas (teorija un prakse).	30	- "-
4. Dejas soļi un kalistēnijas paņēmiēni.	15	- "-
5. Mehāniskie jautā j uai.	10	- "-
6. Fiziskās audzināšanas teorija un metodiski aizrādījumi.	25	- "-
Kopa:		170 (stundas)

Otra koncentra mācību plāns;

1. Vingrošana (teorija un prakse).	45	(stundas)
2. Sports	25	- "-
3. Rotaļas	30	- "-
4. Kalistēni ja, plastika, dejas	25	- "-
5. Ritmika	30	- "-
6. Teorija (medicīniski un metodiski aizrādījumi)	15	
Kopa:		170 (stundas)

Pilna kursu noklausījās un izpildīja visus obligātos teorētiskos un praktiskos darbus: **I** koncentra - 157 dalībnieki, **II** koncentra - 62 dalībnieki; kopā - 219 dalībnieki. Par pasniedzējiem cursos strādāja Dr .Bāleliņš, fiziskās audzināšanas skolotāji - I.'I.Krūze, JoBernsons, J.Kalniņš, J.ninka, K.Krūze, fiziskās audz. instruktors inspektors V.Cekuls. Par asistentiem darbojās Fiziskā izglītības institūta absolventi - V.Šiliņa, A.Pirro, A.Bērziņš.

1921. un 1922.gadā sarīkotos kursus vadīja M.Krūze.

1923.gada vasaras brīvlaikā fiziskās audzināšanas kursi tika turpināti Fiziskās izglītības institūta direktora J.Dilles vadībā. Bez tam fiziskās audzināšanas kursi tika organizēti arī provincē fiziskās, audzināšanas inspektora V.Cekula vadībā, (Cēsīs, Biržos, Rēzeknē, Daugavpilī, Liepājā). "Visu šo kursu plāni un programmas tika pēc iespējas saskaņoti. Ar 1923.gadu visu fiziskās audzināšanas kursu mācību gaita tika ievadīta noteiktā koncentru sistēmā.

Par pamatu tika ņemti Skolu departamenta apstiprinātie un "Valdības Vēstnesī" publicētie noteikumi par skolotāju fiziskās audzināšanas kursiem pie Latvijas fiziskās audzināšanas institūta un šo kursu pārstrādātais mācību plāns **I** un **II** koncentram.

Noteikumi par skolotāju fiziskās audzināšanas kursiem pie Latvijas Fiziskās izglītības institūta:

A.

1. Latvijas Fiziskās izglītības institūta sarīkotajos fiziskās audzināšanas cursos tiek pielaisti visi Latvijas skolotāji, ne vecāki par 40 gadiem, ar apmierinošu veselības stāvokli.

2. Vasaras kursi sadalīti 3 centros. Apliecības iegūšanai par kursu nobeigšanu ikkatram kursantam ir sekmīgi jābeidz visi 3 koncentri.

3» Katrs vasaras kurss līdzinās vienam koncentram. Pielaišana, nākošajā koncentra var notikt tikai pēc attiecīga pārbaudījuma sekmīgas izturēšanas.

4» 3 koncentrus beigušie un attiecīgus pārbaudījumus izturējušie iegūst tiesību pasniegt fizisko audzināšanu pamatskolās.

Piezīme: Tiem kursantiem, kuriem šādas tiesības nav vajadzīgas, izdod apliecības par koncentru apmeklēšanu.

5. Visus kursantus sadala grupās, pie kam katrā grupā var tikt uzņemti ne vairāk par 45 cilvēkiem.

3.

1. 1923.gada vasarā sarīkojamos fiziskās audzināšanas kursos darbosies 2 koncentri: I koncentra tiks pielaisti tie skolotāji (-as), kuri fiziskās audzināšanas kursos līdz šim nav nodarbojušies; II koncentra tiks pielaisti tie, kas apmeklējuši 1922.gada vasaras fiziskās audzināšanas kursus, pēc attiecīgas repetīcijas I koncentra apmērā.

2. Pieteikšanās uz koncentriem (personīga vai rakstiska) ne vēlāk par š.g. 25.jūniju.

3. Skolotājiem (-jām), kas pieteikušies uz II koncentru, 26., 27.ttff 28.jūnijā notiks repetīcija.

4. Kursu sākums: I koncentram 27.jūnijā»

II koncentram 29.jūnijā.

Kursu beigas: 1923.gada 15.augustā, gala akts 18.augustā.

0.

1. Nodarbošanās ilgums ik dienas 5 stundas (ikkatra stunda ilgst 50 minūtes ar 10 min.starpbrīžiem) pēc noteikta stundu plāna.

2. Praktisku un teorētisku stundu apmeklēšana visiem kursantiem obligāta.

3o **20%** stunda izlaišana top uzskatīta kā kursanta izstāšanās no kursiem, un koncentrācija ieskaitīta netiks.

4. Par kursu mācības līdzekļu bojāšanu un nesaudzēšanu vainīgais nes materiālu atbildību.

Noteikumi par kursa vadīšanu un mācību gaitu:

1. Kursus vada atsevišķa persona - kursu vadītājs, kurš pārzina kursu administratīvo un saimniecības daļu, un kursu mācību daļu pārzina, kursu vadītājs saziņā ar pedagogu kolēģiju, kura sastāv no visiem kursu pasniedzējiem (izņemot asistentus).

2. Nodarbošanāsursos notiek pēc LFII padomes izstrādāta un Skolu departamenta apstiprināta mācību plāna,

3. Repetīcijas atsevišķos priekšmetos izdara katrs pasniedzējs atsevišķi. Izlaiduma pārbaudījuma praktiskās stundas vadīšanu pārbauda komisija, kas sastāv no kursu vadītāja, diviem pasniedzējiem un kursu ārsta,

4. Visu kursu apmeklētāju veselības stāvokli pārbauda kursu ārsts, (82)

Uz Rīgas kursiem pieteicās 284 cilvēki (I konc - 141, II konc - 143). Daži no kursu apmeklētājiem vēlējās savienot **2-3** kursu apmeklēšanu, bet sakarā ar fiziskās audzināšanas kursu intensīvajām nodarbībām, tas izrādījās neiespējami, tādēļ apmēram 90 cilvēkiem bija jāatsakās no kursu apmeklēšanas. Apmēram **20** cilvēku nevarēja tikt uzņemtiursos neapmierinoša veselības stāvokļa dēļ. Mācībasursos sākās 27. jūnijā un turpinājās līdz 19. augustam. Katrā koncentra bija divas grupas. Pie repetīcijām tika pielaisti **160** klausītāji.ursos darbojās fiziskās audzināšanas instruktors V. Cekuls, fiziskās izglītības pasniedzēji J. Bernsons, L. Krūze, fiziskās audzināšanas skolotāji V. Zommere, I. Šiliņa, L. Ramiņš, A. Ozoliņš un sporta treneris R. Vithofs,

I.1ACI3U PLANS

I koncentr

Nedēļas

	: I	: II	: III	: IV	: V	: VI	: VII	: Kopa st.
liartības mācība	5	5	5	5	5	-	-	25
Auguma vingrošana	8	8	6	6	6	6	5	45
Brīvās kustības	3	3	4	4	4	6	6	30
Bports	2	4	4	4	4	6	6	30
Rotaļas	5	5	4	4	4	4	4	30
Bejas.ritm- plastika	4	4	4	4	4	5	5	30
Vālītes	-	-	-	-	-	-	-	-
Parauga stundas	-	-	-	-	-	-	-	-
Riz «audz- vēsture	I	I	I	I	I	-	-	i- D
Anatom», fiziolo- ģija	-	-	2		2	2	2	10
i?iz«audz•teorija	-	-	-	-	-	-	-	-
Darba fiziolog.	-	-	-	-	-	-	-	-
Pirmās palīdz» sniegšana	-	-	-	-	-	-	-	-
Pārbaudījumi	-	-	-	-	-	-	10	10

II koncentr

TedelaS

	: II	: III	: IV	: V	: VI	: VII	:Xopā st.
Kartības mācība	4	4	4	4	4		20
Auguma							
vingrošana	6	6	6	6	6	4	40
3rlvās kustības	3	3	3	3	3	2	2 0
Sports	4	4	4	4	4	-	20
.lotaļas	3	3	3	3	3	2	2 0
Dejas, ritmo-							
plastika	5	5	4	4	4	4	30
Vālītes	4	4	4	4	3	3	25
Parauga							
stundas						5	5
Piz.audz.							
vēsture	-			-	-		
Anatom».fiziolo-							
ģija	-	-	-	-	-	-	
Jiz«audz.							
teorija	I	I	I	I	I	2	2
Barba							
fizioloģija	-	-	-	-	-	-	
Pirmās palīdzī-							
bas sniegšana	-	-	I	I	2	4	8
Pārbaudījumi	-			-	-	-	10

220

(82,457)

Bez tam kā palīgi tika pieaicināti 4 asistenti - institūta audzēkņi. Provincas kursi (Cēsis, Biržos, Rēzeknē, Daugavpilī, Liepājā) darbojās pēc šāda mācību priekšmetu plāna.

FIZISKĀS AUDZINĀŠANAS VASARAS

3 NEPEĻU MĀCĪBAS PRIEKŠLIETU PLĀNS

1. Kārtības (ierindas) apmācība	15 stundas	
2. Vispārēja auguma vingrošana (pēc sokolu sist.)	30	- "-
3. Brīvās kustības «nūjiņas, karodziņi (pēc sokolu sist.)	20	- "-
4. Sporta elementi vieglatlētikā (iepazīšanas ar soļošanas, skriešanas, lēkšanas un sviešanas pamatnoteikumiem un sagatavošanas vingrojumiem)	15	- "-
5. Rotaļas: a) vienkāršās gimnastiskās rotaļas; b) raksturīgākās rotaļas ar dziedāšanu; c) sporta rotaļas	25	- "-
6. Dejas un elementārie plastiskie vingrojumi	25	- "-
7. Fiziskās audzināšanas teorija. Ievads fiziskās audzināšanas vēsturē, sistemātiskā un elementārā metodikā	10	- "-
8. Repetīcijas	14	

Kopa: 154 stundas

Kursu ilgums bija 22 dienas j 7 mācību stundas dienā. Katras mācību stundas ilgums 50 minūtes, ar 10 min. pārtraukumu.

No provinces kursiem visrosīgāk darbojās Liepājas kursi, Seit noorganizējās I un II koncentrs. Arī stundu skaita ziņā Liepājas kursi bija gandrīz vienlīdzīgi ar Rīgas kursiem. Vājākie rezultāti bija Biržuursos, gan mazā dalībnieku skaita, gan arī vispārējās darba norises ziņā.

Liepājas kursus apmeklēja **666** dalībnieki, beidza **48**, Cēsu - **25** dalībnieki, beidza **231** Daugavpils - **58** dalībnieki, beidza **35*** Rēzeknes - **60** dalībnieku, beidza **34**, Biržu kursus apmeklēja 17 dalībnieki, beidza **14**.

1923«gada vasarā fiziskās audzināšanas kursu darbība sasniedza savu augstāko pakāpi: kursi notika **6** vietās, piedalījās līdz **400** kursantu.

Lai dotu atpūtu visus iepriekšējos gadus intensīvi strādājušiem kursantiem un skolotājiem - pasniedzējiem, 1924.gada vasarā fiziskās audzināšanas kursi Rīgā (**II** un **III** koncentrā) netika rīkoti, kursi notika vienīgi Liepājā un Daugavpilī, lai šo rajonu skolotājus sagatavotu līdz **III** koncentram. Kursi kā vienā, tā otrā vietā darbojās sekmīgi, ar labiem panākumiem, sevišķi tas sakāms par Liepājas kursiem.

Liepājā kursi sākās **30.**jūnijā un beidzās **30.**jūlijā. Kursus apmeklēja **46** klausītāji (**30** skolotājas un **16** skolotāji).

Par pasniedzējiem Liepājas kursus darbojās R.Ķirkums, V.Cekuls, A.Lauce, R.Vāverjs, Dr.Diklass un T.Panteļejevs.

Daugavpils fiziskās audzināšanas skolotāju kursi notika no **6.**jūlija līdz **14.**augustam. Kursos bija pieteikušies **60** skolotāji: no Daugavpils apriņķa **38** un no citiem apriņķiem 22 skolotāji. Par kursu apmeklēšanu kursantiem izsniedza apliecības: **17** dalībniekiem par **I** koncentra beigšanu un **33** dalībniekiem par **II** koncentra beigšanu. Pārējie skolotāji kursus apmeklēja tikai daļēji un apliecības nesaņēma. Pasniedzēji Daugavpils kursus bija R.Ķirkums, K.Akmene, A.Svedrevičs un Dr.Kampe.

1924.gada vasarā rīkotie kursi tika organizēti un vadīti pēc fiziskās audzināšanas instruktora inspektora V.Cekula izstrādātiem mācību plāniem un programmām.

Kursu vadība uz vietām atradās galvenokārt vietējo pamatskolu inspektoru pārziņā, bet kursu mācību daļas vadība Daugavpils kursos tika uzticēta R.Ķirkurnam un Liepājas kursos - T.Panteļejevam.

1921.gadā iesākto pamatskolu fiziskās audzināšanas pasnie-dzēju sagatavošanas darbu Tautskolu direkcija turpināja arī uz priekšu (1925«g.),uzņemot kursu vajadzībām nepieciešamos līdzek-ļus Izglītības ministrijas budžetā. Iepriekšējos gados fiziskās audzināšanas kursu I un II koncentrā notika vairākās vietās pro-vincē. Tas deva iespēju lauku skolotājiem apmeklēt kursus savos rajonos (sk.pielikumu **Nr.6**) •

Sākot no 1925»gada,visa fiziskās audzināšanas kursu darbī-ba tika koncentrēta Rīgā. Kursu vadību Tautskolu direkcija uz-ticēja fiziskās audzināšanas instruktoram-inspektoram. (Kursu mācību plānu sk. pielikumā **Nr.7**).

Mācības katrā koncentra ilgā 7-8 nedēļas, pie kam kursanti bija nodarbināti, caurmērā ņemot, 40 stundu nedēļā, ņņemot vērā kursu intensīvo darbību, mācības notika ar pusdienas pārtrauku-miem, pie kam pēcpusdienas darba posms pa lielākai daļai sākās ar teorētiskām lekcijām.

Pirms mācību sākšanas kursu dalībnieku veselības stāvokli rūpīgi pārbaudīja kursu ārsts. Izmeklēšanā sevišķu vērību pie-grieza kursantu sirdsdarbībai un elpošanas orgānu stāvoklim, kā arī vispārīgai ķermeņa fiziskajai konstitūcijai. Bez tam kursu ārsts audzēkņus novēroja arī intensīvākās vingrošanas un sporta stundās.

Par mācībspēkiem kursos darbojās A.Ašmane, Dr.3.Avotiņš, J.Broka, H.Baumans, K.Botge, V.Cekuls, Dr.J.Dille, K.Dunsbergs, R.Ķirkums, I.Kajaks, A.Krūka-Lauce, O.Ķivuls, A.Lukstiņš, N.Mir-ceva, A.Ozoliņš, J.Osis, I.Panteļejevs, Plēsums, L.Ramiņš, J.Rinks, A.Volrs.

Kursu vajadzībām nepieciešamās telpas ļāva izmantot Rīgas pils.izglītības nodaļa Rīgas pilsētas I., 2.vidusskolā un 23. pamatskolā, Kronvalda bulv.3, kur notika visas lekcijas, kā arī lielākā daļa vingrošanas, ritmikas, rotaļu un citu priekšmetu mācības. Kursantu mācības vieglatlētikā notika Irētā sporta biedrības "Union" laukumā. Airēšanu sākumā mācīja pilsētas kanālā, vēlāk Daugavā, izmantojot šai vajadzībai 2.pilsētas vidusskolas laivas.

Kursu darbību noslēdza pārbaudījumi atsevišķos priekšmetos. Trešā - nobeiguma - koncentra kursantiem bez vispārējiem pārbaudījumiem atsevišķos priekšmetos vajadzēja vadīt komisijas klātbūtnē praktisko paraugstundu, iepriekš iesniedzot izstrādātu paraugstundas konspektu.

Novadīto paraugstundu komisija sīki iztīrāja, prasot no kursanta paskaidrojumus par stundas norisi, kā arī motivētus pamatojumus stundas uzbūvei un teorētiskam plānam.

Kursantu sadzīves apstākļu un citu iekšējo jautājumu nokārtošanai darbojās kursantu vēlētie grupu pārstāvji. Šī kursantu pašpārvalde visā kursu pastāvēšanas laikā darbojās pastāvīgā kontaktā ar kursu vadību un pasniedzējiem.

1925.gadāursos mācījās 152 dalībnieki. Šo kursu uzturēšana izmaksāja Ls 4802,55, tā tad katrs kursu dalībnieks valstij izmaksāja Ls 31,60.

1926.gadāursos bija 205 dalībnieki. Kursu vajadzībām valsts budžetā bija paredzēti Ls 6203, katrs kursants izmaksāja Ls 30,36.

1927.gadāursos mācījās 190 dalībnieku. Kursu izdevumu kopsumma sasniedza Lc 6842,87, un katrs kursants valstij izmaksāja Ls 36,02. (32306)

. Nav nejaušība, ka sīki analizējam fiziskās audzināšanas kursu vēsturi un to saturu līdz 1928»gadam, jo fiziskās audzināšanas institūti Rīgā un pedagogiskais institūts Jelgavā atradās savas darbības sākumā periodā. Pirmie institūtu izlaidumi vēlamos rezultātus deva 30.gados.

Analizējot kursu darbību un saturu turpmākajos gados, jāatzīmē, ka stundu skaits palika nemainīts, kursi notika vienmēr vasarā-brīvlaikā, bet mainījās programmu saturs, vairāk stundu tika veltīts teorētiskiem un zinātniskiem atzinumiem, kā arī, attīstoties sportam Latvijā, sporta sacensību rīkošanai, dažādu svētku sporta priekšnesumu organizēšanai, deju un ritmo^plastiskās nodarbībām.

Kursi pa lielākai daļai tika organizēti uz Latvijas Tautas universitātes Fiziskas audzināšanas institūta un tajos galvenokārt strādāja institūta mācībspēki.

Vairāki Latvijas fiziskās audzināšanas un sporta speciālisti izglītību bija ieguvuši arī ārzemēs, bet viņu skaits nebija liels. To vidū bija Anna Ašmane, ritmikas skolotāja, dzimusi 1888. gadā Rīgā. Mācījusi mūziku Rīgā pie J. Mediņa, no 1911. līdz 1914. gadam – ritmiku E. Žsāca-Dalkrooa (1865.-1950.) vadībā, beigusi arī īpašu bērnu audzināšanas kursu Frēbela institūtā. No 1920. līdz 1922. gadam mācīja ritmiku Latvijas konservatorijā, pēc tam atvēra Rīgā pati savu mūzikas un ritmikas skolu ar nodaļu provincē. A. Ašmanes skolai bija labi panākumi, jo viņa pirmā ieviesa Latvijā apvienotu muzikālās un ķermeniskās audzināšanas metodi. (47, 137)

Daudzās Niropac zemēs 19. gs. beigās Dalkrooa metode bija ieviesta skolās kā obligāta audzināšanas metode. Taču tur darba apstākļi bija izveidojušies pavisam citādi nekā Latvijā, kur šīs metodes ieviešana bija atstāta pašiniciatīvai.

Annas Ašmanes skolas darbs bija organizēts, ievērojot audzēkņa vecuma un vispārējās attīstības pakāpi. Bērnu, sākot no četrus gadu vecuma, uzņēma bez iepriekšējas sagatavošanas. Nākošajā pakāpē bija nepieciešama iepriekšēja vispārējā izglītība pamatskolas kursa apmērā, bet semināra kursā - vidusskolas izglītība.

Annas Ašmanes mūzikas un ritmikas skolas darbības galvenajos principos uzsvērta ciešā saikne starp fizisko un garīgo audzināšanu. Dvēseles izdaiļošana, psihiskā attīstība ir audzināšanas svarīgākais uzdevums.

"No cilvēka dvēseles noskaņojuma, no viņa psihiskās darbības ceļas Ierosinājumi garīgajai un fiziskajai dzīvībai cilvēka vispārējais pasaules uzskats un no tā izrietošie intelekta spriedumi»"

Saskaņotā fiziskā un garīgā audzināšana ar mākslu. Cieša sakarība starp cilvēka fizisko un dvēseles darbību, savstarpējā ietekmēšanās no fiziskā **ua** psihisko un otrādi, rada iespēju attīstīt ritma sajūtu ar vienkāršām locekļu kustībām mūzikas ritmā un to mazāk vai vairāk sarežģītām kombinācijām. (3)

Blakus ritma sajūtai skolas vingrinājumu sistēma tai pašā laikā attīsta audzēkņu gribasspēku, apķērību, iekšējo patstāvību, modina vēlēšanos izpaust savas iekšējās jūtas un pārdzīvojumus. Tas viss, protams, var risināties audzēkņu vecumam, viņu vispārējai attīstībai atbilstošos ietvaros; svarīgākais tomēr ir, ka, topot patstāvīgi, bērni tik labi jūtas, ka darbībā paliek dabīgi, patiesi. (73,486)

3. ĀRPUSSKOLAS DARBS FIZISKAJĀ AUDZINĀŠANĀ UN SPORTĀ LATVIJĀ.

3«I. Fiziskā audzināšana bērnu un jaunatnes organizāciju darba saturā.

Fiziskā kultūra, tāpat kā visa latviešu kultūra, 20.-30. gados attīstījās ļoti sarežģītos apstākļos. Šinī periodā Latvijā daudzas reizes mainījās valdība, valsts varu no vienas partijas pārņēma cita politiska partija.

Savi sporta klubi un biedrības bija arī Latvijas lielākajām politiskajām partijām: Zemnieku savienībai - "Aizsargu sporta klubs"} Sociāldemokrātiskai partijai - "Strādnieku sports un sargs". Desmitām reliģisku, nacionālu un citu organizāciju dibināja savas sporta biedrības.

Šo parādību nepamanītu nepalaida garām arī rakstnieks A.Upīts un atsaucās uz to ar savu aso publicista spalvu: "Nav nevienas organizācijas Latvijā, pie kuras nepastāvētu savs augšām lēcēju un bumbas spēraju pionieru pulciņš, varbūt jatskaitot tikai vecmāšu biedrību un pestīšanas armiju".

(93)

20.-30.gados ārpua-skolas darbā, kas tika saistīts ar fiziskās audzināšanas un sporta attīstību, ievērojami pieauga dažādu starptautisku jaunatnes organizāciju un kustību loma (_MCA, skauti un citas).

Pirmā pasaules kara pieredze pārlicināja visu valstu valdošās aprindas, ka kara vešanas apstākļos (ilgstoši pārgājieni, smagi zemes darbi dažādos laika apstākļos, ātras orientēšanās nepieciešamība sarežģītās situācijās) vajadzīga jaunatne, kas pietiekami norūdīta, fiziski trenēta, atjautīga un psiholoģiski sagatavota.

Otrs svarīgs apstāklis bija jaunatnes organizāciju pedagogiskā nozīme. Jaunatnes organizāciju darbā liela uzmanība bija veltīta garīgai un fiziskai audzināšanai, morālei, tīkumībai, nacionālu jūtu izpausmei, atrašanās no noziegumu pasaules.

Jaunatnes organizācijas arī ievērojami sekmēja darba iemainu apgūšanu, pašdarbības iniciatīvu mākslā, mūzikā un citos virzienos.

Sakarā ar to, ka Latvijā fiziskajai audzināšanai skolā bija atvēlēts neliels stundu skaits, sporta nodarbības jaunatnes organizācijās stimulēja jaunatnes fizisko attīstību un palielināja interesi par veselīgu, aktīvu dzīves veidu un sportu.

Par skautu kustības svarīgumu liecina šo organizāciju atbalstītāji - K. Gopers, J. Balodis, K. Ulmanis. Ģenerālis Gopers, viens no skautu kustības vadītājiem, žurnālos "Mūsu Armija" un "Garezera Raksti" atzīmēja, ka galvenais katra jauna cilvēka mērķis ir sagatavot sevi valsts militāram dienestam.

Ministru prezidents K. Ulmanis un kara ministrs J. Balodis 1935. gada 27. augustā parakstīja pārgrozītu un papildinātu 1923. gada dokumentu par militāro audzināšanu un apmācību valsts, sabiedriskās un privātās mācību iestādēs, kas jau agrāk darbojās. (86)

Lai varētu saprast un novērtēt šo organizāciju būtību un saturu, jāaplūko to vēsture Latvijā.

Skautu kustība radās 1908. gadā Anglijā. Tās izveidotājs bija ģenerālis Roberts Badens-Pauls (1857.-1942.). Kara gaitā pret buriem Badens-Pauls organizēja no angļu kolonizatoru bērniem efektīvi darbojošās zēnu izlūku (boy-scout) grupas (54, 197-198).

Pamatojoties uz šo pieredzi, viņš izstrādāja pārbaudes prasību sistēmu un skautu likumus, kas apmierināja tālaika Anglijas valdošo aprindu un jaunatnes intereses, Skautisms ir audzināšanas sistēma, kuras pamatā ir zēnu dabisko spēju un stingra rakstura izveide un mērķis ar vispusīgu vingrošanu sagatavot jauniešus turpmākai dzīvei un darbam.

Skautu organizācijas darba satura sākuma posmā dominēja militārā un fiziskā audzināšana. Vasaras nometnes, norūdīšanās, prasme orientēties apvidū bez kompasa, pēdu dziļšanas militārās spēles, sporta sacensības, prasme sniegt ātro palīdzību, gatavot ēdienu, ilormatīvu kārtošana vieglatlētikā, piedēšanās, jūrnieka, tūrista, velosipēdista un aviatora zināšanās un prasmēs nodrošināja dažādu militāra dienesta iemaņu apgūšanu.

Šīm jaunatnes militarizētajām organizācijām spilgtu raksturojumu dod A. Upīts savā publicistikā. "Lielā mērā sportu veicina arī militārā apmācība skolā un vispārējā militāriskā sasprindzina tība lielajās un mazajās pēckara valstīs. Skautisms un visas pārējās uniformētās bērnu organizācijas ar viņu nūjām, parādēm indiāņu nometnēm un tam - līdzīgu ārišķīgu butaforiju īstenība ir tikai priekšskola tai pašai militārai dresūrai. Fiziskā spēka dieviņājums, cieņa pret uniformu un kārē pēc parādēm - tas viss ir pagājušā kara mantojums un ieskaņa nākošajam". (93^84)

Taču A. Upīts dod šo organizāciju darbības vienpusīgu raksturojumu, ne ņemot vērā to, ka organizācijas pavērsās ne tikai fiziskai un militārai, bet arī garīgai audzināšanai.

Tā kā zēnu intereses atkarībā no vecuma ir dažādas, arī audzināšanas programmas bija dažādas. Tādēļ skauti tika sadalīti trijās grupās \ jaunākā paaudze (8-II. gadi) - vilcēni, vidējā paaudze (II-18. gadi) - skauti, vecākā paaudze (pēc 18 gadiem) - roveri.

Skautisms ātri kļuva populārs un līdz Pirmajam pasaules karam bija izplatījies visās lielākajās valstīs, un apvienoja apmēram 1 miljonu dalībnieku (1938.g. organizācijā bija 3 miljoni zēnu).

Latvijā pirmie skautu kopi radās 1917.gadā (Rīgā, Cēsīs, Alūksnē). 1918.gada 2.septembrī Cēsu skautu kopi apvienojās pirmajā pulciņā, un šo dienu Latvijas Skautu Centrālā organizācija (LSCO) uzskatīja par savu dibināšanas dienu.

1921.gadā tika apstiprināti organizācijas statūti un tā uzsāka savu darbību. Par LSCO priekšsēdētāju ievēlēja ģenerāli Kārli Goperu par skautu pirmo priekšnieku - Valteru Voitu. Jaundibinātā organizācija iestājās Pasaules skautu apvienībā. 1923.gada novembrī Latvijā jau bija **76** pulciņi, 1928.gadā - 130 pulciņi ar 4365 zēniem, 1938.gadā - 205 vienības ar 8114 dalībniekiem. (99229^

1923.gadā skauti sarīkoja pirmo lielo nometni "Jamboree" (no indiāņu valodas - pulcēšanās pie ugunskura), kurā piedalījās 1000 dalībnieku. Darba programmā diena bija piesātināta ar dažādām sporta sacensībām, militārām spēlēm, pārgājieniem un citiem pasākumiem, vakaros skauti pie ugunskura demonstrēja savas spējas dziedāšanā, deklamēšanā, dejošanā un mūzikā.

1923.gadā sāka iznākt žurnāls skautiem "Ugunskurs" un no 1931.gada žurnāla vadītājiem "Garezera Raksti". 1923.gadā izveidojās arī pirmie jūras skautu pulciņi, bet 1935.gadā - aviācijas skautu pulciņi. 1933.gada 18.augusts bija liela diena Latvijas skautu un gaidu dzīvē - Rīgā ieradās angļu skauti un gaidas lorda un lēdijas Badenu-Paulu vadībā.

Līdz **1939ogadam** Latvijā bija sarīkotas 4 lielas nacionālās skautu nometnes, kurās piedalījās arī ārzemju skauti no **14** valstīm» Skautu starptautiskām nometnēm bija liela nozīme, jo tieši šeit varēja salīdzināt pasaules mērogā skautu fizisko sagatavošanu, morāli, gribas īpašības, kā arī prāta spējas. (116)

Pieņemot skautismu, daudzas pasaules valstis to papildināja ar savām nacionālām īpatnībām. Arī Latvijā skautismam bija savas atšķirības. Jaunākās skautu paaudzes-vilcēnu - nodarbību pamatā bija Kiplinga "Džungļu grāmata". Latvijā mazos skautus pārdēvēja par mazskautiem un viņu nodarbībām piemēroja Valda grāmatu "Staburaga bērni". Tā radušies arī mazskautu pakāpju nosaukumi - staburadzēns, raženais staburadzēns, diženais staburadzēns. (119)

Mazskauti bija apvienoti saimēs (**5** mazskauti + I pirmnieks - vadītājs). Saimes apzīmējumam izmantoja dažādu Latvijā sastopamu koku nosaukumus. Iestājoties mazskautos, zēns kļuva par jaunuļi. Pēc tam, kad viņš bija izturējis pārbaudījumus un darbos pierādījis, ka ir sagatavots, tika nodots mazskauta - staburadzēna zvērests: "Centīšos visiem spēkiem klausīt Dievam, vecākiem un mazskautu likumiem, arvien darīt labas darbus". (**115**)

Formas tērpam piesprauda mazskauta nozīmīti un apsēja tumši zaļu kaklautu. Mazskautu nodarbību pamatā bija rotaļas, kas vingrināja uzņēmību, izturību, godīgumu, ieaudzinaja disciplīnu.

Sasniedzot 10 -II gadu vecumu un nokārtojot attiecīgus pārbaudījumus, zēns pārgāja uz skautu pulciņu. Pēc skautu svinīgā solījuma: "Ar goda vārdu solos, ka visiem spēkiem centīšos izpildīt savus pienākumus pret Dievu un Latvijas valsti, palīdzēt līdzcilvēkiem katrā laikā, izpildīt skautu likumus"

zēns saņēma skauta nozīmi - sudrabotu stilizētu liliju, kura nēsāja pie virskrekla kreisās kabatas. Skautu formas tērps bija šāds - aizsargkrāsas (haki) krekls, bikses (vasarā īsas), ādas josta ar metāla sprādzi, zaļš kaklauts, kura vienā stūrī bija iesiets mežglis, lai neaizmirstu katru dienu izdarīt vienu labu darbu, pusgarās zeķes, tunši ādas apavi, formas cepure - platmale (parādēs, svinīgos gadījumos) vai laiviņa (pārgājienos, ikdienā). Pie formas tērpa skauti nēsāja dažādu pakāpju atzīmes (vadītājs, pulciņa rakstvedis u.c), kā arī arodzīmes (piem., izlūks, nometnes rīkotājs, pavārs, slimo kopējs, fotogrāfs u.c). Virs blūzes kreisās kabatas melnā krāsā bija uzšūtas tik zvaigznītes, cik gadu blūzes valkātājs atradās organizācijā. (**ii9**)

Skautu organizācijas mazākā vienība bija kops (8 zēni + +kopnieks). 2-4 kopi sastādīja pulciņu. Katra kopa apzīmēšanai lietoja kāda meža dzīvnieka, putna vai zivs attēlu. Kopa dzīvnieka siluetu izšūva uz kopa baltā karodziņa un kopa pieņemtās krāsas nēsāja uzšūtas uz formas tērpa kreisās piedurknes. Skautu nodarbību pamatā bija praktiska apmācība, lai jebkurā nelaimes gadījumā, jebkurā situācijā skauts nezaudētu pašsavaldīšanos, spētu palīdzēt sev un citiem cilvēkiem, būtu drošs atbalsts ikvienam. No 17-18 gadu vecuma jaunieši, kuri vēlējās turpināt skautu gaitas, kļuva par palīgiem skautu vadītājiem un propagandēt skautismu sabiedrībā, varēja kļūt par roveriem. Roveri rādīja skautiem priekšzīmi, rosināja un mudināja tos darbam. (**jjg**)

Roveru mazākā vienība bija dzimta (1938.gadā Latvijā bija 138 dzimtas ar 1385 roveriem). Roveru atšķirības zīmes bija - kaklauts ar dzeltenu malu, gari zābaki un rovera iekšējā nūja ar divžubura galu.

Roveru formas tērps bija tāds pats kā vadītājiem (skautu forma + žakete), Mazskautu un skautu pulciņi, roveru dzimta apvienojās skautu vienībā, 3-8 skautu vienības veidoja novadu, 3-10 novadi - apgabalu. Apgabali sastādīja kopēju valsts vienību, (119)

Skauti satiekoties sasveicinājās, spiežot viens otram kreiso roku (jo tā tuvāk sirdij), labo paceļot sveicienam. Ja cepures nebija galvā - pacēla roku pleca augstumā, saņemot pirkstus sveicienam (trīs vidējie pirksti izstiepti, bet īkšķis uz mazā pirkstiņa pāri plaukstai). Ja galvā bija formas cepure, tad sveicināja, labo roku saliecot elkonī tā, lai pirksti gandrīz pieskaras cepurei. Lielais sveiciens (svinīgos gadījumos) - paceļot roku slīpi uz augšu 45° leņķi. Skautu devīze un sveiciens bija: "Skauti, esiet modrit ", atbilde - "Arvien modril" (116)

Skautu organizācijai bija arī savi apbalvojumi - I un II šķiras medaļas "Par dzīvības glābšanu", "Baltās Lilijas" ordenis, "Pelēkā Vilka" ordenis un skautu pateicības zīme "Svastika".

1934.gada 9.maijā pilī notika apspriede par Latvijas Skautu nacionālās komitejas nodibināšanu. Apspriedē vadīja Valsts prezidents K.Ulmanis un izteica vēlēšanos, lai skautisms, kam tik liela nozīme valsts pilsoņu audzināšanā, atrāstu piekrišanu sabiedrības visplašākajās aprindās. Vēlama arī vecāku lielāka interese par skautismu. Tāpēc turpmāk nepieciešama bāze, un šī bāze būtu Latvijas Skautu nacionālā komitejā. Ģenerālis K.Gopers apspriedē atzīmēja, ka skautisms papildina skolas darbu, īpaši jauno pilsoņu lielākas aktivitātes radīšanā, tādā veidā nākot skolai palīgā sagatavot jaunatni praktiskās dzīves vajadzībām. (86,170)

Skautismu Latvijā veicināja virsnieki un studenti, skolotāji šajā darbā piedalījās maz. Valstī vajadzēja vienu skautu organizāciju, skautismam bija jābūt skolas kontrolē, kas vieno jaunatni no visdāžādākām aprindām.

1934. gada 9. maijā nodibināja Latvijas skautu nacionālo komiteju, kura turpināja veicināt skautisma attīstību Latvijā. (86,17(3))

Gaidas.

Gaidas (girl - guides, girl- scouts) ir meiteņu skautu organizācija. Tai 1909. gadā lika pamatus skautisma dibinātāja R. Badena-Paula māsa Agnese (1859.-1945.). Jau 1920. gadā viņas noorganizētā Starptautiskā padomē bija iestājušās 30 valstis. 1930. gadā tika dibināta Starptautiskā gaidu savienība ar centrālo biroju Londonā. Visu gaidu vajadzībām **4** reizes gadā tika izdots žurnāls "The Council Fire". (99,651) Abu Baden-Paulu dzimšanas diena (22. febr.) noteikta par starptautisko gaidu draudzības dienu. Visām gaidām ir kopīga starptautiska zīme un karogs.

Pirmo gaidu pulciņu Latvijā nodibināja 1921. gadā Rīgā. 1922. gada 15. martā tika reģistrēti organizācijas statūti un Latvijas Gaidu centrālā organizācija uzsāka darbu. (115)

Par Latvijas Gaidu organizācijas priekšsēdētāju ievēlēja Justīni **Čaksti**, pirmā gaidu priekšniece bija Vilhelmine Vilka. 1922. gadā bija izveidojušies jau **35** gaidu pulciņi un **vasarā** notika pirmā Latvijas gaidu nometne Mellu*os. (99,652)

No 1925. gada gaidas izdeva savu žurnālu "Gaida". Gaidisma mērķis - palīdzēt meitenēm augt un veidoties garīgā, morālā un fiziskā ziņā saskaņā ar 10 gaidu likumiem un solījumiem.

SKAUTU DARBĪBU LATVIJA RAKSTURO ŠADI SKAITĻI:

<u>Gads</u>	Vienību skaits	Skautu skaits
1917	6	270
1918	7	179
1919	9	201
1920	10	221
1921	14	632
1922	44	1855
1923	76	3279
1924	89	3050
1925	109	3311
1926	118	3259
1927	119	4258
1928	130	4365
1929	134	4642
1930	129	4792
1931	129	5077
1932	120	4982
1933	123	5338
1934	148	6078
1935	186	8016
1936	200	7772
1937	212	7963
1938	205	8114
1939	198	7053

(99,2297)

Pēc vecuma meitenes sadalītas **3** darbības pakāpēs:

- 1) guntinas - **8-10** g.;
- 2) gaidas **II-I6** g. un
- 3) lielgaidas - sākot ar **17** g. vecumu.

Gaidas vienmēr un visur bija gatavas pildīt savu pienākumu pret dzimteni, gatavas palīdzēt ikvienam, negaidot uzaicinājumu, un katru dienu izdarīt vismaz vienu labu darbu. Gaidu devīze: "Esi modrai" (**119**)

1922. gadā V. Vilka piedalījās **2.** starptautiskajā gaidu konferencē Kembridžā, kur Latviju uzņēma par Starptautiskās padomes locekli. **1924.** gadā Anglijā tika sasaukta **I.** pasaules gaidu noņemne, kurā piedalījās **10** Latvijas gaidas. **1926. gadā** delegāte V. Vilka piedalījās **4.** starptautiskā gaidu vadītāju konferencē. (**115**)

Pedagoģe Anna Kļise, daloties atmiņās, pastāstīja par gaidu, skautu un Y7/CA dzīvi vasaras noņemnēs. Noņemnes parasti organizēja jūras vai kāda skaista ezera krastā, kur bija droša un ērta peldēšana. Gaidas, tāpat kā skauti, dzīvoja lielās teltīs, kurās atradās divstāvu guļamvietas. Nekādas apkalpes nebija, visu vajadzēja veikt pašiem: uzstādīt teltis, sakārtot guļamvietas. Pastāvēja stingrs dienas režīms. Pulkst. **7.00** celšanās, tam sekoja telts sakārtošana un ūdens procedūras. Visu to stingro disciplīnu uzturēja skauti-roveri. Pulkst. **8.00** visas noņemnes nostādīšana, kur notika noņemnes dalībnieku pārbaude, dievkalpojums, tika noteikta dienas kārtības darbība. Bet visnepatīkamākais bija tiem, kas pārkāpa disciplīnu. Bungu skaņu pavadījumā paceltajā rokas piedurknē ielēja lielu krūzi auksta ūdens.

Dienas pirmajā pusē pa lielākai daļai notika pārgājieni, dažreiz tie aizņēma veselu dienu. Ja atļāva laika apstākļi, mācīja peldēt. Dienas otrajā pusē risinājās dažādas rotaļas un sacensības volejbolā, futbolā, vieglatlētikā vingrošanā u.c.

Pēc vakariņām sākās visinteresantākais un romantiskākais - visas nometnes saiets pie ugunskura. Šeit katrs varēja parādīt savas spējas deklamēšanā, dziedāšanā, mūzikā un dejošanā.

Sākumā (8 gadu vecumā) latceras stās tītā ja, darbojos YMCA, vēlāk 15 gadu vecumā iedomājos iestāties arī skautos. Starpība bija liela - tāpat kā Grieķijas Spartas un Atēnu sistēmās. Skautos dominēja spartiešu dzīves veids - pašapkalpošanās, norūdīšanās bez ierunu pakļaušanās pieņemtām normām, kārtībai un disciplīnai. YMCA toties bija bagātāka organizācija un līdz ar to varēja radīt lielāku komfortu saviem nometņu dalībniekiem.

Jaunekļu kristīgā savienība (Young Mens Christian Association, YMCA) radās 1844.gadā Anglijā un strauji izplatījās kā Eiropā, tā arī Ziemeļamerikā. Tās sākotnējais uzdevums bija apvienot tos jaunekļus, kas atzīst kristietību un vēlas tai sekot, lai izplatītu ticību arī citu jaunekļu vidū. Bet, strauji augot organizācijas biedru skaitam, pieaugot arī dažādām prasībām un vajadzībām, palielinājās arī YMCA uzdevumi (rūpes par biedru izglītības veicināšanu, veselību un fizisko attīstību). Tad arī izveidojās YMCA trīspusīgais mērķis, kas atainots tās simbolā: cilvēka gara, prāta un miesas harmoniska attīstība un izveidošana.

Cik lielā mērā trīspusīgais mērķis un attiecīgi paplašinātā darbība bija atbilstoša jaunatnes patiesām vajadzībām, vis labāk pierādīja Jaunekļa kristīgo savienību tālāks uzplaukums visā pasaulē,

1878.gadā, VIII Pasaules konferences laikā, jau pastāvēja 2282 savienības ar 126132 biedriem. Šinī konferencē tika dibināta YMCA Pasaules komiteja ar koordinācijas centru Ženēvā. Līdz ar to bija nodrošināts sistemātisks atbalsts, morālā vai materiālā veidā, jau pastāvošām un jaundibināmām savienībām. Pasaules komitejas darbības sekmes vislabāk raksturo skaitļi: 1936.gada 1.janvāri visā pasaulē jau pastāvēja 9222 savienības ar 1579312 biedriem. (58,16)

1920.gadā no ASV YMCA Latvijā ieradās J.Lines, A.Šafhausers un fiziskās audzināšanas speciālists R.Hansens, lai ierosinātu un veicinātu Jaunekļu kristīgās savienības dibināšanu Latvijā. Vinu darbības mērķis bija:

- 1) "sava Kunga valstību izplatīt jaunekļu vidū";
- 2) nākt palīgā Latvijas jaunatnei, kura ar ieročiem rokās cīnījās par savas tautas brīvību un valsts neatkarību, par kristīgo ticību un kultūru.

Latvijas valdība, sabiedrība viņus uzņēma ļoti atsaucīgi, un viņi ar amerikāņiem piemītošo plašo vērienu un enerģiju uzsāka savu darbu.

Sākumā JKS savu darbību izvērta armijā. Šim nolūkam Rīgā (Skolas ielā I un Maskavas ielā 140) un piefrontes joslas pilsētās, kā Daugavpilī, Kārsavā, Rēzeknē, Ludzā tika dibināti karavīru klubi. Darbībai armijā YMCA ir ziedojuši ap Ls 250000. (5829)

Miera laikarties tājoties, YMCA darbs armijā tika sašaurināts •

Uz Ministru kabineta 1922.gada 28.novembra lēmuma pamata YMCA turpināja savu darbību ar vīriešu kārtas jaunatni. Pirmais pasākums bija četru rotaļu un vingrošanas laukumu organizēšana. Šiem Rīgā visiem pieejamiem un lietpratēju vadītiem rotaļu un vingrošanas laukumiem bija liela popularitāte un līdz ar to arī sociālā nozīme. Ar šiem pasākumiem YMCA darbinieki sāka arī realizēt izvirzīto mērķi - vaicināt pareizi nostādīta un izprasta sporta izveidošanu ne tikai šaurās sportistu aprindās, bet arī plašākās iedzīvotāju masās.

Ar rotaļu un vingrošanas laukumu nodibināšanu bija likti pamati YMCA fiziskās audzināšanas darbam, drīz pēc tam noorganizējās vieglatlētu sekcija, kā arī pirmās futbola, volejbola un basketbola vienības.

Rudenī YMCA iekārtoja un atvēra saviem biedriem pagaidu kluba telpas, Tērbatas ielā **4**, bet drīz tās kļuva par šaurām lielajam apmeklētāju skaitam. Radās neatliekama vajadzība pēc plašāka jaunatnes nama, un šim nolūkam ASV YMCA ieguva Rīgā, Jura Alunāna ielā **7**, plašu gruntsgabalu ar glītu namu, kuru attiecīgi pārbūvēja. **1923.** gada janvārī ASV sūtnis Latvijā, YMCA ilggadējais draugs Fr. V. B. Kolemans savas tautas vārdā nodeva atslēgas Valsts prezidentam Jānim Čakstem, YMCA aktīvam atbalstītājam. Ar pāriešanu savā namā, kāda līdzīga nebija nevienai jaunatnes organizācijai Latvijā, YMCA darbība vēl vairāk paplašinājās, biedru skaits turpināja strauji pieaugt. **(18,29)**

Pateicoties Rīgas pilsētas pašvaldības atbalstam, arī sporta laukuma trūkums YMCA plašai fiziskās audzināšanas programmai tika novērsts. Rīgas pilsētas un YMCA 1923.gadā noslēgtais līgums deva YMCA iespēju izbūvēt savu stadionu Ķieģeļu ielā. Izbūves darbi lielo izdevumu dēļ gan

ieilga līdz 1928.gadam, toties YMCA stadions bija uzskatāms par lielāko Rīgā.

Sporta laukumā bija ierīkoti divi tenisa, divi futbola, viens rokasbumbas, viens rotaļu laukums un skrejceļš, uzcelta tribīne ar 1000 sēdvietām, garderobes telpām, kanceleju un dzīvokli pārzinim. Sporta laukuma izbūvi JKS ir veikusi vienīgi ar ASV YMCA un saviem līdzekļiem, ieguldot šajā pasākumā Ls 70000. (18,30)

Līdz ar nama iegādāšanos un sporta laukuma izbūvi bija doti priekšnoteikumi YMCA kustības nodrošināšanai un ne-traucētai darbībai nākotnē. ASV YMCA uzskatīja savu uzdevumu par paveiktu, tāpēc ka Rīgas YMCA bija radīts interesentu un aktīvu biedru kodols, kas varēja uzņemties atbildību par jaunekļu kristīgās kustības turpmāko likteni Latvijā.

1923.gada 25.aprīlī radās Latvijas jaunekļu kristīgā savienība. To dibināja L.Bode, A.Ēverss, A.Glāznieks, Rīngolds, R.Ealnings, A.Sumbergs, J.Šmits, O.Taube un V.Voits.

Latvijas JKS bija MCA tiešā pēcnācēja un turpināja lietot arī kustības starptautiskā saīsinājuma nosaukumu - YMCA.

Pirmajā valdē - ievēlēja L.Ausēju, P.Bērziņu, K.Brandtu, **V.Skubinu**, Jošmitu, V.Voitu un savienības priekšnieka amatā J.Šmitu. (58,28)

Lielu palīdzību patstāvīgajai Latvijas Jaunekļu kristīgai savienībai ir snieguši ASV YMCA padomdevēji B.Lewis, J.Greiners un O.Prēderiksens, (58,29)

YMCA darbā tika iesaistīti un jaunatnes darbam sagatavoti vietējie darbinieki: **E.Lapiņš**, J.Muuls, R.«Radziņš», B.Roze, J.Šadeiko un J.Zariņš.

Darbinieki - sekretāri tika apmācīti Baltijas valstu YMCA vasaras skolā un ASV un Šveices YMCA starptautiskās augstskolās.

No ilggadējiem darbiniekiem jāpiemin Ā,Grasis un Dr, P.Karpovičs,

JKS žurnālā "Trīsstūris" 1926.gada 10.numurā bija rakstīts par Ādolfu Grasi saistībā ar jaunas profesijas izveidošanu YMGA, No zēnu darbinieka prasīja vairāk nekā no skolotāja,viņam bija jābūt ne tikai vadītājam nopietnās mācībās,bet arī istam zēnu draugam,kā spēlēs un sportā,tā visās dzīves grūtībās,

Ā,Grasis bija viens no JKS pirmajiem biedriem. Apmeklējot vingrošanas kursus,viņš,pateicoties savām spējām,jau pēc īsa laika ieņēma līdera vietu,kā labprātīgs darbinieks apmācīja citus.

Vingrošana un sports bija Ā.Graša iemīļotā nodarbošanās - 1922,gadā Latvijas "spalvas svāra", ne vairāk par 57,152 kg, meistars boksā, 1923,gadā spēlēja futbolu JKS I komandā un nodibināja pirmo basketbola komandu Latvijā,popularizēja volejbolu,kā viens no Latvijas labākajiem basketbolistiem spēlēja valsts komandā un kā vienīgais Latvijas pārstāvis vairākkārt piedalījās Baltijas valstu - ASV basketbola sacīkstēs ,

Viens no pirmajiem YMCA biedriem Ādolfs Grasis izveidoja^ par izcilu pedagogu,fiziskās audzināšanas un sporta speciālistu Latvijā,ir daudzu grāmatu autors.

Turpmāko darbu Latvijas JKS veica reliģiskās izglītības un fiziskās audzināšanas nozarēs,to piemērojot divām vecuma grupām-zēniem līdz 17 gadu vecumam,jaunekļiem un pieaugušiem. Fiziskās audzināšanas nozarē JKS bija attīstījusies ļoti rosīgi. Nebūs pārspīlēti teikts,ka JKS ir piederējusi reformatora loma Latvijas sporta dzīvē.

Pirmskara laikmetā dominējošie sporta veidi bija vieglatlētika un smagatlētika sporta biedrībās un "aparātu" (rīku) vingrošana skolās. No spēlēm bija pazīstami vai vienīgi futbols un teniss, pie kam pašu spēlētāju skaits bija ļoti ierobežots»

YMCA darbinieki pēckara gados ir bijuši pirmie Rietumeiropas un Amerikas lielā sporta centru vēstneši Latvijā.
.sports-mas^{1*}

Viņi atveda jaunu mērķi: fiziskajai audzināšanai, sports - masu veselības nostiprināšanai, sports - masu rakstura izkopšanai. Viņi ienesa sporta aprindās un dzīvē arī jaunu uzskatu - sporta spēles ir fiziskās audzināšanas labākais līdzeklis. JKS arī izdevās īsā laikā ieviest agrāk nepazītas spēles - volejbolu, basketbolu, rokasbumbu, beisbolu un masu rotaļas, pie kam īpaši iecienītas kļuva volejbols un basketbols.

1920.gadā pirmajās vingrošanas grupās volejbolu spēlēja zālē, bet 1921.gada vasarā sāka spēlēt ārā uz laukumiņa pie pasta un Viestura dārzā. 1921.gadā notika arī pirmās ievērojamās sacīkstes starp Rīgas un Rēzeknes YMCA komandām. Nākošās, jau starptautiskās sacīkstes, notika 1922.gadā Jaunatnes svētku laikā ar Tallinas un Tērbatas jaunatnes volejbola komandām. (YMCA labākais sastāvs - V.Mūzis, G.Kruglovs, A.Riekstiņš, V.Mihailovs, V.Ņikitins, Ā.Grasis). (84)

Sākot ar 1924.gadu, JKS rīkoja vidusskolu meistarsacīkstēs. Pirmo meistarnosaukumu no 7 skolām ieguva Rīgas pil-sētas I.vidusskolas komanda.

1925.gada vasarā volejbols jau tika spēlēts visos JKS laukumos: Ķieģeļu ielā, Strūgu ielā, kā arī Savienības sētā un Torņakalna nodaļā.

Vidusskolu meistarsacīkstēs volejbolā JKS rīkoja katru gadu (1924.-1940.).

1925.gadā JKS bija 3 jauniešu un I zēnu komanda futbolā. (83)

Katru gadu (no 1925.g.) JKS vadībā notika Rīgas vidusskolu meistarsacīkstēs futbolā.

1925.gadā pirmajās vidusskolu meistarsacīkstēs futbolā uzvarēja 2.vidusskolas komanda un ieguva JKS gada balvu un Rīgas vidusskolu meistara nosaukumu futbolā.

Kopš 1923.gada JKS regulāri rīkoja vasaras nometnes zēniem vecumā no 12 līdz 17 gadiem. JKS nometnēs zēni nostiprināja veselību, ieguva spēku, spēlēs un sportā attīstīja stingru gribu un izturību, tika apmācīti peldēšanā, pieradināti pie kārtības. JKS izdevumā "Trīsstūris" 1927.gada 3.nr. bija rakstīts: "Nometne ir zēnu paradīze, kur realizējas katra īsta zēna sapņi par romantisko dzīves veidu meža biežoknī, kur dienas pilnas aizraujošu spēļu, sacīkšu un sporta, vakari zem meža šalkoņas tiek pavadīti pie uguns-kura ar stāstiem un naktīs pajumti dod teltis".

No 1926.gada ASV YMCA turpināja finansēt tikai speciālus mērķus - vasaras skolu, darbinieku izglītību, JKS izdevniecību un daļēji sporta laukuma izbūves pabeigšanu.

Turpmāk JKS rīkoja ik gadus līdzekļu vākšanas nedēļas, un liels bija sabiedrības atbalsts, rezultāti svārstījās starp Ls 10000 - Ls 20000, kas bija 25-35% no Savienības gada budžeta. (58)

No JKS dibinātajām pirmajām volejbola un basketbola komandām izveidojās visu valsti aptveroša Latvijas basketbola (arī volejbola) savienība, kurā ietilpa ap 200 dažādu patstāvīgu sporta biedrību.

Latvijai iegūstot Eiropas meistartitulus basketbolā, laikraksts "Rīts" rakstīja: ".,» Ja pēdējās dienās Latviju pāršalca sajūsmas vilnis,kaļ Rīgā atlidoja ziņa,ka Latvija izcīnījusi Eiropas basketbola meistara titulu Ņenēvā,tad mēs nedrīkstam aizmirst,ka basketbola sportā mūsu skolotāji bijuši Amerikas darbinieki- dr,Andersons un droGreiners, kuri būdami JKS darbinieki,popularizēja šo sporta veidu Latvijā",

JKS ar savu sporta laukumu sekmēja sporta attīstību Latvijā, Treniņiem un sacīkstēm bez pašu komandām to pastāvīgi izmantoja vēl kādas 10 citas biedrības,

JKS ir bijusi arī pirmā,kas noorganizēja futbola, volejbola un basketbola eksterņus turnīrus citu biedrību komandām,vidusskolām un neorganizētai jaunatnei. Dalībnieku skaits turnīros sniedzās simtos, 1927,gadā JKS ir ierosinājusi un aktīvi līdzdarbojusies Fiziskās audzināšanas nedēļas sarīkošanā,lai veicinātu pareizu uzskatu par sporta mērķiem,būtību un nozīmi jo plašās aprindās. Šīs nedēļas turpmāk tika rīkotas periodiski Izglītības ministrijas pārziņā,piedaloties visām galvenajām sporta organizācijām.

Daudz vērības tika piegriezts arī dzimtenes apceļošanai. Šim nolūkam pastāvēja Tūristu klubs,kas gadiem ilgi rīkoja izbraukumus ar lielu dalībnieku skaitu. Tūristiem iebraucējiem bija iekārtota tūristu mītne ar **60** vietām, **1935ogadā** mītņi izmantoja **1631** tūrists,

Latvijas Jaunekļu kristīgā savienība ir laidusi dziļas saknes Latvijā, 1930,gadā bija viens tūkstotis zēnu, jaunekļu un vīru - YMCA biedru,vairākkārt lielāks apmeklētāju skaits izmantoja tās pasākumus un sporta iekārtas. Savienības bija nodibinātas Rīgā,Tukumā,Babītē,"Ventspilī un Valkā,

Latvijā no 1921. gada marta darbojās arī Jauno sieviešu kristīgā savienība (Young Women Christian Association, YWCA). Organizācijai bija līdzīgi mērķi un uzdevumi kā YMCA.

Tajā uzņēma visu tautību kristīgās jaunietes. Pastāvēja jaunatnes nodaļas-rezerves meiteņu klubi, kuru dalībnieces, sasniedzot 18 gadu vecumu, pārgāja uz pieaugušo klubiem. Rezerves meitenēm bija sava forma - tumši zili svārki, balta blūze un rudzupuķu zils kaklauts. Visa darbība bija organizēta klubos, kur meitenes un jaunietes nodarbojās ar rokdarbiem, pašdarbību un sportu.

1928. gadā Latvijas YWCA bija 17 jaunatnes un 14 pieaugušo klubi.

Savienība organizēja dažādus kursus, kuros trūcīgas jaunietes un sievietes īsā laikā un par nelielu samaksu varēja apgūt kādu specialitāti (mašīnrakstīšanā, stenogrāfijā, frizēšanā, šūšanā, cepuru un mākslīgo ziedu gatavošanā u.c.).

Savienībai Rīgā piederēja arī pansija (internāts) tām meitenēm, kuras no laukiem iebrauca pilsētā mācīties.

Regulāri tika arī rīkotas vasaras nometnes.

1935. gadā abas organizācijas - YMCA un YWCA apvienojās.

Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā 1923. gadā - d. Mednis raksta: "YMCA ir simpātiska iestāde, ka tā pelna, lai to pazīst un saprot. () Šādas organizācijas mums ir vajadzīgas, tāpat kā mums ir vajadzīgi ārsti, kamēr ir cilvēki, kas cieš no slimībām un kuru dzīvība ir briesmās. Bet vēl labāka lieta ir cilvēkus no slimībām izsargāt. Mums ir vajadzīgas iestādes tiem, kas krituši noziegumos, bet ne mazāk vajadzīgas mums ir arī iestādes, kuras kā mūris sargātu cilvēkus no nelaimes gadījumiem uz dzīves ceļa. YMCA ir šāds mūris ." (81)'

Mazpulki bija lauksaimnieciska rakstura jaunatnes ārpus-skolas izglītības organizācija Latvijā, kuras mērķis - stingra rakstura, pareizas darba izpratnes, darba un savas tēvzemes mīlestības ieaudzinašana jaunatnē»

Pirmās lauku jaunatnes organizācijas radās Amerikā, kur 1902»gadā nodibināja pirmo jaunatnes lauksaimniecības klubu kukurūzas audzēšanai» Kustība strauji vērsās plašumā, un 1914»gadā lauksaimniecības klubos bija apvienoti jau 91000 zēnu un 33000 meiteņu» Ar laiku šādas organizācijas izveidojās arī Eiropā - Zviedrijā, Norvēģijā, Dānijā, Holandē, Beļģijā u.c. 1929.gadā laikrakstā "Brīvā zeme" bija publicēts amerikāņu rakstnieka Fr. Keisa stāsts "Zem baltzaļā karoga", stāstā attēlotā Amerikas jaunatnes dzīve mazpulkos guva plašu atbalstu latviešu sabiedrībā. Šajā stāstā arī pirmo reizi lietots vārds mazpulks - jaunatnes kluba vietā.

Ar Latvijas lauksaimniecības centrālbiedrības un Ministru kabineta atbalstu 1929.gada 8.novembrī Ezerē pie sešklasīgās pamatskolas izveidoja pirmo mazpulku Latvijā, kuru vadīja šīs skolas skolotājs R. Kalniņš. 1930.gada pavasarī nodibinājās vēl **15** mazpulki ar 211 dalībniekiem.

Mazpulki apvienoja valstiski un nacionāli domājošo jaunatni, ieaudzīnot tēvzemes mīlēstību, stingru, nelokāmu raksturu, darba prieku un pareizu darba izpratni, ko panāk,

A) audzinot mazpulku dalībniekus

- a) par veseliem, patstāvīgiem, uzņēmīgiem un iecietīgiem cilvēkiem;
- b) par apzinīgiem sabiedriskiem darbiniekiem, par gadīgiem un uzticamiem Latvijas pilsoņiem;
- c) par lauku dzīves un darba mīļotājiem un saprātīgiem darītājiem.

B) sekmējot jaunus saimnieciskus panākumus un veicinot sināšanu izplatīšanu tautā.

Mazpulku organizāciju raksturīgākās iezīmes:

- mazpulkos darbu dara labprātīgi, ar prieku,
- viss notiek sacensībā,
- visi uzdevumi jāveic patstāvīgi,
- mazpulku darbs tiek vērtēts, izstādīts, godalgots,
- sacensībās jāmacās paškritika, jālikvidē skaudība, jāmacās darbu darīt vēl labāk. (12)

Gan plašā mazpulku idejas propaganda, gan pašu mazpulku dalībnieku pienākumi bija pamatā tam, ka **1931.** gada pavasarī darbu uzsāka jau **1025** dalībnieki, apvienoti **61** mazpulkā.

1932. gadā darbojās **98** mazpulki ar **1403** dalībniekiem, **1933** gadā - **183** mazpulki ar **2102** dalībniekiem, **1934.** gadā - **377** mazpulki ar **5846** dalībniekiem, **1939.** gadā - **40083** dalībnieki. (98)

Sākot ar **1931.** gada februāri, sāka iznākt žurnāls mazpulku dalībniekiem "Mazpulks", bet ar **1936.** gadu žurnāls mazpulku vadītājiem un audzinātājiem - "Vadītājs". Sākot ar **1935.** gadu, visu mazpulku vadību pārņēma Latvijas Lauksaimniecības kamera. Mazpulki kļuva par plašāko jaunatnes organizāciju visā Latvijā.

1935. gadā Rīgā notika pirmā mazpulku vadītāju kopsanāksme. Ieradās **850** mazpulku vadītāji no visas Latvijas, kas reprezentēja **16000** mazpulku dalībniekus. (91)

Sanāksmē referēja prof. A. Tentelis par tematu "Ko senatne rāda un māca". Runāja rakstniece Ausma Roga par tematu "Mazpulks, mājā un ģimenē".

Inspektora M. Štāla ziņojumā saistoši tika runāts par tautskolotāju kā mazpulku audzinātāju.

Skolotājamkā mazpulku vadītājam jāieaudzina jaunatnē,
ka dzīvē ir vērtības, kuras vienmēr paliek patiesas -

- 1) materiālie dārgumi}
- 2) sabiedriskie iestādījumi*
- 3) garīgie dārgumi: ģimene, dzimtenes mīlēstība, vecāki,
pienākumi pret sevi un ģimeni, latvju tautu, dzimto
zemi, valsti ..karogu, (gj)

Bija arī referāts par jaunas nozares ieviešanu mazpulku darba
programmā - fizisko un militāro audzināšanu»

Mazpulku emblēma un krūšu nozīme bija zaļa četrlapaina
āboliņa lapiņa.

Četras āboliņa lapiņas, saskaņā ar mazpulka dalībnieka
svinīgā solījuma tekstu, nozīmēja - prātu, sirdi, rokas, veselību,
ko mazpulka dalībnieks solās ziedot savai tautai un valstij.

Mazpulka karoga krāsas bija - puse balta, puse zaļa.
Mazpulka dalībnieki nēsāja īpašus formas tērpus pelēkā krāsā
ar zaļu rotājumu. Zēniem krekls ar divām kabatiņām, prievīte,
bikses - no ceļgala šauras, kājai pieguļošas, pusgarās zeķes ar
zaļu svītru augšējā atlokā, melnas ādas kurpes, žakete ar maziem
atlokiem. Meitenēm kleita, kas sastāv no divām daļām (jostas
vietā daļas sapogājamas, pogājumu noslēdz zaļa ādas
josta). Pie vieniem un tiem pašiem svārkiem var nēsāt blūzi
vai virskreklu. Blūzei rotājums - zaļa auduma apkakle un ap-
roces, ap kaklu prievīte. Svārku priekšpusē divas kabatas.
Pelēkas zeķes un melnas ādas kurpes. (117)

Jaunatnes Sarkanais Krusts (JSK) bija starptautiska
organizācija, kas dibināta Pirmā pasaules kara gados Kanādā kā
bērnu un jaunatnes palīdzības kustība karavīriem, sagatavojot
frontei pārsienamos, apģērba un pārtikas paciņas.

Pēc kara JSK dalībnieki palīdzēja karā cietušo valstu bērniem, tādā veidā šis kustības idejas izplatījās arī Eiropā. Pasaules Jaunatnes Sarkanais Krusts ar saviem līdzekļiem palīdzēja vairāku (arī Latvijas) jaunu nodaļu veidošanos un darbības uzsākšanu. Latvijas Jaunatnes Sarkanā Krustu (LJSK) nodibināja 1923.gada 24.oktobrī. (119)

LJSK galvenie uzdevumi bija - rūpes par bērnu un jaunatnes veselību, skolēnu pašdarbības un savstarpējas palīdzības veicināšana, draudzīgu sakaru nodibināšana ar citu valstu skolu jaunatni. Skolu pulciņu darbības pamatā bija princips: bērni - bērniem, JSK devīze bija : "Draugs un Palīgs".

LJSK pulciņos uzņēma zēnus un meitenes no 8 gadu vecuma, bet arī tie bērni, kuri vēl nebija sasnieguši šo vecumu, varēja darboties pulciņos. Viņu nodarbības bija vienkāršas, bērni apguva pulciņu darbības pamatus, pierada pie personīgās higiēnas, mācījās izprast, kas ir labdarība, u.c. Viņu nodarbību pamatā bija tā sauktā veselības rotaļa.

No 8 gadu vecuma varēja iestāties pulciņā, nododot JSK biedra solījumu: "3s apsolos rūpēties par savu un citu veselību, palīdzēt slimiem, veciem un trūcīgiem, draudzīgi izturēties pret visiem". Pēc zināma laika, kad jaunais pulciņa biedrs bija pierādījis, ka ir cienīgs būt JSK dalībnieks, viņš saņēma nozīmīti - baltu, apaļu, ar sarkanu krustu vidū un burtiem - L.J.S.K.

Parasti JSK pulciņi bija izveidoti skolās, un tos vadīja skolotāji. 1928.gadā **300** skolās darbojās JSK pulciņi ar **22000** biedriem, 1932.gadā - jau 511 skolās. (119)

JSK pulciņu biedri rūpējās par tīrību un kārtību mājās, klasē, skolā, organizēja siltu brokastu izsniegšanu skolās, šuva

veļu, adīja zeķes un cimdus trūcīgiem bērniem, zēni savās darb-
nīcās izgatavoja dažādus saimniecībā noderīgus priekšmetus,
bērni stādīja kokus, apkopa dārzus, ierīkoja maziem bērniem
rotaļu laukumus, u.c. Bez tam LJSK pulciņu biedri apmainījās
ar vēstulēm, zīmējumiem, rokdarbiem, dāvanām un izstādēm ar
citu valstu skolēniem» Bieži pulciņu dalībnieki dfevās ekskur-
sijās pa Latviju vai ārzemēm»

LJSK Centrālā komiteja rīkoja lekcijas par dažādiem
zinātniskiem un praktiskiem jautājumiem, rīkoja vasaras no-
metnes, izsniedza skolu JSK pulciņiem pabalstus dažādu pasā-
kumu organizēšanai, ekskursijām u»c» **1931**»gada sākumā tika
uzņemta filma "Draugs un palīgs", kuru izmantoja JSK ideju
propagandai skolās. (119)

LJSK izdeva skolu jaunatnes žurnālu "Latvijas Jaunatne"»
SSS jaunie, vēlāk sarkanie pionieri.

Strādnieku skautu pulciņi pastāvēja daudzās valstīs-
Čeho**Slovākijā**, Austrijā (sarkanie vanagi), ASV, Vācijā, Polijā.
Tie bija izveidoti pie sociāldemokrātiskām strādnieku organizā-
cijām kā pretstats tā sauktajiem pilsoniskiem skautiem, kā
bērnu un jaunatnes organizācija cīņai par strādnieku lietu.

1923.gada decembrī Latvijā pie Strādnieku sporta sa-
vienības (**SSS**) izveidoja Strādnieku skautu organizācijas ko-
misiju T.Lakoviča vadībā, kura izstrādāja pagaidu darbības
noteikumus bērnu organizācijai, par paraugu ņemot skautus.
Šo projektu stingri kritizēja **SSS** galvenā valde ar Bruno
Kalniņu priekšgalā. Projekts tika radikāli pārlabots, izvei-
dojot šo organizāciju uz "stingri sociālistiskiem un strād-
niecības pamatiem". Pieņēma tās nosaukumu - jaunie pionieri,
bet 1929.gadā nosaukumu mainīja-sarkanie pionieri. 1924.gada
23»jūlijā pirmie pionieri nodeva svinīgo solījumu :

"Ar goda vārdu solos būt uzticīgs Latvijas demokrātiskai republikai«strādniecības mērķiem un apņemos izpildīt visus pionieru likumus". (43,**272**)

Pirmie pulciņi izveidojās Rīgā, Ventspilī, Liepājā, Tukumā.

1925.gadā Latvijas valdība slēdza Strādnieku sporta savienību un jaunie pionieri pārgāja kā sekcija jau laibinātājā sociāldemokrātiskajā jaunatnes organizācijā "Strādnieku sports un sargs" (SSS). SSS un jauno pionieru organizācijas vadītājs bija Bruno Kalniņš.

1926.gadā Latvijā bija 19 pionieru pulciņi ar **600** biedriem, 1933.gadā - 2092 pionieri. Pionieros uzņēma zēnus un meitenes no **6** gadu vecuma.

Pionieri tika sadalīti 3 šķirās (vēlāk divās):

6 - 8 gadi - III šķira, 8-13 gadi - II šķira, 13-17 gadi - I šķira. Katrai šķirai bija sava darbības programma, un pārejai uz nākošo šķiru bija jāiztur zināmi pārbaudījumi.

Jauno pionieru mazākā vienība bija kops (8 pionieri + kopnieks). Trīs kopī sastādīja pulciņu. Pulciņi bija apvienoti apgabalos. (119)

Jauno pionieru karogs bija sarkans, vienā pusē SSS nozīme un uzraksts "Biedrs S.S. un S", otrā pusē pionieru devīze - "Bsi modrs." Arī katram kopām bija savs karodziņš. Pionieru sveiciens bija tāds pats kā skautiem. (**43,40**)

Jaunajiem pionieriem bija savs formas tērps tumši zilā krāsā - zēniem blūze, īsās bikses (ziemā garās), kaklauts, melnas zeķes ar zaļi - sarkani - zaļu svītru uz augšējā atloka. Meitenēm - svārki ar ielocēm, blūze, kaklauts, garās zeķes, tumši apavi. Kaklauta krāsa katram novadam bija sava: Rīgā - zaļa, Vidzemē - oranža, Kurzemē un Zemgalē - rudzupuķu zila, Latgalē - violeta. (119)

No 1927«gada decembra visiem pionieriem noteica vienu kaklauta krāsu - purpursarkanu. Zēni un meitenes uz formas tērpa kreisās piedurknes nēsāja SSS nozīmi,

1927«gadā Bolderājā sāka darboties pirmais jūras **pionieru** pulciņš. **Šiem** pionieriem formastērpā bija matroža blūze un matroža cepure **ar** uzrakstu "SSS jūras pionieris".

Sarkanie pionieri ļoti kritiski izturējās pret tā sauktajām pilsoniskajām bērnu organizācijām -skautiem,gaidām,aktīvi karoja pret Latvijas nacionālām jaunatnes organizācijām,kā arī pret komunistiska novirziena bērnu un jaunatnes organizācijām.

Organizācija izdeva savu žurnālu "Sarkanais Pioniera", Daudz rakstu par pioniera organizāciju bija publicēts arī žurnālā "Strādnieku Sports un Sargs". 1934.gadā sarkano pionieru organizācija beidza pastāvēt.

Jaunie pionieri.

1927»gadā Komunistiskās jaunatnes akciju centrs nolēma izveidot bērnu organizāciju - jaunie pionieri,lai audzinātu sev maiņu un rezervi - apzinīgus strādnieku šķiras cīnītājus. Par pirmo pionieru vadītāju apstiprināja komjaunieti - Austru Ivanii Jaunajos pionierus darbojās apmēram **50-60** bērnu, vecumā no 9 līdz **16** gadiem. (43,22)

Pionieri gatavoja **referā**^tus par revolucionāriem svētkiem,par šķiru cīņas jautājumiem,kolektīvi gatavoja sienas avīzes,nodarbojās **ar** māksliniecisko pašdarbību.

Jaunie pionieri aktīvi piedalījās strādnieku svētkos, I.Maija demonstrācijās, 1928.gada rudenī palīdzēja komjauniešiem izlīmēt saeimas vēlēšanu plakātus **ar** aicinājumu balsot par strādniecības sarakstu. 1928.gada beigās organizācija legālo darbību pārtrauca un turpmāk darbojās nelegāli.(45,26)

Latvijas vanagi.

Militāra organizācija, dibināta 1921.gada martā. Organizācijā lielu vērību pievērsa fiziskajai audzināšanai un militāro zināšanu iegūšanai. Organizācijas devīze: "Stāvēt stipri par Latviju."

Latvijas vanagos uzņēma zēnus un meitenes no 6 gadu vecuma. Tie bija mazie apogi. Pēc pārbaudījumu nokārtošanas sekoja ieskaitīšana vanagos. Nākošās pakāpes bija: vanags - izlūks, vanags - šķēpraidis, vanags - ugunvedis, vanags - vadonis, vanags - virsvadonis un augstākā pakāpe - vanags - virsaitis. Meitenēm pakāpes bija šādas: vanadze, vanadze - censone, vanadze - lidone, vanadze - virsvadone. Vanagu prezidents bija Lāčplēša kara ordeņa kavalieris vanags - virsaitis Markus Ozols. 1938.gadā organizācijā bija 8000 dalībnieku. Organizācijā bija arī jūras vanagi, kuri lielāku vērību pievērsa peldēšanai, burāšanai. **(114)**

Vanagi aktīvi piedalījās dažādos pasākumos - Spodrības nedēļās, pilsētu uzkopšanā, Meža dienās, kā arī sporta sacensībās.

Organizācija izdeva savu žurnālu "Vanags". Latvijas vanagu izdevumā "Vanags" 3.Semaško rakstā "Kas vanagiem jāzina par fizisko kultūru" norādīja, ka garīgā kultūra vien nevar apmierināt mūsdienu cilvēku, un tāpēc kļūst pilnīgi saprotams, kāda nozīme ir fiziskajai kultūrai ar savu vispusīgo darbības lauku» Vanagu organizācijas balsts jau no dibināšanas slēpās galvenokārt fiziskās kultūras labvēlīgā ietekmē uz cilvēka organismu. Vingrošana un atlētiskais sports spējuši izveidot ne vien atsevišķus pilsoņus, bet arī stiprināt vanagu organizācijas idejiskos centienus» Vingrošana arvien ir bijusi vanagu darbības pamatā» Atlētisko sportu varētu uzskatīt tikai kā vingrošanas secinājumu» Tāpēc arī vanagiem, vairāk kā citiem, jābūt informētiem par vingrošanu, vingrojurnu noteikšanu, to

klasifikāciju utt. (89)

Latviešu Nacionālā jaunatnes savienība (LNJS), izveidota 1920.gada jūnijā.

Organizācijas galveno uzdevumu tās dibinātājs Jānis Stelmahers raksturoja šādi - modināt jauniešos mīlestību un cienu pret savu tautu un zemi, atbrīvojot jaunatni no visām svešām, latvju tautai uzspiestām un nepiemērotām paražām un rakstura īpašībām.

Organizācija bija ļoti populāra jaunatnes vidū, 1928.gadā tai bija 93 nodaļas ar 10000 biedriem, 1937.gadā jau 165 nodaļas. (119)

1923.gadā LNJS atvēra Rīgā Angļu-amerikāņu koledžu, lai sagatavotu praktiskus angļu valodas speciālistus tirdzniecības iestādēm, bankām, konsulātiem. LNJS atvēra savu kinoteātri bērniem un jauniešiem, lai pasargātu tos no nevēlamām un kaitīgām ietekmēm.

LNJS ietvaros darbojās skautu un gaidu pulciņi; 1920.gada vasarā savienība sarīkoja pirmos skautu vadītāju kursus. Savienības pārziņā darbojās arī 38 kori, 15 orķestri, 10 lasītavas, 22 bibliotēkas, 26 sporta pulciņi. LNJS izdeva žurnālu "Dzintarzeme" un rakstu krājumu "Latvju Jaunatne". (119)

Latvijas Jaunatnes savienība, dibināta 1917.gadā, atjaunota 1920.gadā. No 1925.gadā-Centrālā latviešu jauniešu savienība. (LI9)

Būdama bezpartejiska, organizācija tiecās apvienot visu latviešu jaunatni, rūpējoties pār tās izglītību, kulturālo un fizisko attīstību, audzinot jaunatni par apzinīgiem, morāli stipriem, spējīgiem un brīviem Latvijas pilsoņiem. 1928.gadā savienībai bija 24 nodaļas ar vairāk nekā **1000** biedriem.

Latviešu jaunatnes savienība nodibināja Latvijas Tautas universitāti, LJS Valodu institūtu, vidusskolu. Savienībā darbojās dažādas sporta, pašdarbības u.c. sekcijas. LJS īpaši veicināja gaidu un skautu kustību. (119)

Laifu brigāde.

Organizācija dibināta Anglijā 1899. gadā, Latvijā darbojās no 1925. gada septembra. Tās izveidotājs Latvijā bija inženieris Rūdolfs Putnaērglis, **kas** organizēja laifu pulciņus pēc angļu parauga, ar mērķi - audzināt jaunatni par veselīgiem, patstāvīgiem, krietniem un kristīgiem pilsoņiem. Laifu devīze: "To save lifel" - "Sargi dzīvībul" Gada laikā pulciņi izveidojās Rīgā, Ventspilī un Liepājā. Atzīstot sevišķi lielo reliģijas nozīmi un vērtību jaunatnes audzināšanā, Laifu brigāde pulciņus atvēra tikai pie izteikti kristīgām organizācijām un kristīgām (galvenokārt baptistu) draudzēm. Obligāta prasība bija - visiem organizācijas dalībniekiem jābūt pilnīgiem atturībniekiem un nesmēķētājiem, kā arī jāapmeklē svētdienas skola. Pēc uzbūves un darbības veida Laifu brigāde bija līdzīga skautiem, bet vispusīgās attīstības un sporta programmu ziņā - YMCA. Bez tam pulciņu dalībniekus vēl apmācīja dzīvības glābšanā nelaimes gadījumos uz ūdens, ugunsgrēkos, kā arī pirmās palīdzības sniegšanā. Katrs laifs ietilpa posmā (8 laifi + posmi nieks), posms - pulciņā, pulciņš - novadā, novads - Latvijas Laifu brigādē. (JI9)

Mazie laifi bija apvienoti baros. Laifu simbols bija glābšanas riņķis, un mazie laifi, iekāpjot glābšanas riņķī, deva solījumu: "Apsolos būt čakls un paklausīgs saviem vecākiem, krietns un uzcītīgs skolā, mīlēšu Dievu un visus cilvēkus". No 12 gadiem zēnus un meitenes uzņēma laifu pulciņā, no 18 gadiem - dižlaifos.

Lai laifi varētu vispusīgi pilnveidot sevi, bija izstrādāta īpaša programma, kas balstījās uz **tā** saukto četrstūri - SSSS - Sanctitas (religija), Statura (fiziskā attīstība), Sapientia (intelektuālā attīstība), Sodalitas (sociālā programma). Laifiem bija arī savas arodzīmes, kuras viņi saņēma pēc nokārtotiem pārbaudījumiem.

Laifu formas tērps bija tumši zilā krāsā. Zēniem blūze, īsās bikses, formas cepure-laiviņa, balta plecu soma ar platu siksnu, ādas josta, sarkans kaklauts. Meitenēm - blūze, svārki, formas cepure - platmale ar mazām maliņām, balta plecu soma, kaklauts. Pēc laifu solījuma nodošanas zēni un meitenes saņēma baltas plecu somas un sarkanus kaklautus, kas nozīmēja: "Ar šķīstu sirdi un karstu mīlestību krūtīs iet dzīvē savus jaunos laifu pienākumus veikt", (ijg)

Vasarās laifu brigāde organizēja nometnes. Sākot ar 1927.gadu, iznāca Latvijas Laifu brigādes žurnāls "Dzirkstelīte".

Saulstari.

Organizācijas mērķi un uzdevumi bija tādi paši kā laifiem. Ja laifi bija dzīvības sargi, tad saulstari bija dzīvības veicinātāji.

Saulstaru devīze:

"Ja gribi, lai dzīve ir pavasars,

Tad esi tu pirmais saules starsf

Saulstaru pulciņos uzņēma zēnus un meitenes no 12 gadu vecuma, īpašas formas viņiem nebija.

1930.gada oktobrī saulstaru organizācija apvienojās ar Latvijas Laifu brigādi. Izveidojās Jaunatnes audzināšanas biedrība, kas 30.gadu otrajā pusē apvienojās ar Latvijas Skautu Centrālo organizāciju, (JJO,)

Vēl Latvijā pastāvēja Latvijas noteikti kristīgās jaunatnes savienība, kas izdeva savu žurnālu "Jaunais Cīnītājs", Kristīgā studentu savienība u.o.reliģiskās jaunatnes organizācijas.

Latvju nacionālais klubs - dibināts 1922.gada 29.augustā» Kluba darbības mērķis - celt valstiski nacionālu apziņu. Kluba locekļi noteikti uzstājās par latviešu valodas pirmtiesībām visās iestādēs un skolās. Kluba devīze; "Visu par Latviju¹," Kluba darbība bija ar politisku ievirzi. Bieži izraisījās sadursmes ar sociāldemokrātiskām un komunistiskām organizācijām. (H9)

3.2. BĒRNU UTI JAUNATNES SPORTS LATVIJA.

Latvijā divdesmitajos gados augstākā sporta vadības institūcija bija Latvijas sporta organizāciju apvienība (LSOA; *1922* 1922.gadā). Tās sastāvā bija izveidota Latvijas olimpiskā komiteja. LSOA ietilpa atsevišķu sporta veidu savienības (airēšanas, basketbola, burāšanas, futbola, galda tenisa, jāšanas sporta, motosporta, paukošanas, peldēšanas, smagatlētiskās, šaušanas, tenisa, vieglatlētiskās, vingrošanas, volejbola, ziemas sporta veidu u.c. savienības), kā arī sporta biedrības (97)•

Valsts šo fiziskās kultūras un sporta vadības iestādi finansēja neregulāri, un tādēļ LSOA un sporta biedrības līdzekļus pelnīja, organizējot vingrošanas svētkus un sporta sacensības par ieejas maksu.

Nozīmīgākās sporta organizācijas bija - "Latvijas sporta biedrība" (LSB), "Universitātes sports" (US), "Armijas sporta klubs" (ASK).

Pastāvēja arī minoritāšu sporta organizācijas: krievu - "Russkij Sokol", vācu - "Union", ebreju - "Makabi" un "Hakoah", poļu - "Reduta" un citas. Tika radīts plašs sporta organizāciju tīkls. (22,31)

1939.gadā Latvijā bija 167 sporta klubi un biedrības un 32 apvienotas sporta organizācijas. Taču tās bija sīkas, ar nelielu biedru skaitu. (22,32)

Latvijas sportisti sasniedza izcilus rezultātus starptautiska mēroga sacensībās, īpaši vieglatlētiskās-ketbolā, klasiskajā cīnā, šahā un ātrslidošanā.

Zināmus panākumus guva arī Latvijas studenti vairākās starptautiskās sacensībās vieglatlētikā, basketbolā, ātrslidošanā u.c.

Latviešu tauta no sava vidus ir izvirzījusi daudz lielisku sportistu* Tas fakts vien, ka Latvija 1924.gadā spēja nosūtīt savus sportistus uz olimpiskajām spēlēm un gūt zināmus panākumus, liecina par to, ka sports bija populārs.

No 1920.gada līdz 1940.gadam Latvijas sportisti startēja četrās vasaras olimpiskajās spēlēs: 8.olimpiskajās spēlēs 1924.gadā Parīzē, 9.olimpiskajās spēlēs 1928.gadā Amsterdamā, 10.olimpiskajās spēlēs 1932.gadā Losandželosā un II.olimpiskajās spēlēs 1936.gadā Berlīnē. (97)

Šajā laika posmā Latvijas sportisti piedalījās šādos olimpiskajos sporta veidos: svarcelšanā, cīņā, basketbolā, vieglatlētikā, riteņbraukšanā, futbolā, boksā, burāšanā un šaušanā (skat. pielikumu Nr»8).

Latvijas sportisti' startēja arī ziemas olimpiskajās spēlēs dažādos sporta veidos: ātrslidošanā, daiļslidošanā, slēpošanā un hokejā, bet ar mazākiem panākumiem, salīdzinot ar vasaras olimpiādēm.

Latvijas sportisti pavisam izcīnīja trīs olimpiskās medaļas: J.Daliņš - 2.vietu 50 km soļošanā 10.olimpiskajās spēlēs Losandželosā, E.Bietags - 2.vietu klasiskajā cīņā (pussmagajā svarā) un A.Bubenko - 3.vietu 50 km soļošanā II.olimpiskajās spēlēs Berlīnē 1936.gadā.

Kaut gan panākumus guva tikai atsevišķi sportisti, tomēr neoficiālajā komandu vērtējumā Latvijas sportisti apsteidza daudzas valstis, kas teritorijas lieluma un iedzīvotāju skaita ziņā vairākas reizes pārsniedza Latviju.

Neoficiālajā komandu vērtējumā Latvijas sportisti iegu-
vuši šādas vietas: 8.olimpiskajās spēlēs 32.vietu no 44 val-
stīm - 2 punkti, 9.olimpiskajās spēlēs 34.vietu no 46 valstīm
- 3 punkti, 10.olimpiskajās spēlēs 27.vietu no 37 valstīm -
3 punkti, II.olimpiskajās spēlēs 24.vietu no 49 valstīm -
11 punkti. (69, 77, 89, 100, III)

Neoficiālajā komandu vērtējumā atsevišķās olimpiādēs
Latvijas sportisti aiz sevis ir atstājuši vairākas valstis:
Bulgāriju, Rumāniju, Lietuvu, Grieķiju, Ķīnu, Dienvidslāviju,
Indiju, Šveici, Norvēģiju, Urugvajū, Australiju, Brazīliju un
citas.

Tā īsi varam raksturot Latvijas sporta sniegumu olim-
piskajā kustībā.

Sakarā ar Latvijas olimpiskās komitejas ierosinājumu
1936.gada 21.februārī Skolu departamentā notika apspriede
par jaunatnes un sporta augstskolu studentu braucienu uz
II.olimpiskajām spēlēm Berlīnē.

Apspriedē piedalījās: Skolu departamenta direktora
v.i. K.Ozoliņš, olimpiskās komitejas pārstāvis J.Dikmanis
un fiziskās audzināšanas inspektors V.Cekuls.

J.Dikmanis ziņoja, ka Latvijas olimpiskajai komitejai
piesūtīts Berlīnes olimpiādes organizācijas komitejas
ielūgums sūtīt uz Vāciju 1936.gada vasarā no 23.jūlija
līdz 17.augustam 30 dalībnieku lielu jaunatnes grupu
(līdz 18 g.vecumam), kā arī Latvijas vingrošanas skolotāju
sagatavošanas iestāžu studentu grupu 30 dalībnieku sastāvā.

Apspriedes dalībnieki vienprātīgi atzina abu grupu braucienu uz Vāciju par vēlamu»

Jaunatnes grupu sastādīja no jaunatnes organizāciju locekļiem (mazpulki, Jaunatnes Sarkanā Krusta dalībnieki, skauti, vanagi u»c») un ģimnāziju un arodskolu audzēkņiem. Izraudzītajiem dalībniekiem organizēja attiecīgas sagatavošanas nodarbības. Kandidātiem bija jāatbilst šādām prasībām:

- 1) vecums - no 15 līdz 18 gadiem;
- 2) laba fiziskā un garīgā attīstība;
- 3) vēlamas tendences darboties sabiedrībā.

Dalībnieku sarakstii sk.pi-elikumā Nr.9.

Fiziskās audzināšanas speciālistu grupā bija izraudzīti Latvijas Tautas universitātes Fiziskās audzināšanas institūta spējīgākie klausītāji, absolventi un rosīgākie vingrošanas skolotāji, vingrošanas un sporta organizāciju nodarbību vadītāji ar pietiekamu speciālo izglītību un pedagoģisko pieredzi.

Dalībniekus grupas sastāvā ieskaitīja komisija pēc attiecīgas pārbaudes.

sūtīja

Jaunatnes grupas uz II.olimpiādi Berlīnē, no daudzām valstīm.. Latvijas jaunatnes sporta grupu dalībnieku ziņojumos un pārskatos var gūt ieskatu par iegūto pieredzi un secinājumiem.

Visa Berlīnes nometne bija celta no vācu armijas tel- tīm un atradās kopā ar kādu vācu armijas daļu.

Nometnes dzīve ritēja pēc noteikta plāna. Disciplīna bija ļoti stingra. Jau pirmajās dienās Latvijas jaunieši iepazīnās ar visiem stadioniem un lielo sporta pili. Katru dienu varēja vērot iekārtojumu un sacensības.

Latvijas jaunieši ierīkoja volejbola laukumu un sacentās ar dienvidslāviem. Zviedri un ungāri ierīkoja lēktuvi un vietu lodes grūšanai un sāka treniņus. Zviedri bija veikli vingrotāji.

Lielākā daļa somu trenējās skriešanā un šķēpa mešanā.

Tika rīkotas starptautiskās jauniešu grupu sacensības vieglatlētikā un peldēšanā. Kā vienās, tā otrās sacīkstēs Latvijas dalībniekus pārsteidza lieli sasniegumi, kādus uzrādīja līdz 18 g. veci jaunieši. Latvijas jaunieši neko nevarēja parādīt vieglatlētikā un peldēšanā, bet tomēr dzīvi sekoja sacensībām un izmēģināja savu roku. Vieglatlētikā labākos sasniegumus uzrādīja ungāri, zviedri un somi: 100 m lielākais vairums noskrēja zem 12 sek., tāllēkšanā tāpat - pāri 6.00 m. Citās skriešanas disciplīnās un šķēpa mešanā izcēlās somi.

Augstlēkšanā ungāru sportisti visus dalībniekus pārsteidza ar augsto rezultātu - 1.90 m . (109)

Katram dalībniekam bija kaut kāds stils, ko izmantoja attiecīgajā disciplīnā. Pārsteigumus sagādāja kanādieši peldēšanas sacensībās. Latvijas jaunieši piedalījās tikai stafetē un ieguva priekšpēdējo vietu.

V.Seilis 1937.gada 13.janvārī rakstīja: "Berlīnē mēs piedzīvojām daudzus patīkamus brīžus satiksmē ar turienes laipnajiem iedzīvotājiem. Turpat pārliecinājāties par to, ka dažu citu valstu pārstāvji bija sporta ziņā labāk sagatavoti nekā mēs." (JQ9)

20. - 30.gados jauniešu sports daudzās Eiropas valstīs bija attīstīts labāk nekā Latvijā, par to liecina augstie rezultāti un vecumā daudz jaunākie rezultatīvie sportisti.

Latvijas bērniem un jaunatnei nebija radīti speciāli apstākļi nodarbībām ar lielo sportu, jo nebija speciālu sporta skolu, kurās bērni varētu mērķtiecīgi attīstīt savu talantu un spējas sportā. Bērniem bija iespēja sākt sporta nodarbības bērnu un jaunatnes organizācijās un pēc tam, sasniedzot zināmus panākumus, turpināt nodarbības sporta biedrībās līdzīgi pieaugušajiem. Tā savus panākumus guva A.Bērziņš, A.Jakovickis, A.Grasis, K.Liepiņš, E.Bietags un daudzi citi.

Zviedru sportistu augsto rezultātu noslēpums bija arī meklējams labi nostādītajā fiziskajā audzināšanā Zviedrijas skolās. 30.gados pamatskolās un vidusskolās vingrošanai bija trīs līdz četras stundas nedēļā. Mācību gadā pamatskolās 6 - 8 dienas un vidusskolās 15 dienas bija paredzētas tikai sportam. Skolēni tad nodarbojās ar vieglatlētiķi, futbolu, slēpošanu, peldēšanu utt. Darbojās skolēnu sporta biedrība. Skolu programmā liela vērība bija piegriezta sporta spēlēm un peldēšanai. Katram pamatskolu beigušajam bija jāspēj nopeldēt 25 m distance. Ja strādāja pēc tādas plašas fiziskās audzināšanas programmas, nav brīnums, ka zviedriem bija pasaulslaveni sportisti.

(H °)

Salīdzinot ar Latvijas apstākļiem 30.gados, jāatzīst, ka tik plaša vērība darbības un organizācijas Latvijā nebija.

Latvijas skolu fiziskās audzināšanas programma bija diezgan vispusīga, bet mazā nodarbību skaita dēļ (2 stundas nedēļā un dažreiz mazāk) tā nebija pilnībā realizējama,

Latvijas jauniešu un fiziskās audzināšanas speciālistu līdzdalība Berlīnes nometnes darbā, vērojot II, olimpisko spēļu organizāciju un gaitu, kā arī piedaloties speciāli rīkotajās sacensībās jauniešiem, deva iespēju salīdzināt mūsu panākumus sportā ar citu valstu panākumiem un gūt ziņamu starptautisku pieredzi.

Ievērojama nozīme sporta attīstībā Latvijā bija arī vispārējiem sporta svētkiem, kuri notika periodiski kopš 1920. gada.

Pavisam sarīkoti septiņi Latvijas vispārīgie sporta svētki - 1920., 1921., 1923., 1927., 1931., 1935. un 1939. gadā. Bieži vien sporta svētku uzvarētājus godāja par Latvijas meistariem. Svētku programma mainījās, bet galveno vietu allaž ieņēma agrāk populārie sporta veidi - vieglatlētika, riteņbraukšana, futbols, basketbols un sruņatlētika, kas ietvēra klasisko cīņu, boksu un svarcelšanu. Nereti par Latvijas meistariem kļuva arī skolēni - daiļslidošanā, ātrslidošanā, basketbolā, vieglatlētikā un citos veidos.

Lai veicinātu skolu jaunatnes fizisko audzināšanu un vieglatlētikas kā dabisku kustību un vingrinājumu kompleksa ievadīšanu racionālā gultnē, Izglītības ministrijas fiziskās audzināšanas inspekcija, sākot ar 1924. gadu, rīkoja Latvijas vidusskolu skolēnu sacīkstes vieglatlētikā.

Pirmās vieglatlētikas sacensības notika 1924. gadā Latvijas sporta biedrības laukumā. Tajās piedalījās 24 skolas ar 143 skolēniem. Pirmo vietu izcīnīja V. Olava komercskola, otro vietu - Rīgas pilsētas vācu skola un trešo vietu - Valsts Liepājas vidusskola. (32,310)

Plašā piedalīšanās šajās sacīkstēs un tehniskie sasniegumi liecināja, ka vieglatlētika Latvijas vidusskolās ir laidusi pietiekami dziļas saknes. Tomēr, summējot šo sacīkšu vispārējos sasniegumus un salīdzinot tos ar Rietumeiropas un Skandināvijas valstu vidusskolu audzēkņu sasniegumiem vieglatlētikā, nācās secināt, ka Latvijas skolēnu sportā daudz kas vēl jādara kā kvalitatīvā, tā arī kvantitatīvā ziņā.

Lai šajā ziņā gūtu labākus panākumus, bija jāveic vēl liels ierosinājuma, organizācijas un audzināšanas darbs. Šim darbam tikai tad var būt plašāka nozīme un vērtība, ja visu skolēnu fizisko spēju, izturības, veiklības, izveicības un līdz ar to vispārējā veselības stāvokļa vidējais līmenis ir cēlies. Tas bija jāpanāk, tas bija fiziskās audzināšanas skolotāju tuvākais uzdevums.

Sacīkšu nolūks bija gūt pārskatu par vieglatlētikas stāvokli un sasniegumiem skolās, kā arī ievadīt šo fiziskās audzināšanas nozari mūsu skolu apstākļiem piemērotā virzienā. Sacīkstes iepazīstināja skolu filiskās audzināšanas vadītājus ar jaunākām metodēm un paņēmieniem, pieskaņotiem fiziskās audzināšanas uzdevumiem un vispārējām pedagoģiskām prasībām sacīkšu organizēšanā un vadīšanā. (112)

Sacīkšu nolūks bija arī ierosināt un veicināt skolēnu fiziskās audzināšanas pulciņu dibināšanu skolās, lai skolēnu fiziskā attīstība arī ārpusskolas mācību laikā atrastos skolas iespaidā un skolotāju uzraudzībā un skolēnu sports tiktu pasargāts no tām neveselīgām atlētiskām tieksmēm, kādas bija vērojamas dažās speciālajās sporta organizācijās, kuru aktīvo dalībnieku rindas bieži vien komplektajās no fiziski vēl nenobriedušas jaunatnes.

Lai sacensībās radītu lielāku kopības garu atsevišķu skolu dalībniekos«fiziskās audzināšanas inspekcija ar Skolu virsvaldes un izglītības ministrā piekrišanu nodibināja divas ceļojošās balvas: "Balva skolai par labākiem sasniegumiem vieglatlētikā" un "Balva skolas labāko skrējēju grupai".

Skolēnu sacīkstēm tika izstrādāta piemērota programma, kā arī vispārējie noteikumi, kurus izsūtīja visām vidusskolām.

Vieglatlētikas sacensības turpmākajos gados kļuva tradicionālas. Palielinājās skolu un dalībnieku skaits. **1924.** gadā sacensībās iesaistījās **24** skolas ar **143** dalībniekiem, bet **1927.** gadā **41** skola ar **243** dalībniekiem, skolēni piedalījās **14** vieglatlētikas disciplīnās. (**3<2,310**)

Par basketbola spēles sākumu Latvijā uzskatāms **1921.** gads, kad nodibinājās pirmā basketbola komanda "Melnā roka". Pēc tam noorganizēja arī citas basketbola komandas, kas savā starpā rīkoja sacensības. Pirmajā "Melnās rokas" basketbola komandas sastāvā spēlēja **Ā.Grasis**, **G.Kruglovs**, **A.Riekstiņš**, **K.Strautnieks**. **A.Maļinovskis** (viņi visi bija Lomonosova Rīgas pilsētas krievu ģimnāzijas audzēkņi) u.c. Jāpiebilst, ka šajā laikā basketbola spēles notika vienā grupā, kurā piedalījās gan skolēnu, gan pieaugušo komandas. (**22,45**)

1934. gadā, pēc **15.** maija apvērsuma, krasī izmainījās uzskati par sporta lielo audzinošo nozīmi, par ko liecina **K.Ulmaņa** uzstāšanās **1934.** gada **23.** septembrī sporta svētkos. **K.Ulmanis** teica: "Sports ir pievilcīgs, skaists un daudzapsološs, kaut arī ne bez grūtībām esošs. Mēdz dažkārt teikt,

ka sports ir atpūta, laika kavēšana. Un arī tas ir labi, 30 tā ir ļoti veselīga atpūta. Bet sportā bez šīs īpašības ir saskatāms un atrodams vēl daudz vairāk. Sports ir visā pasaulē atzīts līdzeklis audzināt sportistus un caur viņiem visā tautā drosmi, spēku, apķērību, gribu, dzelzs gribu, izturību un neatlaidību. Un visu to disciplinētā formā. Stiprinot godprātību, taisnīgumu, pienākuma apzinu pret uzdevumu, saviem biedriem, savienību un biedrību. Še ir dīglis šīm skaistām īpašībām, zīmējoties arī uz lielāko vienību - tautu un valsti... " (18, 40)

Kā piemērs K. Ulmaņa izteiktajām domām par sportu bija valdības atbalsts riteņbraukšanas attīstības stimulēšanā.

Riteņbraukšanas popularitāti Latvijā lielā mērā sekmēja aovākie Rīgas sportistu panākumi Viskrievijas sacensībās, kā arī jau pirms firmā pasaules kara ierīkotie treki Rīgā, Liepājā, Jelgavā un Valmierā.

Sākot ar 1925. gadu, riteņbraukšanas sezonu parasti atklāja ar sacensībām "Šķērsām un apkārt Rīgai". Populāri bija braucieni Rīga - Jelgava, Rīga - Daugavpils, Ķemeri - Rīga un citi. Taču vecie ritaņbraucēji pamazām pārtrauca savas sporta gaitas, un 1935. gadā Latvijā bija reģistrēti vairs tikai 70 riteņbraucēji. Toties 1939. gada beigās riteņbraucēju skaits jau pārsniedza divus tūkstošus. Straujo dalībnieku pieaugumu veicināja ikgadējie Vienības braucieni, kurus sāka organizēt 1936. gadā. Vienības braucienų dalībnieki startēja divās grupās (pieaugušie un bērni) - sacīkšu un normu braucējos. Normu braucienos dalībniekiem bija jānobrauc zināms ceļa gabals.

Starti tika doti visu aprinķu centros, bet finišs bija Rīgā, Uzvaras laukumā, izņemot **1937.** gadu, kad brauciens beidzās Jelgavā. Mazie bērni sacentās Esplanādē.

1936. gadā Latvijas sporta organizāciju apvienības vietā valdība fiziskās kultūras vadībai un kontrolei izveidoja valsts iestādi - Fiziskās kultūras un sporta komiteju. (**97**)

Pēc tam, kad Latvijas sporta augstāko vadību pārņēma valsts, sporta dzīvē bija vērojama jauna rosme un sporta izpratnes padziļināšanās. Par to liecināja plašais Sporta kongress Rīgā, kuru valsts un ministru prezidenta K. Ulmaņa klātbūtnē atklāja 1938. gada 22. aprīlī. Tajā piedalījās apmēram 2500 sporta biedrību delegātu, armijas, aizsargu, mazpulku un citu organizāciju pārstāvji.

Valsts sporta dzīves vadītājs, sabiedrisko lietu ministrs A. Bērziņš kongresa atklāšanas runā norādīja, ka sports vairs nav privāta lieta, bet tā jautājumu kārtošana jo nopietnu dalību grib ņemt arī valsts vadība. To liecina visi pēdējā laikā izdotie likumi, noteikumi un rīkojumi sporta dzīves labākai pārkārtošanai, kā arī budžets, kas dod iespēju sporta dzīvi kārtot visas valsts apjomā.

u Kongresa uzdevums"- teica ministrs - ^pārrunāt, kā šajā virzienā panākt vēl lielākus panākumus, vēl labākas sekmes. Uz priekšu visiem jābūt vēl aktīvākiem sava uzdevuma pildīšanā, akti vākiem ne tikai sporta dzīves pareizā izpratnē un ievirzīšanā, bet arī labu sporta dzīves vadītāju sagatavošanā. Sports nostiprina disciplīnu, pieradina pie kārtības, dod visu vajadzīgo cīņas sparū, labi attīsta gribu, dod arī vajadzīgo garīgo disciplīnu.

Ja visas šīs īpašības būs, ja būs labi vadītāji, tad mūsu sportisti, kas arī ārpus Latvijas robežām aizstāv mūsu zemes krāsas, būs sagatavoti tā, ka viņi godam būs pildījuši savu uzdevumu, tālu pauzdami arī labi audzināta pilsoņa slavu. Labi audzināts sportists būs arī visur citur krietns un derīgs."

Apsveicot kongresa dalībniekus, valsts un ministru prezidents K. Ulmanis teica: "... es novēlu jums, sportistiem, labas sekmes un panākumus šī kongresa darbā, bet arī visās jūsu turpmākās gaitās. Šo novēlējumu izsakot, es droši jūtu, ka viņam būs lemts piepildīties un ka jūs, sportisti, arvien vairošiet mūsu sporta godu un augsti turēsiet Latvijas karogu, tiklab mūsu mājās šē, kā arī svešās zemēs, jo jūs tiklab savu labo gribu, kā arī savas spējas esat daudzkārt pierādījuši." (71)

Sporta kongresa laikā nolasīja daudzus vērtīgus priekšlasījumus.

Kongresā bija izvirzīti būtiski uzdevumi - uzcelt olimpisko stadionu (Uzvaras laukumā), mākslīgā ledus slidotavu un sporta pili Rīgā, izstrādāt latviešu sporta terminoloģiju. Kongress aicināja pašvaldības uzturēt labā stāvoklī sporta laukumus, vingrošanas zāles, peldētavas un citas sporta bāzes.

Fiziskās kultūras un sporta komitejas pārziņā nodibināja sporta fondu, līdzekļus paredzēja izlietot sporta būvju celtniecībai un sportistu atbalstīšanai.

Bet visas tās ieceres realizēt neizdevās politisko un militāro notikumu dēļ.

Analizējot sporta attīstību Latvijā, varam secināt, ka fiziskā audzināšana un sports ir savstarpēji saistīti. Ja labāk nostādīta fiziskā audzināšana skolās un jaunatnes organizācijās, tad arī jaunatnes sasniegumi sportā var būt augstāki, jo likti labāki pamati jaunatnes fiziskajā attīstībā.

SECINĀJUMI

Pētījumu gaitā secināju, ka izglītība pedagoģiski vēsturiskajā skatījumā līdztekus vēsturiski nosacītajam - pārejošajam ir arī nemainīgu vērtību un principu kopums. Tas nozīmē, ka iepriekšējās izglītības sistēmas daudzu pamatelementu izpētei ir ne tikai kultūrvēsturiska nozīme, bet pētāmā posma (no 19. gs. otrās puses līdz 1940. gadam) pētījuma rezultātā atklātās pedagoģiskās vērtības var adaptēt un izmantot arī mūsu dienās, veidojot fiziskās audzināšanas procesu Latvijas skolās un ārpusskolas darbu.

Objektīvi vērtējot fiziskās audzināšanas teorijas un prakses attīstību Latvijas skolās no 19. gs. otrās puses līdz 1940. gadam, saistot to ar latviešu tautas kultūras attīstību un ņemot vērā visas krasās politiskās un ekonomiskās pārmaiņas Latvijas dzīvē, pētāmajā laika posmā, nonācu pie sekojošiem secinājumiem.

Latviešu tautas fizisko vingrinājumu, fiziskās audzināšanas un sporta aizsākumi sniedzas dziļā senatnē.

19. gs. otrajā pusē publicētās ziņas par latviešu tautas rotaļām dod ieskatu to raksturā, saturā un zināmā klasifikācijā. Tautas rotaļas galvenokārt ir riņķa dejas ar dziedāšanu un vārsmu skaitīšanu. Tās ir tautas jaunrades mantojums, kas pārgājis no paaudzes paaudzē.

19. gs. otrajā pusē Latvija atradās vācu un krievu kultūras ietekmē, kas nevarēja neatstāt iespaidu uz latviešu tautas kultūras attīstību.

Kaut arī fiziskā kultūra Krievijā attīstījās lēni un ar lielām grūtībām, zinātnē bija ievērojami sasniegumi, kam bija liela nozīme fiziskās audzināšanas dabaszinātnisko pamatu izstrādāšanā.

Sevišķi jāatzīmē ārsts, anatoms, pedagogs P. Leshafts (1837.-1909.), kas pētīja fiziskās audzināšanas problēmas un izstrādāja pedagoģisko sistēmu.

Mūsdienīgi skan P. Leshafta domas par skolas mērķiem un uzdevumiem. Skolēns, brīvi un loģiski domājot un spriežot, attīsta sevī personību, mācās novērtēt un pārbaudīt savas domas, izprast zinātniskus jēdzienus, pārzināt savu rīcību un ķermeni. Tādēļ skolas galvenais mērķis ir attīstīt domāšanu.

P. Leshafts savos darbos pamato, ka svarīga ir bērnu apziņīga attieksme pret fiziskiem vingrinājumiem, un uzsver to izglītojošo nozīmi.

Oriģināls arī mūsdienās ir viņa ieteiktais didaktiskais princips - mācot vingrot, izmantot vārda metodi, izskaidrot, nevis dēmonstrēt, tāpēc ka audzēkņiem jāiemācās radoši domāt, analizēt vingrinājumus, nevis tos automātiski atkārtot.

Jāatzīmē, ka arī vēlāk, 20. gados, Latvijas pedagogi un sporta organizatori M. Krūze, L. Sēja, V. Cekuls ņēma par pamatu P. Leshafta sistēmas pamatprincipus, izstrādājot skolu teorētiskās koncepcijas Latvijas Republikas skolās un gatavojot fiziskās audzināšanas speciālistusursos un institūtos.

19. gs. 70. gados visās Eiropas valstīs un ASV lielu popularitāti guva dažādas vingrošanas sistēmas, it īpaši vāou un zviedru.

No fiziskās audzināšanas Rietumeiropas sistēmām minama arī fiziologa Ž. Demenī (1850.-1919.) franču sistēma, kuras autors vienlaikus strādāja ar P. Leshaftu, fiziskās audzināšanas jomā izmantoja tā laika zinātnes sasniegumus. Šie izcilie darbi ir pedagoģisko vērtību avots, no kura var smelties zināšanas arī mūsdienu pedagogi.

Vācijā skolu fiziskās audzināšanas sistēmu vadīja A. Špīss (1810.-1853.). Šī sistēma Vācijā tika izmantota ar nelieliem

papildinājumiem līdz pat Otrajam pasaules karam.

Progresīvas idejas fiziskās audzināšanas jautājumos pauda daudzi Latvijas pedagogi.

Pētījuma rezultātus un pedagogu izteiktās domas var adaptēt arī mūsdienu apstākļos, ņemot vērā mūsdienu civilizācijas negatīvos un pozitīvos momentus. Piemēram, pirms gadsimta dzejnieks un pedagogs Miķelis Krogzemis izteica domu, ka daži vecāki saviem bērniem uz mūrīša liek tupēt un bez mitēšanās lasīt grāmatu, bet bērniem vajadzīga kustēšanās. Tāda "uz mūrīša tupēšana" bērnu padara miesās un garā kroplu. Šo domu mēs varam adaptēt arī mūsdienu apstākļos. Bērni, ilgstoši sēžot skolas solā, pārgurst garīgi un fiziski. Starp stundām ir ļoti īsa atpūta, un labi, ja tā ir aktīva. Fiziskai audzināšanai veltītas tikai 2 stundas nedēļā, labākajā gadījumā dažās skolās 3 stundas. Ti k mazs stundu skaits neļauj aizpildīt kustību deficītu.

Latvijā veidojās fiziskās audzināšanas teorētiskie pamati, fizisko audzināšanu ieviesa skolās, sāka attīstīties klasiskie sporta veidi, organizējās pirmie sporta klubi.

Pirmās fiziskajai audzināšanai veltītās publikācijas latviešu valodā izdotas 1877. gadā, kad nāca klajā K. Kļaviņa un R. Freitāgas-Loringhovēnas darbi, veltīti bērnu vingrošanai skolās.

Rīgas mācību apgabala skolās vingrošanu zēniem pasludināja par obligātu mācību priekšmetu 1889. gadā.

No Rīgas mācību apgabala komisiju ziņojumiem par šā posma skolu stāvokli varam secināt:

- kaut arī vingrošana ieviesta kā obligāts mācību priekšmets, to nemāca visās skolās un visās klasēs.

- Pati mācīšana dažkārt nav apmierinoša. Daudzās skolās nav vingrošanas telpu un sporta inventāra. Pie skolām nav laukumu rotaļām.
- Vingrošanas stundās piedalās pārāk daudz audzēkņu - vienlaikus no vairākām klasēm.
- Vingrošanas stundas paredzētas tikai reizi nedēļā.

Speciālistu trūkuma dēļ pirms Pirmā pasaules kara vingrošanas nodarbības uzticēja maz pieredzējušiem cilvēkiem, vai arī virsniekiem, kas mācīja militāros paņēmienus, bet maz domāja par vingrošanas higiēnisko un pedagoģisko nozīmi.

Politisko pretrunu izraisītais Pirmais pasaules karš sākās 1914.gada 1.augustā. Latvijas teritorija tika ierauta kara notikumu virpulī jau ar pirmajām kara dienām.

Neraugoties uz sarežģīto politisko un ekonomisko situāciju, sabiedrībā tika risinātas skolas problēmas. Par to liecina otrā Latvijas skolotāju kongresa darbs Tartu (1917.gada jūnijā). Kongresā tika pasvītrots - jauns laikmets sprauž jaunus uzdevumus tautas skolai. Skolai ir nepieciešams ar mācību un darba palīdzību sagatavot skolēnus dzīvei zinātniski tehniskajā laikmetā ar izteiktu ražošanas progresu. Šo jautājumu risināšanā jāpamatojas uz skolēnu garīgām un fiziskām spējām un cilvēces kultūras vērtībām.

1918.gada 18.novembrī Rīgā notika svinīga Latvijas valsts neatkarības pasludināšana.

Jaunajai Latvijas valstij nebija pietiekama armijas spēka aizstāvēt savu neatkarību. Padomju vara Latvijā 1919.gadā savas pastāvēšanas neilgajā laikā izdarīja pārkārtojumus tautas izglītības jomā. Pie Rīgas skolotāju arodnieciskās biedrības bija radīta fiziskās audzināšanas sekcija, kas izstrādāja programmu fiziskās audzināšanas skolotāju kursiem un veica citus pasākumus fiziskās audzināšanas nozarē.

Padomju vara 1919.gadā nepastāvēja ilgi.

Pēc neatkarības izcīnīšanas plašas un dziļas bija pārgrozības, ko Latvijas valsts politika realizēja skolās. Skolai vairs nebija jākalpo pārkrievošanas un pārvācošanas nolūkiem, bet tā varēja kalpot pašas tautas izglītības vajadzībām un mērķiem.

Izglītības ministrijas Skolu departaments (organizēts 1919.gada 23.jūlijā) pārzināja visas Latvijas izglītības un audzināšanas iestādes un lietas. 1922.gadā Izglītības ministrijas Skolu departamentā nodibināja fiziskās audzināšanas instruktora -inspektora amatu.

Fiziskā audzināšana pamatskolās tika ieviesta kā obligāts priekšmets 2 stundas nedēļā, izņemot divas beidzamās klases, kurās fiziskā audzināšana bija tikai I stunda nedēļā. Dažās skolās fiziskā audzināšana vispār nenotika.

Latvijas skolās tika izmantotas ārzemju fiziskās audzināšanas sistēmas: P.Leshafta, zviedru, čehu-sokolu, Ž.Demeni un E.Žaka-Dalkroza metodes. Tās nebija pārņemtas pilnībā, bet bija integrētas, piemērojoties skolu apstākļiem, skolēnu īpatnībām un tautas mentalitātei, tādējādi Latvijā veidojās tautas fiziskās audzināšanas un sporta darba saturs.

20.gados valdības rūpes par fizisko audzināšanu skolās bija nepietiekamas. Skolās bija ievērojams fiziskās audzināšanas skolotāju, vingrošanas telpu, nodarbību inventāra un labi izstrādātu programmu trūkums. Par to liecina dažu pedagogu un fiziskās audzināšanas speciālistu raksti tālaika preses izdevumos.

Zināmu ieguldījumu fiziskajā audzināšanā skolā deva 1924.gada 3.«oktobrī noorganizētā Latvijas fiziskās audzināšanas darbinieku biedrība, kura veica teorētisku, zinātnisku un praktisku darbu fiziskās audzināšanas laukā, organizējot sporta sacensības un sporta svētkus.

Latvijā līdz 1920.gadam nebija speciālu mācību iestāžu fiziskās audzināšanas skolotāju sagatavošanai. Skolotāju semināros tika gatavoti skolotāji, kuriem bija jāprot mācīt visus priekšmetus, kas iekļauti tautskolas programmā, tajā skaitā arī fizisko audzināšanu (vingrošanu).

Lai sagatavotu Latvijas skolām nepieciešamos fiziskās audzināšanas speciālistus, 1919.gada rudenī uzsāka darbu centrālie fiziskās audzināšanas skolotāju kursi Rīgā. Tādā veidā tika likti pirmie pamati fiziskās audzināšanas ideju izplatīšanai Latvijas skolās un izglītības darbiniekos.

Tika izlemts jautājums arī par speciāla institūta dibināšanu. Pirmais institūta nosaukums: Latvijas Centrālais fiziskās izglītības institūts. Tā bija Privāta mācību iestāde, nodibināta 1921.gada sākumā.

1921.gada 6.septembrī apstiprināja šo institūtu par valsts mācību iestādi ar nosaukumu Latvijas fiziskās izglītības institūts. Tas darbojās līdz 1924.gadam. Institūtu beidza 49 absolventi.

Latvijas Tautas universitātes padome, atzīdama speciālas fiziskās audzināšanas mācību iestādēs nepieciešamību 1926./27. mācību gadā atvēra Fiziskās audzināšanas institūtu Latvijas Tautas universitātes ietvaros. Līdz 1939./40.mācību gadam institūtu beidza 222 absolventi.

Fiziskās audzināšanas skolotāji tika gatavoti arī Valsts centrālajā pedagoģiskajā institūtā (darbojās Jelgavā no 1925.gada līdz 1930.gadam). 1927.gadā tajā tika atvērta fiziskās audzināšanas nodaļa. Trijos fiziskās audzināšanas nodaļās pastāvēšanas gados sagatavoti 36 speciālisti.

30.gadu beigās Latvijā darbojās četri skolotāju institūti, kuros gatavoja pamatskolu skolotājus, kas varētu mācīt visus pamatskolas programmā iekļautos priekšmetus, arī fizisko audzināšam

Skolotāju sagatavošanas sistēmā lielākā vai mazākā mērā fizisko audzināšanu ietvēra arī visos pamatskolu skolotāju sagatavošanasursos.

Zināma interese un valdības atbalsts sekmēja jaunatnes organizāciju attīstību Latvijā.

20.-30.gados Latvijā darbojās ļoti daudzas jaunatnes organizācijas. Populārākās bija skautu, YMCA, mazpulku un citas. Jaunatnes organizāciju darbā liela uzmanība tika veltīta garīgai, fiziskai, militārai un darba audzināšanai.

Darbs visās bērnu un jaunatnes organizācijās lielākā vai mazākā mērā bija saistīts ar fizisko audzināšanu un sportu, bet visvairāk uz to orientētās organizācijas bija - skauti un YMCA.

Arī mūsu dienās bērniem un jaunatnei nepieciešamas tādas organizācijas, kuras kā magnēts pievilktu jauniešus, plaši un labi organizējot darbu, kas veicinātu harmonisku personības attīstību, nodrošinot laimīgu cilvēku eksistenci.

1934.gadā ar Saiemas likvidāciju mainījās arī skolu politika, un no 18.jūlija stājās spēkā jauns likums par tautas izglītību. 1936.gadā bija apstiprinātas jaunas mācību programmas pamatskolām. Šajā gadā arī fiziskā kultūra un sports Latvijā

(of

kļuva valsts lieta, tika nodibināta Latvijas Fiziskās kultūras un sporta komiteja (FKSK), kuras darbā tika apvienots sports un fiziskā audzināšana.

Šim laikam raksturīga Latvijas valsts augsupeja, iedzīvotāju dzīves līmeņa celšanās, līdz ar to arī palielinājās valsts un tautas interese par fizisko audzināšanu kā vienu no personības attīstības sastāvdaļām.

30.gados vērojamas lielas izmaiņas arī fiziskajā audzināšanā skolās, jo jaunie speciālisti, kuri bija beiguši Latvijas fiziskās audzināšanas institūtu, meklēja progresīvākos virzienus, metodes un līdzekļus skolu fiziskās audzināšanas veicināšanai un darba uzlabošanai,

30«gados nāca klajā daudz grāmatu un brošūru, kas bija veltītas fiziskajai audzināšanai un sportam, - par rotaļām, vingrošanu, kā arī par peldēšanu, volejbolu, slēpošanu, tūrismu, šahu un citiem sporta veidiem.

Fiziskās audzināšanas speciālistu ārzemju komandējumi, pieredzes apmaiņa, jauno sistēmu ieviešana un veco sistēmu modifikācijas - tas viss veicināja fiziskās audzināšanas darbu skolās.

Līdz ar Latvijas sportistu sasniegumiem arī skolās vairāk sāka pievērsties sportam, tas kļuva arvien populārāks skolu jaunatnē,

30.gadu beigās sporta dzīvē bija vērojama jauna rosme un sporta izpratnes padziļināšanās. Par to liecināja plašais Sporta kongress Rīgā, kuru Valsts prezidenta K.Ulmaņa klātbūtnē atklāja 1938»gada 22.aprīlī un kurā piedalījās apmēram 2500 delegātu. Sporta kongresa laikā nolasīja daudzus vērtīgus priekšlasījumus. Kongresā bija izvirzīti būtiski uzdevumi - uzcelt olimpisko stadionu, mākslīgā ledus slidotavu un sporta pili Rīgā, izstrādāt latviešu sporta terminoloģiju un uzturēt labā stāvoklī sporta bāzes.

Kongresa laikā tika apspriesti fiziskās audzināšanas jautājumi Latvijas skolās un lemts par fiziskās audzināšanas darba uzlabošanu. Tika demonstrētas fiziskās audzināšanas paraugstundas vingrošanā, vieglatlētikā, sporta spēlēs.

Latvijas vingrošanas savienība sarīkoja vingrošanas darba skati un par visiem demonstrējumiem izdeva grāmatu "Vingrošanas darba viela". Rotaļas, vingrinājumi un dažādo demonstrējumu materiāli aptvēra piemērotu mācību vielu dažādām skolēnu vecuma grupām un vingrotāju grupu darbam. Grāmata "Vingrošanas darba viela" bija arī mēraukla tam, kas bija paveikts, un ceļa rādītājs turpmākam darbam.

30.gados plaša jauno uzskatu un ideju izplatīšanās un dažādu jaunu darba formu ieviešana fiziskās audzināšanas laukā izskaidrojama ar to, ka tās atbilda Latvijas valsts un tautas interesēm.

Bija daudz plānu, kā realizēt fiziskās audzināšanas un sporta darbu jaunā iecerētā virzienā, bet tos realizēt neizdevās politisko un militāro notikumu dēļ.

Izvirzītie uzdevumi pētījuma gaitā ir izpildīti.

LATVIJAS FIZISKĀS IZGLĪTĪBAS INSTITŪTA DARBINIEKU
SARAKSTS (1921.g.)

Nr. p.k.	Uzvārds, vārds	Kad ; :dzimis"	Izglītības cenzs	Ko māca	Cik st. : nedēļā	Kur vel strādā
I	2		4	i 5	: 6	: 7
	Institūta direktors					
1.	Krūze Mārtiņš	1884	Fiz, audz«kursus pie Rīgas māc, apgabala un kara apmācības instruk- toru kursus«Latv.Augstskolas Peda- goģiskās nod.students	Sokola sistēma (brīvās kustības, nūjas) un fiz, audz, metodika	9	Rumpmuižas ielas pamat- skolā ar pil- nu st.skaitu
	Institūta ārsts					
2.	Dr, Riviokis	1864	Tērbatas universitātes Med.fak,		10	
	Pasniedzēji					
3.	Dr, Prlmanis Jēkabs	1892	Kara medicīnas akadēmiju	Anatomija un fizioloģija	4	Medicīnas fakultāte
4.	Celms Teodors	1883	Maskavas universitātes filozofi- jas nodaļu un Maskavas komerc- inst.	Psiholoģija	4	Tautas univ. un vidussk, sagat.kursos
5.	Dēķens Kārlis	1866	Beidzis Skolotāju semināru, māj- skolotājs	Pedagoģija	2	Tautas augstskola

I	2	3	4	:	5	6	7
6.	Kalniņš Jānis	1893	Fiz.audz«kursus pie Rīgas mao. apgab.un Mironovska komercskolu		Kustību megānika,cīņas kustības,zviedru sistēma,ierindas māc.	14	I. un 2. vidusskolā ar pilnu st.skaitu
7.	Bernsons Jēkabs	1887	FIZ.audz.KURSUS PIE Rīgas MĀC. APGAB.UN RĪGAS PILSĒTAS KOMERC-SKOLU		Sokolu sistēma, rotaļas,dejas	II	I vidusskolā ar pilnu stundu skaitu
8.	AŠMANE ANNA	1885	DALKROZA RITMISKĀS VINGR.KURSUS UN ŅEIZARISKO MŪZIKAS SKOLU		Ritmika		Konservatorijā ar pilnu st.skaitu
9.	Rinka Johanne	1893	Rīgas pilsētas meiteņu skolu un M.Garbo ārstnieciski pedag. un higiēniskās vingr.skolu		Zviedru sistēma	3	Paraugskola
10.	ŠULCE Margarete	1886	Rīgas pilsētas meiteņu skolu UN Batge kundzes kalistēnijas kursus		Plastika un kalistēnija	4	Vācu pamatskolā ar pilnu st.skaitu

LWA Fonds Nr.2684, apraksts Nr.I, lieta Nr.I.

VOLDEMĀRS CEKULS -

8.05»1887,Liepas pag.- izsūtīts 1941.g.14.jūn.,nāves gads nezināms. Fiziskās kultūras un sporta darbinieks.

Mācījies Straupes pag.skolā,Rīgas Pilsētas skolā. Interese par sportu aizsākās ar grieķu-romiešu cīņu» 1906.V.C.dibināja atlētu sporta klubu "Herakls",kuru pēc pāris gadiem politisku motīvu dēļ slēdza. Izglītību turpināja Saņavska tautas universitātē Maskavā. 3eidzis vidusskolu vingrošanas skolotāju kursus Rīgā,1914.vingr.skolotājs Pētera I reāl-skolā,no 1915. beigām Maskavā ķeizariskā komercskolā,vēlāk fiziskās audzinās.vadītājs Selaputina pedagoģiskā institūta paraugreālskolā. 1916.Maskavā ieguva skolu jaunatnes militārās apmācības instruktora tiesības. 1918.Maskavā fiziskās kultūras institūta pārvaldes kolēģijas loceklis un sporta nodaļas vadītājs.

1919. V.C. iecēla par galveno fiziskās audzināšanas kara skolas mācības daļas vadītāju,bet vēlāk par skolas priekšnieku. 1921.LJ3 vingrošanas nodaļas vadītājs. No 1922.Latvijas fiziskās izglītības instruktoru skolotājs,Izglītības ministrijas skolu fiziskās audzināšanas instruktors. Latvijas Olimpiskās komitejas loc.,ilggadējs LV3 (Latv, Ving. Siedr.) priekšsēdētājs. No 1926. vadīja Latvijas Tautas univer.fiziskās audzināšanas institūtu. **1.93**®. V.C.dibin. LVS (Latvijas Vingr. 3av.),bija tās priekšsēdētājs.

Kopš 1911.rakstīja par sporta un fiziskās kultūras jautājumiem. 1941. deportēts uz Krieviju.

V.Cekulam ir piešķirti sekojoši ordeni un goda zīmes:

1. Triju Zvaigžņu ordenis 5. šķira 1929.g.
2. Somijas "Baltās rozes" kavaliera 2.šķiras ordenis 1926.g. 20.jūnijā.
3. Zviedrijas "Karaliskais Ziemeļzvaigznes" 2»kl. komandiera ordenis 1929.g. 29.jūnijā.
4. Vācijas Olimpiskais ordenis 1937.g. 22.jūnijā.
5. Norvēģijas vingrošanas sabiedrības Oslo Turnoforening "Augsrtā zirga" ordenis 1933.g. jūnijā.
6. Biedrības "Latvijas vanagi" nopelnu medālis.

Īziskas audzināšanas inspektora Voldemāra Cekula personīgā lieta (1914.g. 27.jānv.- 1940.g. 3.aug.),
LVVA,6637.f.,5-apr.,11.1.

FIZISKĀS AUDZINĀŠANAS INSTITŪTA MĀCĪBSPĒKI 1926./27.m.g. - 1936./37.m.g.

Nr. p.k.	Uzvārds.vārds	: Tautība	Vispārējā izglītība	Speciāla izglītība	: Nodarbošanās ārpus institūta *Kurā gadā vai no kura līdz kurām darboj. *no 1926./27. :m.g.	Institūta mācījās		
I	2	:	3	4	5	6	7	8

I.	insp.Cekuls Volde- mārs, institūta va- dītājs	:	latv* vidēja	Vidussk.vingr.sko- lot.sagatav.kursos un spec.sporta kur- sus Somijā	IM fiz.audz. inspektors	no 1926./27. māc.g.	Vingrošana rīkos.Ving. ar rīkiem. Ierindas māc.Vingr. ar med.bum- bām.Sporta teorija. Ievads spor- tā.Brīvās kustības. Spēpošana. Sistemātika un metodika
----	---	---	--------------	---	----------------------------	------------------------	--

1	2	3	4	5	6	7	8
2.	Dr. Avotiņa Rūdolfis	latv.	univer,	lēdicinas fak.	prakt. ārsts	1927./28.- 1929./30.	Anatomija un fiziolog. Higiēna, pirmās palīdzī- bas sniegšana
3.	asist. Briedis- Māzenfūss Zigrīda	latv,	vidēja	Fiz, audz. • augst- skolu Spandavā, LTU Fiz, audz. inst. . nozares kur- sus fiz. audz, akadēm. Berlīnē	LTU Fiz. audz. inst. asist. pri- vātpedag.	no 1932./33. māc g,	Vingrošana rī- kos Vēzienu vin- grošana
4,	lekt. Arvildis Elza	latv,	skolot, insti- tūts	Fiz. audz. inst., skolot. inst.	vingr, skol, Rīgas skolot, inst.	no 1934./35. māc. g.	Plastika
5,	prof. Dauge Aleksandrs	latv,	univer.	universitāte	LU prof,	1927./28.- 1936./37.	Pedagoģija
6,	asist. Dekšaniēks Richards	latv.	vidēja	fiz. audz. • institūts	Satiksmes min. ier.	1934./35.	Slēpošana
7,	lekt. Domanže- Līcis Ģertrūde	vāc,	vidējā	ķermeņtehn, kur- sus Vācijā	Privātpedag,	no 1928./29. māc. g.	Ķermeņtehnika

8.	lekt. Elebergs Zigfrīds	latv.	vidējā	Lābana deju skolu Vācijā	Privatpedagog.	no 1930./3I. māc.g.	Grupu dejas un kustību kursa mācība
9.	lekt. Elksnis Jānis	latv.	nep.uni- vers.	fiz.audz.inst., zviedru vingr. kursus Zvied- rijā	10.pamatskolas vingr.skolotājs	no 1934./35. māc.g.	Zviedru vingro- šana
10.	lekt. Fišers Eižens	vac.	vidējā	vingr.skolot. kursus	vingr.skolotajs vācu šimn.	no 1930./3I. māc.g.	Vingrošana rīkos
11.	Jekkals Gerdo	latv.	univer.	med.fakultāte	prakt.ārsts	1932./33., 1933./ 34.	Pirmās palīdzī- bas sniegšana
12.	lekt. Karlsons- Kukainis Elfrīda	latv.	vidējā	LTU Fiz.audz. inst.fiz.audz. augstskolu Špandavā, vasa- ras kursus fiz. audz.akadēm. Berlīnē	3.gimnaz. vingr.skolot,	no 1928./29. māc.g.	Vieglatlētika. Rotaļas. Koriģē- jošā un mazbērnu vingrošana

13.	prof.Kauliņš
Jānis	latv. univer.	universitāti	LU prof.	I927./28.	Pedagoģijas vēsture
14.	Klemans
Hedrija	vac. vidēja	fiz.audz.
augstskolu
Lazenburgā,
pie Vīnes	vingr.skolotāja
27.pamatsk.	I928./29.	Ritmika
15.	lekt.Krūka
Alma	latv. vidējā			no I926./27.
mac.g.	Ritmika
16.	vec.asist,
Krūmiņš
Emīlija	latv. univer.
filolog.	LTU Fiz.audz.
inst.vasaras
kursus, fiz.
audz.akadēm.
Berlīnē	vingr.skolot,
N.Draudziņas
gimnāz.	no I935./36.
māc.g.	Ķermeņtehnika.vezie-
nu vingrojumi
17.	lekt.Kuķei-
nikovs
Jānis	univer,
kriev,	Maskavas fiz.
audz.inst.	lekt.Mask.fiz.
kult.inst.,
privātpedagog.	I927./28.-
I930./3I.	Slēpošana
18.	lekt.Luk-
stiņš
Alfrēds	latv. vidēja	vingr.skolot.
kursus	vingr.skolot.
R.skolot.inst.
un 2.pils.
gimnāz.	no I928./29.
māc.g.	Sporta spēles,
vieglatlētika,
slēpošana

I : : 3

8

19.	asist.
Malovska
Jānis	latv.	vidēja	LTU Fiz.audz.inst.,
slēpošokursus
Polijā	vingr.skolot.
Liepājas valsts
v.skolā.u.c.	1932./33.	Vingrošana rīkos,
Slēpošana
20.	lekt.Manga-
lis Kārlis	latv.	nep.
univer.	<u>saplēsta Ipp.</u>			Ierindas mācība
21.	lekt.Mirce-
va Nadežda	kriev.	vidējfi	spec.plastikas
kursus Krievijā	privatpedag.	1926./27.-
1934./35.	Plastika
22.	lekt.Miezī-
tis Alek-
sanders	latv.	vidējā	vingr.skolot.
kursus «masieru
kursus	treneris «masie-
ris.Radiofona
rīta vingr.vad.	no 1934./35.
mac.g.	Masāža
23.	lekt.Ošs
Jānis	latv.	vidēja	<u>vingr.sk.kur</u> sus	vingr.skolot.
17.pamatskolā	no 1927./28.
māc.g.	Rotaļas
24.	Dr.Pakalns A,		univer.	univer.med.fak.	"Latvijas Ka-
reivja" re-
dakcijas lo-
ceklis «prakt.
ārsts	1932./33.	Higiēna
25.	lekt.Pan-
teļejevs
Leonīds	latv.	vidēja	vidusskol.vingr,
skolot.kursus,
Zviedru vingr.
kursus Somijā	armijas kaptei-
nis	1938./29.
-1931./32.	Ierindas mācība
Zviedru vingrošana

I	2	3	4	5	6	7	8
26.	lekt.Rinks Johanna	latv.	Kara skolu,vingr. vidējā kursus Zviedrijā		vingr.skolot. Kronvalda pamat- skolā	no 1928./29. māc.g.	Nacionālas dejas
27.	lekt.Riten- bergs M.	latv.	fiz.audz.inst. vidējā. Spahdāvā		bij.vingr.skolot.	no 1927./28. māc.g.	Ķermeņtehnika
28.	asist.Sena- kols Roberts	latv.	tehni- LTU Fiz.audz. kums inst.		vingr.skolotājs	no 1937./38. māc.g.	Vingrošana rīkos
29.	veo.asist. Sprukste Aleksandrs	latv.	LTU Fiz.audz. inst.Masieru vidējā skol.Slēpoša- nas kursus Polijā		vingrošanas skolotājs	no 1935./36. māc.g.	Ierindas mācība Slēpošana
30.	doc.Dr. Students Jūlijs	latv<	univ. univer.		lektora konserv. u.c.	1926./27.	Ped.psiholog.Rakstu- ru psiholog.Kustību un izteiksmes psiho- logija. Estētika. Bērna, pusaudža un jaunieša psiholoģija
31.	insp.Štals Miķelis	latv.	univ.		IM inspektors	1932./33.māc.g.	Didaktika

32.	Tavars Jūlijs	latv.	univer.	univers.	prakt.ārsts	no 1929./30.
mac.g.	Anatomija, fizioloģija un fizisko vingr,
higiēna
33.	vēc.asist.
Lagsdiņš
Vilhelms	latv.	nep.vid,
izglit.	Fiz.audz.inst.
vasaras kursus.
fiz.audz.Ber-
līnē.peldēs.
kursus Buda-
peštā	armijas instr.
peldēšanas
instruktors	no 1934./35.
māc.g.	Vingrošana rīkos,
peldēšana, slēpošana
34»	lekt.Ozoliņš
Aleksandrs	latv.	vidējā	vingr.skolot.
kursus.Nīlsa
Buka vingr.
kursus	vingr.skolot.
2.gimn. un
R.Valsts teh-
nikumā	no 1927./28.
mac.g.	Vingrošana rīkos,
vingrošana ar rīkiem,
auguma vingr.peldē-
šana

FIZISKĀS AUDZINĀŠANAS INSTITŪTA MĀCĪBSPĒKI

1939./40.m.g.

Nr. p.ko	Pedagoģiskais personāls	Vecums (I.maijā :(pilns gads))	Cik gada darbojas :par skolotāju	
			šīnī ga- da	Pavisam
I	2	3	4	5
1.	Arvalde Elza	30	7	10
2.	Ekuls Voldemār	53	13	25
3.	Elksnis Jānis	41	6	6
4o	Fišers Eižens	57	10	13
5.	G-rinblats Arturs	38	I	16
6o	Hazenfuss Zigrīda	31	4	9
7.	Koškins Jevgeņijs	28	I	I
8.	Krūmiņa Emīlija	29	4	7
9o	Kons Teodors	35	2	2
10.	Kukaine Elfrīda	36	12	12
II.	Lagzdiņš Vilhelms	32	7	-
12 •	Lapiņš Eduards	38	2	10
13o	Ozoliņš Aleksandrs	46	12	25
14.	Reinsone Ina	28	2	2
15.	Ringa Johanna	47	14	27
16.	Rudzītis Arnolds	34	2	6
17.	Senakols Roberts	31	3	4
18.	Students Jūlijs	42	14	13
19.	Suko Leopolds	36	I	-
20.	Malovska Jānis	34	2	7
21.	Strazdiņš Augusts	35	2	-

KLAUSĪTĀJU UN BEIGUŠO SKAITS PA ATSEVIŠĶIEM
MĀCĪBU GADIEM

Mācību gads	Kurss	Dzimums	Mācījās	* Institutu beidza	To star- pā brīv- klausī- tāji
I	2	3	4	5	6
1926./27.	I	vīr.	13	-	I
		siev.	38	-	3
		kopā:	51	-	4
1927./28.	I	vīr.	5	-	I
		siev.	34	-	
		kopā:	39	-	I
	II	vīr,	7	-	I
		siev.	33	-	I
		kopā:	40	-	2
1928./29»	II	vīr,	40	-	I
		siev.	40	-	5
		kopā:	40	-	6
	III	vir,	4	4	I
		siev.	25	19	5
		kopā:	29	23	6
1929./30.	I	vīr,	3	-	-
		siev.	33	-	-
		kopā:	36	-	-
	III	vīr.	1	-	I
		siev.	14	-	2
		kopā:	15	-	3
1930./3I.	I	vir,	13	-	-
		siev.	30	-	-
		kopā:	43	-	-
	II	vīr,	4	I	
		siev.	13	14	3
		kopā:	17	15	3

1931./32.	II	vīr.	16		
		siev.	40		
		kopā:	56		
	III	vīr.	10	6	2
		siev.	16	16	2
		kopā:	26	22	4
1932./33.	I	vīr.	II	-	
		siev.	38	-	
		kopā:	49	-	
	III	vīr.	12	7	3
		siev.	30	II	2
		kopā:	42	18	5
1933./34.	II	vīr.	7	I	-
		siev.	39	4	1
		kopā:	46	5	1
1934./35.	I	vīr.	14	-	-
		siev.	35	-	-
		kopā:	49	-	-
	III	vīr.	3	3	-
		siev.	36	21	I
		kopā:	39	24	I
1935./36.	II	vīr.	44	-	30 (sporta studentu grupa)
		siev.	36	-	
		kopā:	80		
1936./37.	III	vīr.	16	-	
		siev.	52	3	14
		kopā:	68	3	14
1937./38.		vīr.	26	6	
		siev.	34	22	
		kopā:	60	28	

I938./39.	vxr.	24	24
	siev.	25	25
	kopa:	49	49
1939./40.	vxr.	22	10
	siev.	30	25
	kopa:	52	35

K O P A : 222

P.S.

(Paa{ LWA) I937./38.; I938./39.; 1939./40. māc.g.

tā paša fonda un apraksta, lieta Nr.I8.)

Fonds Nr.2684.apraksts Nr.I, lieta Nr.16.

Lietas nosaukums: Vēsturiskas zinas par Latvijas Tautas
universitātes Fiziskās audzināšanas
institūtu (26 Ipp.).

FIZISKĀS AUDZINĀŠANAS KURSU APMEKLĒTĀJU SASTĀVS
PA APRIIŅĪSĪM

Apriņķis	' Apmeklēja kursus			" Absolvēja kursus		
	1925.	: 1926.	: 1927.	* 1925.:	1926.	: 1927.
Jelgavas	4	6	9	I	2	2
Ilūkstes	I	2	2	I	I	I
Valkas	II	13	3	5	3	2
Bauskas	I	4	3	I	I	I
Kuldīgas	6	10	7	3	2	2
Rīgas	33	57	31	9	19	10
Ventspils	5	II	10	I	4	3
Valmieras	8	12	24	9	4	3
Jaunlatgales	3	7	8	-	I	I
Daugavpils	3	8	9	-	I	2
Rēzeknes	4	5	5	3	2	I
Cēsu	4	10	12	2	6	2
Tukuma	4	3	4	2	3	2
Liepājas	18	5	4	13	4	I
Talsu	7	I	3	7	I	-
Ludzas	5	7	3	-	3	-
Madonas	7	13	13	-	6	-
Jēkabpils	5	5	2	2	3	-
Aizputes	4	5	I	I	2	-

Latvijas Skolu departamenta darbības pārskats.-R.:

Izglītības ministrijas izdevums, 1927.- 306.lpp.

FIZISKĀS AUDZINĀŠANAS KURSU MĀCĪBU PLĀNS (1925.g.)

TEORĒTISKIE PRIEKŠMETI

1. Cilvēka anatomija un elementārā kustību mehānika.
2. Vispārējā un kustību orgānu fizioloģija.
3. Vispārējā un fizisko vingrojumu higiēna.
4. Kustību psiholoģija.
5. Fiziskās audzināšanas sistemātika un metodika.

PRAKTISKIE PRIEKŠMETI

1. Kustības (ierindas) mācība.
2. Vingrošana pēc zviedru sistēmas.
3. Brīvās kustības.
4. Vingrojumi ar gimnastikas rīkiem (nūjas, vālītes)•
5. Ķermeņtehnikas.
6. Ritmika.
7. Plastika.
8. Nacionālās dejas.
9. Ģimnastiskās rotaļas.
10. Sporta rotaļas.
11. Vieglatlētika.
12. Praktiskās stundas.

FAKULTATĪVIE PRIEKŠMETI

1. Peldēšana.
2. Airēšana.
3. Vingrošana uz rīkiem.
4. Teniss.

IZVELĒTIE KANDIDĀTI

(Berlīnes olimpiāde 1936.g.)

Uzvārds, vārds	Kad dzimis	Kur dzimis	Tautība
<u>L.J. Sarkanais Krusts</u>			
1o Pudzis, Arvīds	1921.g.12/V11	3enes pag.	latv.
2. Āboliņš, Roberts	1918.g.18/V	Rīgā	latv.
3o Podiņš, Ilgonis Alfrēds	1919 «g.24 / V	Rīgā	latv.
<u>Mazpulki</u>			
1. Jēnums, Alberts	1919 .g.1/I	Valkā	latv.
2. Kalniņš, Jānis-Laimonis	1919 .g.28/n	Ādažu pag.	latv.
3. Meierovičs, Gunārs	1920 .g.12/V	Rīgā	latv.
<u>Latvju .-jaunatne</u>			
1. Spudiņš, Ilgmars	1920.g.26/1	Rīgā	latv,
2. Vītols, Jānis	1918.g.12/V11	Rīgā	latv.
3. Rojaks, Elmārs	1922.g.9/1	Rīgā	latv.
<u>Skautu Gentr.Organ.</u>			
1. Bērziņš, Vivaids	1919 og.24/1V	Rīgā	latv.
2. Laursons, Fridrihs	1911 .g./10/X	Rīgā	latv. vadītāju palīgs
3. Leimanis, Eduards	1919 .g.30/11	Rīgā	
<u>Latvijas vaņagi</u>			
1. Zeltiņš, Indulis	1918 .g.19/iv	Rīga	
2. Strazdiņš, Alfons	1919 .g.19/ix	Tukuma cepr.	
3o Pauls, Kārlis	1918 .g.10 / V111 Lu	bānā	

No kādas skolas	* Uzvārds, vārds	Kad dzimis	Kur dzimis	Tautība	Adrese
I. Jaunatnes grupas vadītājs	Ķirkums Roberts	1982.g. 03.01.	Koknesē	latv.	Cēsis
2. I R. valsts gimnāz.	Bērziņš Laimonis	1920.g. 05.IX.	Rīgā		Rīgā
3. Franču licejs	Rubulis Raimonds	1917.g. 20.IX.	Pēterpīlī	—	Rīgā
4. Liepājas valsts gimnāz.	Šterns Indriķis	1918.g. 13.01.	Liepājā	- it -	Liepājā
5. Jelgavas valsts gimnaz.	Bickis Uldis	1918.g. 27.IV.	Jelgavā	- tt -	Jelgavā
6. Daugavpils valsts gimn.	Muižulis Voldemārs	1918.g. 24.XII.	Daugavpīlī	- ll -	Daugavpīlī
7. Jelgavas valsts skol. institūts	Ozols Ādolfs	1917.g. 10.X.	Jelgavā	- 'l -	Jelgavā
8. Rīgas valsts tehnikums	Bebris Leonīds	1918.g. 25.V.	Rīgā		Rīgā
9» V.Olava k-skola	Jurevics Eduards	1920.g. 14.01.	Rīgā	- tl -	Rīgā
10. Liepājas v. tehnikums	Ķultvskis Žanis	1918.g.	Liepājā	- It -	Liepājā
II. Rīgas pils. II gimn.	Pormanis Vitolds	1919.g.	Rīgā	- II -	Rīgā
12. Rīgas pils. I gimn.	Šķipsna Laimonis	1919.g.	Jaungulbenē	- tt -	Rīgā
13. Jēkabpils valsts gimn.	Zobens Arturs	1917.g.	Krustpīlī	- tl -	Krustpīlī
14. Rēzeknes valsts gimn.	Seilis Vitolds	1920.g.	Rēzeknē	- II -	Rēzeknē
15. Rīgas skolot. institūts	Brauns Alfrēds	1918.g.	Rīgā	- ll -	Rīgā
16. Cēsu valsts gimn.	Pečs Uldis	1920.g.	Gulbenē	—!!—	Gulbenē

LITERATŪRA, AVOTI

I. GRĀMATAS

1. Andersons E. Latvijas vēsture (1920.-1940.)•
- Stokholma, 1982.- I.d. - 704 Ipp.
2. Anspaks J. Marksistiskās pedagoģijas sākotne
Latvijā. - R., 1973.- 180., 197.-**207**.Ipp.
3. Annas Ašmanes mūzikas un ritmikas skola.
- R., **1925**.- 26 Ipp.
4. Apcerējumi par tautas izglītības un pedagoģiskās
domas attīstību Latvijā. Zinātniskie raksti/Red.A.Staris•
-R., 1976.- 174 Ipp.
5. Ara rotaļas/ Tulk. E.Vērzemnieks• - R., 1936.
- 37 Ipp.
- 6* Asars J. Mūsu tautas skola. - R«, 1905.- 18 Ipp.
7. Atminu gaismā/ Red. E.Metuzala -Zu'zana.-Kalamazū,**1990**.-
535 Ipp.
8. Bernsons J. Fiziskā audzināšana. - R., 1921.- **49** Ipp.
9. Briedis V. **50** rotaļas brīvā dabā un telpās.- R.,1938.-
79 Ipp.
10. Čika V., Gubiņš G. Latvijas sporta vēsture (1918.-
- 1944.). - ASV, 1970.- 381 Ipp.
11. Eglītis A. Mazpulku kustība, tās organizācija un ideji-
skais pamatojums.- R., 1940.- 135 Ipp.
12. Birkerts A. Latvijas vēsture. - R., 1924.- 198.-199.Ipp.
13. Fiziskā audzināšana: Rakstu krājums.- R., 193L-
36.-40.Ipp.

- 14 . Fiziskās kultūras teorija/ Red. I.Liepiņš .- R.,
1993. - 312 Ipp.
- 15 . Freitāga-Loringliovena L. Par miesas kopšanu skolās.-
R., 1877. - 15 Ipp.
- 16 . Grasis Ā. Nilsa Buka dabīgā auguma vingrošana. -
R., 1935. - 69 Ipp.
- 17 . Grasis Ā. Vingrošana. - R., 1938. - 73 Ipp.
18. Jaunekļu Kristīgā Savienība - YMCA (1920.-1935.).
Svētku raksts. - R., 1935. - 28.-30.Ipp.
- 19 .Kārlis Ulmanis. Atzinās un runu fragmenti/ Sastād.
S.Tumšāns. - R., 1990.- 40 Ipp.
- 20 .Ķirkums R. Sistematizēts vingrinājumu krājums. -
Cēsis, 1922.- 72 Ipp.
- 21 .Ķirkums R. Jaunākais rotaļnieks. - Cēsis, 1937. -
67 Ipp.
- 22 . Ķīse A. Fiziskā kultūra un sports Latvijā. -
R., 1965. - 8., 11., 13., 25., 31., 32., 45. Ipp.
- 23 * Kļavinš K. Praktisks vingrošanas jeb turnēšanas vadonis
priekš tautas - skolām.-R., 1877.- 38 Ipp.
24. Kronvalds A. Kopoti raksti. - R., 1936.- 2.sēj.-
24.,250.-253.Ipp.
- 25 . Krogzemis M. Kā skolēni audzināmi krietnā garā/
Paidagogiska gada grāmata.-Pb., 1876.- 19 Ipp.
- 26 .Krūka A. Vingrošana meitenēm skolās. -
R., 1937. - 39 Ipp.
- 27 o Kurzemnieks S. Biedrību kalendārs.- Jelgava,
1912. - 68 Ipp.

28. Latkovskis L. Bērnu rotaļas Latgalē. -
R., 1937. - 33 lpp.
29. Latvijas skolu vēstures avoti/Red. J.Ruberts.-
R., 1974.- 162 lpp.
30. Latvijas sporta vēsture/Red. I.Foranda -
R., 1994. - 330 lpp.
31. Latvijas skolu departamenta darbība (1919.-1924.)•-
R., 1924. - 453.-454.lpp.
32. Latvijas skolu departamenta darbības pārskats
1924./25.; 1925./26.m.g. - R., 1927.- 306.,310.lpp.
33. Latvijas skolu un pedagoģijas vēstures problēmas.
Zinātniskie raksti / Red. A.Staris. - R.,1978.-
- 124 lpp.
34. Ošs J., Rinks J., Stāvietis J. Rotaļnieks.
Rotaļas skolām un jaunatnei. - R., 1937.- 74 lpp.
35. Ozoliņš K. Valkas -Valmieras skolotāju seminārs
(1894.-1919.). - R., 1936.- 53., 68., 83., 84.lpp.
36. Pedagoģiskā doma Latvijā līdz 1890.gadam. - R.,
1991. - 230 lpp.
37. Pedagoģiskā doma Latvijā no 1890.g. līdz 1940.g.-
R., 1994.- 239 lpp.
38. Pētersons E. Vispārīgā didaktika. - R., 1931. -
130 lpp.
39. Pretstatu cīņā. Latvija 1917.-1950.- R.,
1990.- 6., 159.lpp.
40. Rauch Georg V.Geschichte der balttischen Staaten. -
Munchen,1977 - S. 129.

41. Rubenis A. Latvijas skola laikmetu griežos.
1917.-1941.- Valmiera,1992.- 422 Ipp.
42. Students J.A. Vispārīgā pēdagogija. - R.,
1933. - 268.-277.Ipp.
43. SSS sarkanie pionieri. - R., 1932.- 40., 272.Ipp.
44. Šilde A. Latvijas vēsture (1914.-1940.). -
Stokholms,1976.- 772 Ipp.
45. Špona A. "Vienmēr gatavs." - R., 1972.- 202.Ipp.
46. Švābe A. Latvijas vēsture (1800.-1914.).-
1972. - 414 Ipp.
47. Tautas izglītība Latvijā. - R., 1966.- 14.1pp.
48. Tulīns J. 24 vingrošanas stundas pamatskolām līdz
ar 42 rotaļām/ Tulk. J.Elksnis. - R., 1937. -
68 Ipp.
49. Valsts centrālais pedagoģiskais institūts•-
R., 1931.- II.- 14., 76.-78., 82.-87., 109.,
181.-183.Ipp.
50. Vios A. Latviešu skolu vēsture. R.,1994.-2.grām.-
-530,54., 178.-191.,268.,298.,299.,310.,327.-330.,
558.,559.
51. Vičs A. Latviešu skolu vēsture. - R., 1994.-3.grām.
-558.,569.,134.,153.,169.,462.lpp.
52. Vičs A. Latviešu skolu vēsture.- R., 1939. -
4.grām.- 565 Ipp.
53. Vičs A. Latviešu skolu vēsture.- R., 1940. -
5.grām.- 493 Ipp.
54. Vidzemes skolotāju semināram 150 gadu/ Sastād.
J.Jākobsone, L.Žukovs. - R., 1989«- ^6 Ipp.

55. Vilks V. Gaidu rotaļu pasaule. - R., 1924. - 128 lpp.
56. Vingrošanas programma. - R., 1925. - 41 lpp.
57. Vingrošanas darba viela/ Latv.vingr.savienības sakārt. - R., 1940. - 172 lpp.
58. YMCA. Svētku raksts (1920. - 1930.). - R., 1930. - 16., 19., 28., 29.lpp.
59. Zelmenis V. Īss pedagoģijas kurss. - R., 1991. - 213 lpp.
60. Žukovs L. Skolotāju semināri Kurzemē. - R., 1990. - 46 lpp.
61. Žukovs L. Kopelovioa A. Skolotāju izglītība un pedagoģiskā doma Latvijā 1918. - 1940. - R., 1995. - 52 lpp.
62. ТабџиінеК В. НезоцџиоВайп̄arii сокоџи. - ЛТпара, 1948.- G. 17-18, 23, 30-33.
63. НсТорпНН оіЕЗН^екКоиі КџИЛТџПН/ ііор пefл. 3.3.СТОџІдоВа.- М., 1983.-С. 49-50, 61-63, 84-85, 153.
64. КНсНс А. РаџНП-6 (SH3irqecKo3 KyjiBTypH H cнopTa 3 JEATBioickofi GCP: ABToпefieпAT - Jī., 1966.-С.17.
65. Кyn I. 3ceomas НсТорпНfl roi' і3irqecK0ii KyjiLTypH H ONOPTA.-M., 1982.-С.197-198.
66. JlecrarpT II. ПTKOBOИCTBO no fei3пнеcKOMy oдпа30BaHmo fleTefi HKOЛHro B03pacTa.- 1951.-0.15-19,38, 44-46.
67. PyiĶHŽ LT.R. OdmecTBa JāirajiHHflCKoS rydepHHH.-P., 1900.-G.50-54.

68. PVUKHM LT.r. KypcH no no^ROTOBJIERONO npenoflaBaTeJiefi H npenoflaBaTejiLmiLi; RHMHAOTHKH CPE^,Hnx yHedHtix 3aBefleHHā.- Dpi>eB,I9I6.-C.2I.
69. TpyflH neflarorinecKiDC KOMHCCHŠ cpejmirc v^edHBK 3aB6A'eHsM PascKoro Y^EDHORO OKpyra B 1908/09 v^iedHOM ROFLY:
 ĪPOTOKOJLH H flOKJia^HHe 3arCKH MV&CKĪDC RHMHASHFI.-
 - P., 1909. - C.277, 353.
70. xавHH B. Bcē od OJEHMIDMCIOK Hrpax. - M., 1979.- C.77,89,100,111.

II. RAKSTI.

- 71» Andersons J. Pirmais sporta kongress Latvijā/
 Vadītājs.- 1938,- Nr.2.- I49.1pp.
72. Ansbergs J. Par spēkošanās/ Dienas lapas pielikums-
 - Stnofrāfiskās ziņas par latviešiem - 1894. -
 - I52.-I56.1pp.
73. Ašmane A. Ritmiska vingrošana/ Izglītības Ministrijas
 Mēnešraksts (turpmāk IMM). - 1921.- Nr.5.- 486.Ipp.
74. Dauge P. Kādas sētas bērnu pārdarbināšana skolās/
 Dienas Lapa. - 1892. - Nr.208, :Nr.209.
75. Kaudzīte M. Par K.Kļaviņa grāmatu "Praktisks vingro-
 šanas jeb turnēšanas vadons priekš tautas - skolām'.' /
 Baltijas Vēstnesis. - 1877. - Nr.
76. Kārkliņš K. Kronvalda loma latviešu nacionālās
 kultūras izveidošana / IMM. - 1937. - Nr.4.- 379.Ipp.
77. Ķirsis K. Mazpulki / IMM. - 1934,- Nr.4.- 138.Ipp.

78. Klinsons R. Pirmais Latvijas fiziskās kultūras un sporta kongress / Fiziskā kultūra un sports. - 1938.- Nr.5.- 193.lpp.
79. Krauze M. Fiziskā audzināšana skolās / IMM. - 1921.,Nr.7., 17.lpp.
80. Krūze M. Fiziskās izglītības institūts / IMM. - 1921.- Nr.7. - 753.-755.lpp.
81. Mednis E. YMCA. / IMM. - 1923.- Nr.4. - 435.lpp.
82. Melnalksnis K. Skolotāju sagatavošanas kursi 1921.gadā / IMM. - 1921. - Nr.12. - 1286.lpp.
83. Grasis I. JKS futbola dzīve / Trīsstūris. - 1925.- Nr.4.- II.lpp.
84. Grasis Ā. JKS volejbols / Trīsstūris.- 1926. - Nr.7.-9.lpp.
85. Ošs J. Fiziskā audzināšana mūsu pamatskolās anketu apgaismojumā / IMM. - 1925. - Nr.3.- 235.-239.lpp.
86. Ošs J. Sporta un fiziskās audzināšanas apspriede / IMM. - 1934. - Nr.2.- 170.lpp.
87. Par Latvijas audzināšanas un izglītības iestādēm / Izglītība. - 1919.- Nr.I,2.- 4.lpp.
88. Sēja L. Par fizisko audzināšanu / IMM.- 1920. - Nr.6.- 481.lpp.
89. Semaško B. Kas vanagiem jāzina par fizisko kultūru/ Vanags. - 1936.- Nr.I.- 13.lpp.
90. Šops K. Mazpulku 5 gadu pastāvēšanas svētki / IMM.- 1934.- Nr.II.- 597.lpp.

91. Šops K. Mazpulka vadītāju pirmā kopsanāksme Rīgā / IMM. - 1935.- 542.lpp.
92. Svenne O. Negatīvas parādības pamatskolu darbā / Audzinātājs. -1933.- 220.-221.lpp.
93. Upītis A. Uzbrukums Helladai / Domas. - 1927. -
- Nr.9.-282.-284.lpp.
94. Vies A. Latviešu skolotāju sapulces / IMM. - 1920.-
- Nr.3.- 215.lpp.

III. ENCIKLOPĒDIJAS UN VĀRDNĪCAS.

95. Enciklopēdiskā vārdnīca -R., 1991.- I.sēj.- 448.lpp.^
2.sēj. - 384.lpp.
96. Encyclopedica of Educational Research.- London, 1969.-
- P. 1522.
97. Latvijas padomju enciklopēdija, 5.sēj. 2.grāmata.
- R., 1984. - 188., 560.-561.lpp.
98. Latvijas padomju enciklopēdija, 6.sēj. - R.,1985.-
- 530.lpp.
99. Latvju enciklopēdija / Red. A.Švābe. - Stokholma,
1950. - 1951. - 137., 254., 651.-653., 2297.lpp.
100. Latvijas PSR mazā enciklopēdija. - R«, 1967.-
- I.sēj. - 726 lpp.
101. Краткая энциклопедия AMJHKJIOnejuti - M., 1994. - 576 c.
102. Энциклопедия H cnoпT. MaJiaa SHUICCCJONEFLHH. - M.,
1982.- 373 c.

IV. ARHĪVU FONDI.

103. Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LWA), 2684.f.,
I.apr.,4.1.
104. Turpat, 2684.f., I.apr., I6.I.
105. Turpat, 2684*f., I.apr., 18.1.
106. Turpat, 2684.f., 5.apr.,8.I.
107. Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LĪVA), 6637.f.,
5.apr., 8.1.
108. Turpat, 6637.f._a 5.apr., II.1.
109. Turpat,6637.f., 5.apr., 15.1.
110. Turpat,6637.f., 5.apr. 152.1.
111. Turpat, 6637.f., 5.apr.,264.1.
112. Turpat, 6637.f., 5.apr., 256.1.
113. Turpat, 6637.f., 5.apr. 260.1.
114. Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LWA), 4246.f.
I.apr.,53.1.
115. Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LWA), 2514.f.,
I.apr. 16.1.
116. Turpat,2415.f., 2.apr* 87.1.
117. Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LWA), 4820.f.,
I.apr., 27.1»
118. Turpat, 4820.f., 7.apr.,5.1.
- 119» Latvijas Vēstures muzeja (LVM) pedagoģijas nodaļas
ekspozīcijas materiāli - "Jaunatnes organizācijas
Latvijā 20.-30.gados."
120. Latvijas Sporta muzeja fondi,
Rudzītis A. Pa atmiņu takām. - 1981.